

American Edition.

1892.

Nr. 2.

Metas pirmas.

Apszvieta

Literaturos ir mokslo mēnesinis laikrasztis.

Iszleidžiamas

„Lietuvių Mokslo Draugystės Amerikoje“.

Entered at Plymouth Pa. Post Office as Second-class matter.



Tilžėje (Prūsijoje) ir Plymouth Pa. (Amerikoje).

Spausdinta pas Otto v. Mauderodę.

1892.

Italpa.

	Laksztas
1. Iszlygos atgyjimo Lietuvos	77
2. Ant kapinių, paraszė Guy de Maupassant	91
3. Buvo-gi milžinai anose gadynėse!	95
4. Nei viena! Paraszyta Ursyn'	98
5. Bastilija Carizmo, pagal George Kennan'ą	102
6. Sudužęs laivas, paraszė Guy de Maupassant	121
7. Girolamo Savonarola, J. A	133
8. Kritika bei biblijographija	154

Už rėdystę atsako Vokietijoje **Martynas Jankus, Bitėnai**
per **Lumpėnus (Ostpreussen).**

Rankrascheziai ir piningai dėl „Apszvietos“ turi buti siuncziami
ant rankų „Liet. Mok. Drangystės“ perdėtinio, po tokiu antraszu.
Dr. John Szlupas, P. O. Box 529, Plymouth, Luzerne Co., Penn'a
(America).



Iszlygos atgyjimo Lietuvos.

I.

Lietuva sziadien yra padalinta: viena dalis nesza junga maskoliszka, o kita — vokiszka. Pereitose-gi gadynese Lietuva ilgai lenkēsi lenkams, kurie, savo valnybę prapuldydami, Lietuvą dar giliaus į vargus įbraidino. Szvedų gadynę Lietuva taip-gi perleidusi yra; teisybę sakant, Szvedai galētu sziadien lietuviams buti iszganytingesni, nes pas juos valnybė dėl žmonių yra gana plati; bet galybė szvedijos nesusilygina su galybe maskoliaus ar vokieczio. Už tai mēs lietuviai ant pagelbos tokių kaimynų, kaip lenkai ar szvedai, sziadien beveik nėko tikėtiesi negalime, ir vilkdami despotiszka barbariszka jungą sziapus ir anapus rubėžiaus turime apsižiurėti, ant ko mes galime ir turime atsiremti, jeigu dar norime įgyti valnybę dėl savos tautos. Pažvelgkiamė, kaip stovi polytikiszki dalykai žiamėse mūsų spaudejų ir vargintojų.

Visas szvietas žino, kad Vokietija, Austrija ir Italijsa sądoraunjasi ir bicziulaujasi. Bet tose žiamėse žmonių nepakantrumas vis didyn eina dėlei sunkenybių gyvenimo reikaluose; negelbti popėžiaus encyklikos ir ramini mai vargdienių: netik popėžiui yra gresinama petardomis, bet ir sziaip valdžia nerimsta kas valandą nuo burimūsi ir suokalbų žmonių darbo, vargdienių.

Už tai turbūt Vokietija neretai atsilenkia priesz maskolių, kaip tai aiszkiausiai pasirodė, kada Aleksandras Battenberg tapė iszvytas isz Bulgarijos; rods su Ferdinandu tas pats negreita galės įvykti! Gal Maskolijos ragai butu per ilgi iszaugę, jeigu ne badmetys butu jų apluininės, prie kurios progos nihilizmas ir tikėjimiszkos atskalos dar labiaus pasilpnina vyresnybės iszsitikėjimą. Ir prie tokių aplinkybių Maskolija naudojasi isz Vokietijos drovumo: ji lenda gilyn į Aziją, artynlink Indijos, į kurią Anglijos ka-

pitolistai ne nuo seniai ėmė perkraustinėti savo kapitolus dėl įsteigimo ten pabriku, pasinandodami pigumą tenyksenčio darbininko. Maskolija prislinkusi prie Indijos mokės suduoti smugį Anglijai, o su tuomi ji įgytu persvėrimą ant visos Europos ir idėja terionybės bei despotizmo dar labiau gresėtu tautoms Europos. Tada lengviai atsidadytu vartai ir į Konstantinopolį

Iki neseniai svarbiu neprieteliumi terionybės buvo ana „neramioji“ Prancuzija ir su ja draugavojosi ir jai prijautė darbininkų luoma ant viso svieta, per ką keliai, užmanymams daugelio despotų budavo neretai užkertami. Už tai dėl atvangumo karaliskų sostų Europoje reikėjo tą respublikiską „nevydoną“ ar apvieninti ar nusmaugti. Bėgant laikui prancuzų valdžia, iš dalies prisidingėdama garsių reikalavimų darbininkiskosios luomos, susikeimariavo su aršiausiu „velniaberniu“, anuo sziauriniu „meszkoriumi“, ir tokiu budu pasilpnino galę tolynžengių ant viso szvieta. Priegtam Vilimas II, cėsorius Vokietijos, lanko carą ir ir kitus karalius ir su jais bucziuojasi ir bieziulanjasi, žinoma geisdamas koalicijos visų atgaleiviu dėl sunaikinimo darbininkiskų jieszkinių, tos „kirmėlės“, kurios kandimas gali nužavinti visus palavykus Europoje. Bet ar tai veikia įvyks, kas gali pasakyti?

Taip tai dalykams stovint, aiskiai yra dilemma: ar bus vaina tarp valstijų dėl paplatinimo jų rubežių, padidinimo rinkos tulų kapitolistų ir padauginimo užrubežinės įtekmes, ar gal visos kapitolistiskos vyresnybės, susidėjusios, nors paristi darbininkiskąją „baidyklę“, kuri nebeduoda nei nakties mete ramiai miegoti „Dievo pamostytiniams.“

Ar taip ar kitaip bus, darbininkai kassyk labiau pradeda savo kliasos reikalus suprasti ir perimti, jų krutumas visur eina didyn, vienval girdime apie jų susiburimus priesz kapitolistus. Internacijonaliszkas (tarp-tautiszkas) susivienijimas darbininkų, numarintas 1874 m., žada vėl buti atgaivintas. Tokiu budu darbininkai, trokszdami polytikiszkos valnybės, pageidauja ir ekonomiszkos išsivalnyjimo nuo priegulmės dėl žmogaus darbo. Tegul sziaūdien kapitolistiskos vyresnybės valstijų pradeda vainą dėl kokių mie-

Do 6. ul.
pud

rių nebuk, tai darbininkai vis galētu iszeiti pergalingais isz szitos kovos: nės tegul nors pusė jų susipras ir stos priesz pininguoczius, tai kapitolistai pasirodys lyg pauksztukai klėtkoje.

Ant szito, darbininkiszko pamato atgys ir daugelis tautų ir genezių, nuspaustų prie sziađyksztės barbarizmų ir militarizmo sistėmos. Dėlto dirbant ant szitokio pamato ir Lietuva negali nesusilaukti naujos gadynės: jau ir sziađien, nors dangelis to nemato, pradeda auszti nauja dvasiszka gadynė tarp lietuvių, dvasiszka ir tautiszka tekmė musų tautos ima jieszkti naujų kelių dėl iszkovojimo ir apgynimo savo buvio. Buvis viduramžinės Lietuvos, kaip antai prie Gedimino, Olgerdo, Vytauto, rymojo ant peczių didkuningaikszezio; vėliaus, kada ponai ir kuningai pardavė lietuvių tautą lenkams, ponai ir kuningai su lenkais lėmė likimą musų tautos. Sziađien-gi patys žmones pradeda palengva atgauti supratimą savo tiesų, ir numetę kuningiją bei poniją nuo jų pasistiebimo, gaivins savyje viltį įgyti netiktai polytikiszką valnybę, bet ir apsirupinsį apie medegiszką buvį tautos, pasiremdami ant naujų jieszkinių. Regisi, jog tokiu budu rengiamoji Lietuva nebus budayota ant pusto, ant vėjų! Prie to viso lietuviai atras draugus ir tarp sziađykszezių savo prispaudėjų. Man pacziam teko tarp apszviestų, vokiecių matyti norą paremti atgyjanezią Lietuvą, o Hartmann („Moderne Probleme“) ir kiti tą klausimą isz naujo judina. Tegul Lietuva patektu ir po Vokietijos protekoratu, tai lietuviai, atgryšę valdymo kuningų ir ponų, nesiliaus dirbė ant dēmokratiszka ir radikaliskos papėdes, idant aplaiminti savo tautą.

Idant vertingai stoti akis akin pareisiantiems atsitikimams, lietuviai turi isz visų pajieų stengtiesi namie prablaivinti apsiniaukusį dvasiszką dangų. Prusų Lietuvoje, nesznekant apie reikalingumą agitacijos dėl palaikymo ir gaivinimo lietuvystės, kurią užduotę nors gal isz dalies pildo „Byrūtės“ draugystė su savo praneszimais, neatbutinai reikalinga buvo įkurti polytikiszką, lietuvių partiją, kuri rupintusi į Berlyną nusiųsti dēlegatus lietuvius dėl sergejimo lietuvystės dalykų namuose įstatymdavystės. Be

tokios partijos įsigyvenimo maža yra viltis, bau kad lietuvis ar lietuviystės užtarėjas galėtų būti išrinktas į seimą, nės vokiečių kandidatai — prie nesusipratimo mūsų brolių — vis gauna viršų, kada-gi vokiečių partijos nesigali žygio dėl propagandos. Lietuvoje po maskoliumi butinai reikia slaptų draugysčių dėl platinimo mokslo, dėl paskleidimo lietuviskų rasztų tarpžmoniais ir dėl rinkimo pinigų reikalams lietuviystės. Prancūzijos lietuviai turėtų savo organizaciją panaudoti dėl apszvietos dalykų naudon savo brolių. Anglijoje turėtų apsibuti lietuviszkas apszviestas gaivintojas tantiszkos meilės, apszvietos ir vienybės, katras tenyszczius lietuvis, kurių juk daug yra, o kurie gyvena be jokio samazgio, suorganizuotu. Dėl atlikimo tokio darbo reikėtų ne vėplų, kalbininkų, ale žmonių su išdirbtomis gilesnėmis pažiūromis į gyvenimą, kurie galėtų atlikti kurstymo darbą Londone, Liverpoolyje ir kituose miestuose; toks darbas negalėtų būti nevaliojamas, dirbant ant darbininkiszkos papėdės, nėra lietuviai Anglijoje, gyvendami be jokios organizacijos, yra priversti dirbti sunkiausius darbus per ilgą darblaikį, po 16 ar kartais daugiau adynų kasdien, k. a. Londono kaildirbynėse. Labiausiai-gi Amerikos lietuviams pritiktų iš visų pusių būti paveizda dėl lietuvių Europos; berots czion lyg po lytui dygsta draugystės, kaip kur bandoma buvo sądarbysta, yra „susivienijimas lietuvių“ (rods patekęs į kuningų letenas), įpatingai-gi visų tėvynainių akį nukreipiamo ant „Lietuvių Mokslo draugystės,“ kaipo įrėdnės naudingiausios tėvynei apszvietimo lietoje, kurią įrėdnę turėtų remti kožnas gentainis, vis tiek kur gyvendamas. Jeigu Amerikoje nor 1000 lietuvių vienybėje druti ir apszviesti tikru mokslu valdys lietuviystės eldiją, tai ir tarp bangų ir vilnių galės ją privaryti prie gorojamo kraszto. Vienok ir czia reikia dar daug darbo, prakaitingo darbo!

Tokiu budu mes matome, kad Lietuva, jeigu atgys, gali sveika ir gaivi atgyti ne ant kapitolistiszko pamato, bet ant pamato lygybės visų, teisingumo, meilės ir mokslo. Tokią idėją mums suteikia pažiūrėjimas į polytikiszką stovį Europos.

II.

Dabar pasiklauskime, ko gali lietuviai laukti pagal sziadienyksztį stovį dalykų Lietuvoje, ką lemia mūsų naminės gyvenimo iszlygos.

Imkiame ant pat pradžios mūsų sulenkėjusią poniją ir bajoriją, kuri giriasi esanti pati tiktai „społeczenstwo“ (draugija), „wyższa klasa“ (augštesne luoma), ir atsiskirianti nuo „chlopų“ savo „szlęktiszku, czystesniu krauju“!!! Ponija lietuvių — visatinai imant — dar tebedvesuoja pereitųjų gadynių, kur žmogų galėjo szunies vietoje parduoti arba mure užmuryti, kaip darė Radivilas Biržiuose ir kiti. Ir po szitai dieniai rankų darbu užsiimti ponija rokuoja už nuožiamą dalyką, nės tai užduotė „chlopų;“ dėlto ponija ar lenda i žydų kiszenę ar į maszną Vilniaus banko, kurs jau szimtus dvarų pardavė per licitaciją, arba vėl lielyjasi prie vyresnybės, kuri berods uždraudė mūsų ponams žiamę pirkti, ale gali atlyginti sziltomis užrėdiszkomis vietelėmis Maskolijoje; dėlto tai mūsų ponija kėlė ovacijas dėl Vladimiro, brolio caro, Kaune ir Randondvaryje anąjį metą. Ant galo kita dalis ponijos, iszmėtydama valnuosius žmones nuo jų apgyventos ir iszgyventos žiamės, platina savo laukus dėl pasiganymo gyvuliams, ažuot ką iktuolaik maitinosi szimtai žmonių. Prie to viso ponijai rupi tiktai pokyliai, miegas, vaiksztinėjimaisi*), merginėjimas, szokiai ir kazyros. Ar laikytiesi lenkystės ar maskolybės, jau dangelis abėjoja; bet „chlopomanai,“ „litvomanai,“ „nihilistai“ jiems tokią baimę įvaro, jog tuli poneliai, kaip ans Teisybaitis“ Auszroje,“ rızosi lietuvius mokinti supelėjusios dorybės, o vėl kitas „bajoras“ „Varpe“ net ir prie lietuvių prisimeilinti užsimanė. Dabina dar mūsų poniją baimė mokslų, visur jaučiasi stoka tėvynybės, meilės dėl vargdienių lietuvių. Butu gal meilė lietuviystės (žinoma tiktai nuduota, o ne tikrą), jeigu lietuviai budavotu „ojczyzną“ ant aptreszusių pamatų szlęktiszkų; o dabar kaip-gi ponai galėtu mylėti „chlopomaniją“! Isz to gali kožnas suprasti, kad Lietuvos ponus lengvu bus priversti

*) Ir Birsztonuose tiekiasi tai lietai iszpirkti žiamę net už 65000 rublių!

prie lietuvystės, jeigu lietuviai jiems nepasigailės gerokai užvažiuoti per kailį: kuomi daugiau juos darbininkai ir „litvomanai“, mokės įbaiginti, tuomi iš jų bus galima daugias piningų gauti dėl reikalų lietuvystės. Kito kelio nėra!

Paeiliui imant, ir dvybrolis ponijos, kuningija, visatinai bijosi mokslų, ne tiek dėlto, kad tie užginą būtybę Dievo, kiek dėlto, kad žmonėms apsiszvietus gyvenimas kuningų turētu atsimainyti, o ir jų kiszenės aptusztėtų. Dėlto tai iš ambonų kuningėliai taip labai keikia mokintus žmones, pravardžiuodami juos pasileidėliais, „bedieviais“, „suvedžiotojais“, „gundytojais“ ir tt. Nors kuningai pagal užvedimą krikščionybės turētu būti vadovais žmonių dorybėse, vienok sziadien, kaip ir seniaus, jie duoda pavyzdą gyvenime visai nepasektiną: nes tik spėję poteriūs atskaityti ir atlaikyti miszias, tuojaus karietose, kur vaznyczia tankiai su liberijomis plianszkina botagu, su puikiais, nuszertais žirgais, užia ant kazyrų ir pokylių į dvarus (nors patys žmonių jaunimus drandžia kaipo velniską užvedimą!) o jei ne, tai loszia su savo nutukusiomis gaspadinėmis, nenorėdami nuo žmonių, skendinczių prakaite ir varguose, iszgriebtus ir iszvyliotus piningus, apversti ant tautiszkos naudos, pavesdami juos ant reikalų apszvietimo žmonių. Tėoliogija didumai iš kuningų nerupi po to, kaip iszėjo iš sėminarijos. Draugijinės linkmės, atskyrus poniszkąją, yra atmetamos ir apskelbiamos velnio sėkla. Darbininkas, anot jų, yra sutvertas tiktai ant tarnystos ponui, samdytojui ir Dievui, tai yra kuningijai. Jeigu darbininkai vienyjasi dėl pajieszkavimo savo žmogiszkų tiesų, tai jų susivienyjimai, labiausiai paslaptiejie, yra drandžiami ir apszaukiami prieszingais dieviszkiems prsakymams. Berods jau ir tarp kuningų ėmė rastiesi tėvynainiai, tuli, sakosi ėsą net gana karsztoki, bet tankiausiai jie toliaus nepareina kaip iki atgaleiviszkam konservatismui, įvesdinimui „cenzuros“ ar lingvistiszkais isztyrinėjimams lietuviszkosios kalbos. Ir tas liogikiszkai yra: nėra dėmokratybė ir radikalizmas reikalauja reformos netik draugijos prietikiuose, bet ir tarpe paczių kuningų. O ir tokių,

kaip sakytą, konservatyviszkų tėvynainių yra tiktai mažas dalis, o didesnėji — nei kosmopolytai nei tėvynainiai, nei vėžys, nei žuvis, o tiktai egoistai, savmyliai ir savnoros. Dėlto ir nedvyvai, kad mes tarpe kuningų randame rinkėjus pinigų, lingvistus, mylėtojus kalbos; bet su Diogenio liampa reikia jieszkoti mylėtojų Lietuvos darbininkų ir vargužių, dėl kurių įpacziai dirbęs yra pats Kristus.

Ukininkai Lietuvos metas metan eina bėdbyn, ir kas gali isz to stebėtiesi ar tyeztiesi! juk kožnas žino, kad dabarnykszeziame laike iszmokėti pagalves, randas, deszimtines ir tt. vyresnybėms szvietiszkajai ir dvasiszkajai, o algas samdininkams, yra labai sunkus dalykas prie prekybiszkos stovos mūsų žiamėje labiausiai dar kada paszoksta nevaisingi metai; prieg tam provos dėl žiamės pasidalinimo teipgi visiszkai nusausino daugelį žmonių. Nežiurint į tankius pasninkus ir ilgas gavėnes sunku yra pritekti mėsos dėl szejmynos per stoką ganyklų gyvuliams. Kudikiai ir vaikai jei nenumirsza mažystoje isz bado ir skurdo ir neczuinumo, tai paangėję eina į kariumenę arba į svetimas žiames. Mokslai dėl žmonių likosi uždaryti, idant mat proto szviesybei pasiplėtus visuomenė neužsimanytu sutraukti savo panczius Dėl laikymo žmonių varguose, o dėl penėjimo kelių tukstanczių didikų „vaiskesnio kraujo“ (!) vyresnybė draudžia visokias draugystes, atskyrus tikėjimiszkas brolijas, kurios kvailina žmones, ir taip jeigu tiktai draudžiamieji ir keikiamieji jaunimai (nibrai) ir karcziamos linksmina žmogelį vargdienelį Ukininkai, kaip ir statistika parodo, kassyk greicziaus artinasi prie bežiamų darbininkų, kurių skaitlius pasipildo isz eilės sužuvusiųjų ukininkų.

Darbininkai Lietuvoje yra bėdni ir tamsus, be jokio apszvietimo, ir dėlto parsidavę už menką algą ant isztisų metų dirba sunkiai per neaprubėžiutą kasdien laiką, vergiszkai klausydami samdytojų. Žinoma, kad tie bėdnio-kai dar labiaus turi iszsitikėjimą į kuningus, kurie ažnot szvietimo szventdieniais isz ambonos keikia ir grasina kankynėmis „anamė gyvenime“ ar vel džiugina linksmybėmis danguje, kurių žmogus belaukdamas, prie vargų ir nėžinės

slogos, kareziamoje prageria didumą savo menkos algos, o likusią dalį paaukanja kuningėlini už jo meilingą prižadėjimą parupinti danguje sziltą vietelę, kada pareis galas jo bėdoms ir vargams ant žiamės. Kauno ir Vilniaus rėdybose bežiamiai darbininkai iki neseniai (1882 m.) mokejo pagalves vyresnybei, kartais po 9 iki 14 rublių nuo galvos, o tuomi tarpu valsečiuje, apisznekose visuomeniszkių valsezioniszkių reikalų, jokio balso neturėdami. Mokslą įgytį darbininkui nėra už ką; pirma nors isz tukstanczių vienam tai buvo galima, jeigu atsirasdavo koks geradėjas o sziądien kelias į szviesybę delei darbininkų yra visai užkirstas: juk nei namie nevalė yra mokintiesi skaityti bei raszyti! Prie bėdmonių reikia priskaityt „plecininkus“, žalnėrus, kurie Suvalkų rėdyboje gavo buveinę vietoje karaliszkių girių; taip-gi desintininkai, bobeliai, bimbilai netiek isz palėistuvystės, kiek isz didelio vargo eina slapta į svetimas klėtis; isz tokios kliasos žmonių Lietuvoje tankiausiai iszsiranda visokie meisteriai. Be to yra dar visokie kampininkai, įnamiai, kurie ar dėl senatvės ar dėl kuniszkos kliaudės su savo pacziomis ir vaikais glaudžiasi kur prie kampo pas ukininkus ir kaime ar skerdžiauja ar nuoman ėmę sklypgalį žiamės apsisėja javais. Dvaruose gi randame skurdžiauseme buvyje kumeczius ir ordinarczikus, kurie nuo dvaro gauna lopą žiamės dėl pasėjimo javų, už ką pati dirba dvarui 30—40 dienų darbymetės laike, o vyras tarnauja per isztisą metą dvarui; o kas pikeziausia yra, ponas moka ordinarczikams supuvusiais ar supelėjusiais, o tankiai nei nevėdintais javais algą, ir tai parokuoja pagal iszderėtą mierą Teisybę sakant, svetur kiaulės negauna taip prasto maisto kaip szitie parijai lietuviszkosios drangijos! . . . Žinoma, tie visi vargszai savo tarpe neturi jokio ryszio, jokios satar ties nei suokalblio dėl prispyrimo savo vargintojų, idant pagerintu buvį vargužių; ir isz kur jiems ant tos mislies pareiti, kada dvasiszka ir szvietiszka vyresnybe tai vis draudžia ir paskaito už maisztą priesz likimą savo stono? Dėlto tie mūsų broliai, gyvena be vilties geresnio buvio, gyvena be rytojaus; jų eilėse didžiausias yra marumas žmo-

nių, užėjus limpanezioms ligoms ar badmecziui ar nevaisingiems metams.

Bėdniokų eilės yra nesuskaitytos. Apsižvalgę po savo szalį, iszvyssime didoką skaitlių ubagų — elgėtų. Lietuvoje jieszkinys ubagystės yra iszsidirbęs, ir dėlto szalę tikrų koliekių, reikalaujančių draugijinės paszalpos, galime užtikti neretai ir drutus vyrus, kurie ligomis apsimetę važiuoja savo vežimuose su paczėmis ir vaikais, meitelukus vedini, isz vienių atlaidų į kitus; yra ir tokių, kurie miesteliuose turi savo trobeles ar kaimuose grinteles. „Todėl, raszo vysk. Mot. Valanczauskas, Žiamaiečių vyskupa, kaipo pavargėlių globejai (?), nekartą norėjo juos surėdyti. Atvėjų atvejais įsakė kiekvienam klebonui, kad savo parapijos pavargelius suvadinęs atskirtu apgaudinėtojus, nuo tikrai negalinczių uždirbti duonos, kad tuos pastaruosius suraszytu ir savo parapijoje žmonių dovanas rankioti teleistu, kad svėtimus pavargelius isz savo parapijos isztremtu. Visi tie parėdymai geri buvo, vienok neįvyko; nes klebonai nenorėjo suostiesi nei rupintiesi pavargėliais.“ Tiems pavargėliams pritiktų, regisi, rasti prieglaudą bažnytinėse szpitolėse, bet kur tav?!, mūsų kuningeliai ažuot raiszų, aklų, kurezų ir kitokių koliekių priima tiktai drutus vaikesus ir mergas į szpitoles, idant vasarą turėti neapmokamą darbininką! Taip tai vadinamiejie tarnai Kristaus patys bėdniems žmonėms atima duonos kąsnį nuo burnos Suvalkų rėdyboje yra ir valstinės szpitolės, apie kurių iszlaikymą gmina turi rupintiesi; czia turētu tilpti žmonės, neįgalintieji dirbti, bet jie neprižiurimi velyja szunis pakiemiais lodinti, kaimas nuo kaimo ubagaudami.

Kaip matome, pirmą vietą tarp ukininkų ir darbininkų užima kasdieninė rupestis apie duoną; jeigu mokslas žmonėms pagelbetų lengvians kovoti už buvį, tada tarp žmonių įsigautu ir noras valnybės. Žinoma, kad jeigu žmonės įgytu dabar valnybę, jie norētu pagerinti savo buvį taipgi. Aiszkus yra reikalingumas darbininkiszko pamato mūsų darbuose. Sėkiame mokslę, norą valnybės, žinias apie medegiszką pagerinimą buvio, o trokszdami tai vis įgyti, žmo-

nės atsivalnins nuo terionizkos vyresnybės kaip szvietiskos taip ir dvasizkos.

Gentė, su nuvergta diduma žmonių, kaip istorija pamokina, negali nei išsilaikyti nei atgyti. Senovėje buvo labai galingais aigyptėnai, assyrai, babylonėnai, mēdai, phonikai — o kas iš jų liko? Nėkas, atskyrus griuvėsius jų buvusio dydžio. O dėlko taip? dėlto kad visą valdžią ir visus turtus ten susiplėszė į savo rankas tiktai kuningai ir didikai, o žmones nėko neturėjo, nei turto, nei valnybės, nei mokslo, nei tiesų. Tai yra ženklvyvas dalykas, kurį žėdnas lietuvys turi įsidėti į atmintį! Galybė Graikijos, Romos, Szpanijos, Ulandijos, Lenkijos puole ir tai dėlto tiktai, kad darbo žmogus buvo laikomas vienatinai aszvieinio vietoje. Ir sziaudyksztės valstijos, kurių spēka ir druitybė remiasi ant militarizmo ir tikėjimo, kaip Maskolija, Vokietija, Italija, Turkija ir tt., turi paskaitytas dienas savo iszdykavimo ir iszdydumo, ir puls, kaip puolė anos genovinės valstijos, jeigu nepadarys atmainų ant naudos dirbanczių žmonių ir prislė tųjų tantų. Tautos prislėgtos budamos, jeigu tą padėjimą suprantą ir gatavyjasi ant perversmo, mieryjanczio laimės visiems dirbantiems, galilaukti viltingos ateitės; berods jų garbė nekyszos žibancziuose pancieriuose nei kumstėse neiginkluose, orasis vien tik valnybėje, moksle, vienybėje, doroje, lygtiesybėje, pertekime visų turtuose, sveikatume.

Juk ir ant militarizmo pasiremiancziosios valstyjos gatavyja paczios sav kapines, kada-gi sutremtuosius, nevalioje laikomus žmones pamokina po nevale vartoti ir dėvėti ginklus. Prispirtinis ėjimas kiekvieno žmogaus į vaiską gali ir Lietuvai nueiti ant naudos, jeigu tiktai atsakanti propaganda bus daroma tarp buvusių žalnėrių Maskolijoje; dėlto iš visų pajėgų reikia platinti kajmuose ir miesteliuose anti-maskolizšką propogandą, kas sziaudien nesunku yra prie baisaus suspaudimo žmonių ir paczių žalnėrių, kuriems iš vaisko namon grįžtant neduoda nei suneszioto, nutreszusio maskolizsko szinėliaus! Visur reikia rodyti neteisingumą maskolių vyresnybės, o priegtam ir jos silpnybę akyvaizdoje kitų valstijų. Tarpe-gi žmonių ir buvusių bei ėsanczių žalnėrių, kiek galima, reikia pla-

tinti jieszkinį netik draugijiszko perversmo, bet ir iszvalnyjimo lietuvystės isz po jungo svetimtautiszku siurbėlių ir siaubunų. Sziadyksztės iszlygos mūsų tautos buvio parodo, jog isz tokios, sėklos bus galima sulaukti gorojamų vaisių, nės skęstantysis griebiasi ir už britvos, jeib tiktai iszsigėbėti!

Kada-gi mes esame prispausti isz visų pusių, tai mūsų pajiegas daugiur mažina kitos giminės, nors taip-gi persekiojamos; tarp tokių liežunų lietuvystės reikia paskaityti žydas, mūsų tėvynėje gyvenanczius. Bet kumsczia su jais kovoti nėra reikalo, kaip tai lietuviai bandė daryti Prienuose, Balbieriszkyje, ir kitur kelis metus atgal. Geriausiu ginklu tame reikale yra lietuvių užsiėmimas prekyba ir amatais (meisterysta). Kožnas žydas yra maždaug mokinėsi, prieg tam jis moka amatą, ir dėlto jis aplenkia ir apsuka mūsų žmogų. Tegul tik lietuviai taip-gi mokinasi rokundų, raszymo, istorijos ir meisterystos, tada nepergalės jų jeib koks atėjunas, ar jis bus vengras, ar ezižonas, ar žydas, ar burliokas. Amatininkystė bei prekyba mes atsikratysime nuo žydiszkų skrusdynų, kurie tankiausiai yra lisdais dėl užkrecziamųjų ligų ir nelabiau-siųjų nedorybių bei klastų. Eikiame-gi drąsiai tuomi keliu!

III.

Lietuvos apszviestunai (inteligentai) nevysi eina į kovą drąsus ir su vilezia pergalės; daugumas, pakol eina į mokslus, turi tėvyniszkaį dēmokratiszkaį įkvėpimą ir stengiasi dirbti dėl lietuvystės, bet kada-gi tai daro daugiaus dėl mados ar dėl garbės, tai įkopę į gyvenimą ir pajautę sunkenybes kovos už buvį, o prieg tam matydami atszalimą szirdžių visuomenės dėl jų gorojamų jieszkininių, jie meta szalin savo senoviszkas nuožvalgas, lyg aktoriai lieczynas, ir griebiasi už vaikymo piningų ir turtingų paczių. Be to viso, dar nėra aiszkiai iszdirbtų programų dėl darbų kuomet vieni sapnuoja apie gelbėjimą kalbos vienos kalbos, kiti rupinasi tiktai apie drutą iszlaikymą tikejimo, o su tuomi ir kalbos, kiti vėl tikiasi galėsę visas luomas patraukti į imtynes už kalbą ir reikalus vidutinės kliasos žmonių, ir tiktai nedidutis skaitlius randasi tokių, kurie

tvirtina, jog gyvumas lietuvių giminės priguli nuo jos kultūriszkų žingsnių į prieszakį, ipacziai nuo pasikelimo vargingosios luomos. Kaip Vytauto gadyneje Lietuva buvo paszaukta buti tarpininke tarp tikėjimo Romos katalikiszko ir tarp stacziatikiszko, taip sziądien Lietuva turi svarbią užduotę atlikti gaivindama tikrą kultūrą ant rubežians vidurinės Europos ir rytinės (Maskolijos). Tikroji kultura, pasiremianti ant valnybės, mokslo, doros ir pasitūrėjimo dirbancziosios kliasos, turi buti sziądien jieszkiniū visų apszviestų lietuvių.

Tokiam jieszkiniui reikėtų apsireikszi per lietuviszkus laikraszczius, vienok mūsų laikraszcziams kas kitas rupi, o ne laimė Lietuvos Ko daugiau norėti, kad Amerikoje buvo laikas, kada lietuviszkuose laikraszcziuose („Vienybė“, „Saulė“) buvo pasijuokiama isz Lietuvos ženkle ir tiesiok garsinama, jog esą juokai dabar dar trokszi igyjimo valnybės dėl savo tautos. Ozion veikia isz dalies tamsumas iszduotojų laikraszczių, o isz dalies jų iszgamystė ir parsidavimas Lietuvos prieszams (lenkams, kuningams). Lietuvoje dalykai ne ką geriaus stovi: isz vienos pusės randame vokiecinanczius laikraszczius, parsidavusius žavinancziai ir stelbiancziai mūsų tautą vyresnybei,*) isz kitos vėl grynai lietuviszkus, kurie vienok nepereina rubežių tikėjimiszko (puolusioji „Szviesa“, katalikiszkoji „Apžvalga“), kalbiszkų ir polytiszkų jieszkinių (žuvusioji „Auszra“, poniszkaai inteligentiszkasis „Varpas“), ar ukininkiszko reikalų (dievobaimingasis „Ukininkas“). Vienintėliai „Lietuviszkasis Balsas“, kiek mes žinome, nuo paczios pradžios savo buvimo iki mirimui (1885—1889 m.), kovėsi ir nepaliovė kovėsi už tikrąjį mūsų tautos iszsivalnyjimą, netiktai polytikiszka, bet ir tikėjimiszka, moksliszka, ekonomiszka, draugijiszka ir tautiszka. Isz tiesų, sunku buvo vienam „Balsui“ neszi visą nasztą tautiszkos kovos už buvį ir valnybę. Tiktai ant trumpo laiko „Vienybė“ buvo bepar-

*) Kn. Pipirs isz Klaipėdos vis ir vis ragino lietuvis siuntinėti pasveikinimus dėl cėsoriaus Vilimo II, idant jam prisigerinti — ažuot ką lietuvis ragintu įrengti darbininkiszka lietuvių partiją dėl pasirupinimo apie pagerinimą buvio liet. darbininkų; taip baisiai Prusijoje nuskurdintų.

einanti į tikrasias vėžes, rėdant ją J. Andžiulaiečiui: bet ir ezion tik per vaidus su „cenzoriais“ pavidale Kn. Burbos ir kitų „penėtų bedievių“ tegalėjo patilpti vienas ar kitas naudingesnis dėl lietuvių rasztas. Šiaip vėl „Vienybė“ pasinėrė į srutas, kokiose seniaus braidžiojusi buvo, o kuriose nuklimpusi tebetuno tamsioji „Saulė“.

Jog valnybė turės parlįsti ir į Lietuvos langą, tai aiszkiai parodo iszsisvyniojimai atsitikimų Europoje ir kitur. Tik dirstelkiame į istoriją. Belgija iszsivalnino 1830 m., berods padedant Anglijai ir Prancuzijai. Graikija, beveik per keturis szimtmečius neszusi jungą turkų, 1829 m. iszkovojo sav valdystę. Bulgarija, Rumunija, Serbija ir Czernogorija iszsivalnino tiktai 1878 m. nuo pasalytės musulmonų, pasibaigiant turko-maskoliszkajai vainai. Ulandija prie Vilimo kraniszchio 1579 m. atsiskyrė nuo Szpanijos ir sutaisė nepriegulmingą respubliką. Pradedant nuo 1820 m., Venezuėla, Naujoji Grenada. augsztutinė ir žiamutinė Peruvija, Czili pasidarė respublikomis. Meksika nuo pradžios monarkiszka, prie imperatoriaus Iturbido, 1822 m., tapė taip-gi respublika, o Brazilija, galutinai atskirta nuo Portugalijos, susitaisė į imperiją, o 1890 m. į respubliką. Pati Maskolija atsikratė nuo mongoliszko jungo 1477 m. Italija mokejo praszalinti valdžią vokiszką, prancuziszką, szpaniszką ir popėžiszką. Szpanija iszvyjo murinus 1492 m. Suvienytos Valstijos atgavo valnybę, nuo Anglijos 1783 m., Szvicarija įgyjo laisvę 1315 m. ir t. t. Tai-gi matome, jog tantos, bėgant laikui, kaip sylose savo ima stembti, atsikerta priesz savo prieszginius siurbikus, įgyja savvaldystę ir pildo sav priliktą uždavimą. Kodėlgi mės lietuviai negalime tikėtiesi susilauksį valnybės dėl savo tautos? jei bent mes jau patys imsime abejoti apie savo paczių gyvybę! Jeigu popėžius, neteisingai ir piktdariszškai trokszdamas tapti dar szvietiszku terionu, kaip dabar kad yra dvasiszku, kursto katalikus Belgijoje, Szpanijoje, Szvicarijoje Vokietijoje ir kitur, idant užtarautu suteikimą jam szvietiszkos galybės; jeigu czekai, taip ilgai gyvendami po svėtima valdžia, sziađien ant tiek atgyjo, kad pats Austro-Vengrijos cėsorius rengėsi apsikarunavo-

dinti dienoje 40 metinio savo jubilėjas karaliumi Czekijos; jeigu airiai, tiek szimtmeczių siurbiami per angliszkas siurbėles gaivina viltį įgyti jeigu ne nepriegulmę nuo Anglijos, tai nors savvaldybę; žodžiu sakant; jeigu visur ant szvieto žmonės kaujasi ir įgyja valnybę, kodėl-gi mums lietuviams turi buti paroknuojama už nudėtą, jeigu mes tiekiamėsi atsi-kratyti nuo tranų, siurbėlių ir skriaudėjų polytikiszka tautiszknų, ekonomiszknų, draugijiszknų?! Nepavelykiame sav braukyti per lupas, lyg kudikiai, o pratinkiamėsi mislyti ir triustiesi apie įgaivinimą ir įkunyjimą to jieszkinio.

Kitos valstijos, įgyjusios valnybę, turi perleisti re-voliucijas dėlto, kad isz pacios pradžios nėra paremtos ant tikros papėdės. Tai matydami ir žinodami, mes rupin-kiamėsi Lietuvą pastatyti ant dēmokratiszko, doriszko, isz-mintingo, pamato, idant padarytumėme laimingais ne vienus ponus ir kunigus, bet visus dirbancziuosius žmones. Darbo žmogui visur prideria virszenybė.

Lietuviai-gi svetur gyvendami iktuolaik taip-gi vargų vargus kenczia; vienok svetimos szalys turėtu buti dėl mūsų mokslaine dėl parengimo laimingesnio gyvenimo vė-liaus valnoje ar savvaldiszkoje Lietuvoje. Mokinkiamėsi remeslų, meistrystų, steigkiame sądarbystas (korporacijas), kur žmonės prisipratins prie solidariszko veikimo, kas labai pageidautina yra sziaudykszcziose iszligose gyvenimo. Ki-tiems vėl, kurie dirba darbus ukininkystės, velytina yra trauktiesi gyventi į kruvą, uždedant farmas ant sądarbystos principo, ką iktuolaik nėra per sunku padaryti Suvienytose Valstijose, kada-gi žiamė vakaruose nėra dar per brangi; įsitaisydami ukiszkas kommunas mūsų broliai iszsigelbėtu isz suodinių ir pavojingų darbų anglekasyklose ir isz darbų eukraus pabriuose, kur netik dvasė žmogaus sukrinsza, bet į trumpoką laiką susinaikina ir sveikata kuno prie per sunkans ir nuobodaus darbo. Toliaus, mums reikia daryti polytikiszkas draugystes, bet saugotiesi nuo partijų apga-vikiszknų pinguoczių; mums kaipo darkininkams prideria sutverti tiktai darbininkiszką partiją, kuri eitu isz drangės su sveikaisiais gaivalais darbininkų kitose vietose ir žia-mėse, neatbojant ant szauksmų ir bauginimų bagoczių.

Berods neturime prie to viso užmirsšti ir tai, kad dėl išsivedimo tų ir kitų užmanymų mums reikia daugiaus apszvietimo ir mokslo, o idant szitą pasiekti, reikia skaityti naudingus rasztus ir vaikszezioti į mokslainę. Be mokinimosi ir apsiszvietimo mes neįstengsime nei joki gerą darbą atlikti, arba jeigu ir padarysime, tai nauda iš to bus mažesnė neigu yra galima laukti ir norėti.

Tai-gi, broliai, Lietuva stabmeldiszkoi sėmė pajiegas iš savo tikejimo, vėliaus iš narsumo bei smurtumo savo kuningaikszezių; o kada krikszezionybė likosi mums po prievarta antmesta, ant mūsų žiamės parėjo ir visokie prispaudimai bei persekiojimai lietuviszkosios giminės. Lietuva krikszezioniszkoi nepažįsta valnybės: žmonės buvo užgluszyti ekonomiszkoje ir draugijiszkoje baudžiauvoje, o polytikiszkai mes neszėme jungą lenkų, paskui maskolių bei vokiezių. Bet kelmas mūsų tautos likosi jei ne visai sveikas, tai nors pussveikis; iš jo dabar dygsta veszlios, naujos gaivios atžalos, kurios jieszko teisingumo, valnybės, tiesų dėl savo tautos ir dėl vargdienių. Iš lupų žmonių jau girdžiame balsą szaukiantį: jungas visokias szalin! Vargai, mat, ir botagai, kotavojusieji žmonės per ilgus szimtmečius, nejaugo į jų prigimimą, ir lengviai visi atsikurti tiesos lygtiesybinės ir lygvertybinės. Už tai ir toliaus apsukriai elgiamėsi, didinkiamė burelį žmonių, suprantanczių tautos tiesas ir žmonių pareigas — o pareis valanda, kada išsipildys mūsų gorojimai ir troszkimai ir lukuriavimai, beje: valnybė, apszvietimas ir pasiturėjimas lietuviszkųjų vargdienių bei lietuviszkosios tautos! —

Ant kapinių.

(Paraszė Guy de Maupassant).

Myležau ją, kaip pasiutęs. Kodėl žmogus myli? Ar tai ne navatna: matyti sviete tiktai vieną esybę, turėti galvoje tiktai vieną mislį, szirdyje vieną tiktai geidulį, ant lupų vieną tiktai — vardą, kuris be paliovos, kaip vanduo sriautelio kunkuliuoja duszios gilumoje, išszilieja ant lupų — vardą, kuris išszsitaria, atsikartoja, sznibžda nuolatai, kožnoje vietoje, kaip malda!

Neapsakinėsių mudviejų istorijos. Meilė yra visados vienokią, visados ta pati. Susitikau ją ir pamylėjau. Ot ir viskas, te-gyvenau metą, apsiauptas jos meilumu, jos glėbiais, jos glamonėjimais, jos akelemis, jos sijonais, jos žodeliais, apsiauptas, suvaržytas, apkalintas tame visame, kas paėjo nuo jos, ik tam laipsniui, jogiai nežinojau pagalios, kada naktis, kada diena, ar gyvas esmi, ar numiręs, ant žiamės, ar kur kitur.

. Ir sztai pasimirė! Kaip? — Nežinau, nesuprantu.

Parėjo suszlapusi vieną lytingą vakarą. Ant rytojaus ėmė kosėti. Kosėjo nedėlią ir atsigulė į lovą.

Kas toliaus stojosi? Nepamenu jau.

Daktarai vaikszečiojo, raszinėjo receptus, ėjo namon. Neszė gydyklas; kaszin kokia moteriszkė padavinėjo jai tas. Rankos buvo karsztos, kakta iszkaitusi ir prakaituota, akys žėrinczios ir nuliudę. Sznekinau ją, kalbėjo su manim. Ką mudu sznekuczia-vova? Nepamenu. Viską užmirszau, viską! Pasimirė!... Gra-ziai girdziu toje valandėlėje jos tylų atsidusėjimą, taip tylų, silpną atsidusimą pastarąjį. Prižiūrėtoja tarė: „Ach!“ Supratau.

Nuo tos valandėlės viskas priesz manė tarytum į žiamę nu-grimzdo. Atėjo kuningas, kuris isztarė tuos žodžius: „Tamistos numylėtinė.“ Rodėsi man, butent ją paniekia. Kada-gi pasimirė, neturėjo tiesos žinoti apie tai. Iszvijau jį. Atėjo kitas. Tas buvo labai geras. Aszaros man byrėjo isz akių, kada sznekėjo apie ją.

Klausinėjo manęs tukstanczio dalykų reikale pagrabo. Jau nieko isz to nepamenu. Vienok kuomi aiskiausiai matau grabą, girdziu taukszkėjimą plaktuko, kada ją grabe vinimis, užkalė. Ak, Dieve! Dieve mielas! Pakasė ją! Pakasė toje duobėje. Atėjo kelios asabos, prietelkos. Iszbėgau. Valkiojau si ilgai po ulyczias. Užėjau ant valandėlės į namus. Ant rytojaus iszvažiavau į kelionę.

Pirm valandėlės sugrįžau į Paryžių.

Kada pamaciau vėl savo kambarėlį, mudviejų kambarėlį, mudviejų lovą, mudviejų rakandus, visą tą namą, kuriame pasiliko vislab, kas liekasi po nabasztininko. perėmė manę vėliuk toks didelis skausmas, jogei vos neatsidariau langą ir neszokau ant ulyczios. Negalėdamas ilgiaus pasilikti tarpe tų daigtų, tarpe tų sienų, kurios ją buvo apsiaupę ir kurios turėjo užlaikyti nepatė-mytinuose plyszelinuose tukstanczius dulkelių jos kuno, jos kvapo, griebiausi už kepurės, norėdamas bėgti. Eidamas prie durių, sustojau staigu prieszkambaryje priesz didelį veidrodį kurį ji ten pastatyti buvo liepusi, idant kasdien iszeinant, galētu apžiurėti savę nuo kulnų iki galvai, kada-gi norėjo visados rodytiesi gražia nuo czeverykaiczių iki virszu — galviui.

Sustojau tiesiog priesz tą veidrodį, kuris tiek sykių jos pa-

veikslą rodė. Tiek sykių, tiek daug sykių, jogei verta buvo užlaikyti jos paveikslą.

Drebėdamas visas stovėjau taip su akimis įsmeigtomis į tą szvelnujį stiklą, gilų, tuszczęią, kuris kitkart atmuszdavo ją visą, turėdavo ją nemažiaus už manę, ne mažiaus už apspangintas jos matymo mano akis. Rodėsi man, butent myliu tą veidrodi — dasilytėjau jo — buvo szaltas! O, atminimai, atminimai! O, skaudus veidrodi, deginantis, gyvuojantis, baisingas veidrodi, kuris ant baisiausių mus imi kanczių! Laimingi žmonės, kuriu szirdys, tarsi tas stiklas glotnios, kur atspindys tik percziuožia ir isznyksta akimirkoje, užmirsza viską, ką užturėjo kitados, viską, kas pro jį perėjo viską, kas į jį stebėjosi, atsimuszė jo jausmuose, jo meilėje! Kokios baisingos kankynės!

Iszėjau ir nežinau kaip atsiduriau ant kapinių. Atradau jos prastą kapelį, kryžių marmurinį su tais keliais žodžiais: „Mylėjo, buvo mylima, numirė.“

Ji ten buvo, po akmeniu, žiupsnelis sutrunėjusių dulkių! Baisybė! Verkiau, prispaudęs kaktą prie žiamės.

Negalėjau atsivalnyti nuo velėnų. Atsipeikėjau jau tik tada kada vakaras užstojo. Staigu geidulys įstabus, pasiutiszkas, nusiminusio mylėtinio geidulys manę apėmė. Užsimaniau pernakvoti prie jos, perleisti paskutinę naktį, raudant ant jos kapo. Vienok gali manę pasergėti ir nuvyti nuo kapinių. Ką daryti? Ryžausi padaryti tai per gudrybę. Pakilau ir ėmiau valkietiesi po tą numirėlių vietą. Ejau ir vėl grįžau. Kaip mažas yra tas miestas palyginant prie to kito, gyvųjų miesto! O vienok, kaip skaitlingesni už gyvuosius yra tie numirėliai. Mums reikia augsztų namų, ulyczių, tiek vietos, dėl keturių gentkarczių, kurios vienkart gėrisi dienos szviesybe, geria szaltinėlių vandenį ir vynniczių vyną ir valgo laukų duoną. O dėl visų gentkarczių numirėlių, dėl isztisos kopėczios žmogijos, pasiekianczios net mus, beveik nieko, gabalėlis vianas. Žiamė atsiima juos vėliuk, užmarsztis pėdsakus jų nutrina. Sudie!

Pakrasztyste dabarnykszczių kapinių, į kurias be paliovos vis nauji gyventojai pribuna, pasergėjau užleistas kapines, senasias, kur nuoamžini nabasztininkai galutinai į niekybę subyra, kur net kryžiai trūni, kur ryto ant senųjų naujus kapus kas. Pilnos buvo laukinių rožių, o taipogi juodų galingų cipresų. Liudnas, vienok puikus daržas, žmonių kunais nutręsztas.

Buvau pats vienas, vienu vienas. Prisiglaudžiau po žaliuojanczių medžių. Pasislėpiau visiszka tarp nusidriekianczzių žiamai tirsztų, tamsių szakų.

Ir laukiau, prisiglaudęs prie kelmo, lyginai kaip suduzus laivui ant marių jureivis prie skeveldros stiebo.

Kada naktis užstojo juoda, tamsi visiszkai, apleidau savo prieglaudą ir nuėjau išvalios, pamažėlių į tą numirėlių žiamę.

Klaidžiojau ilgai. Negalėjau ją surasti. Su atkisztomis rankomis, su placziai išsplėstomis akimis, užsigaudamas nuolatos į paminklus tai pecziais, tai koja, tai keliu, tai krutine, tai pagalios galva, gužinėjau, neatrasdamas jos kapo. Grabaliojau, cziupinėjau visiszkai kaip neregys, ką jieszko kelio, akmenius, kryžius, geležines groteles, vainikus stiklinius ir metolinius, vainikus iš nuvytusių žolynų. Skaicziau su pagelba pirsztų, cziupinėdamas paraszą literas, pravardes numirėlių. Kokia naktis! Negalėjau ją surasti!

Nebuvo mėnulio. Dyvina naktis! Baimė manę staigu pagavo, neramumas navatnas apėmė tarpe tų siaurų takelių tarp dviejų eilių grabų, Grabai, grabai, grabai — visur tiktai grabai! Po kairei, po deszinei, prieszakyje, aplink manęs vieni tiktai grabai. Atsisėdau ant vieno iš jų nesa jau nepajiegiau eiti, taip kojos lanko po manim. Girdėjau tvinkezėjimus savo szirdies. O pritarėjai dar kas kitas. Kas? Oszimas kasžin kokis neaiszkus, nesuprantamas. Ar darėsi jis tik mano patrakusioje galvoje toje neperregiamoje tamsoj, ar gal po paslaptinga žiame, apvaisinta žmonių lavonais? Dairiausi nustebintas aplinkui.

Kaip ilgai taip sėdėjau, nežinau. Sugležau po sunkumu to išgąščio, tos baisybės. Rengiausi rėkti, norėjau numirti.

Staigu man nusidavė, butent marmurinis akmuo, ant kurio sėdėjau, sukruto. Naje judinasi, tarytum jį kas iš apaczios kelia. Vienu paszokimu atsiduriau ant greta stovinczio grabo ir pamacziau, isztikro, pamacziau, kaip akmuo, kurį apleidau pirm valandėlės, pakilo ir atsistojo; iš grabo išlindo nuo-gi grioblai. Jie tai sulenkta savo nugara kilnojo akmenį. Macziau tai, tikrai macziau, nors naktis buvo tamsi. Ant kapo kryžiaus perskaicziau paraszą: „Czion ilsisi Jokubas Alyva, pergyvenęs metų penkesdeszimts ir vieną. Mylėjo savo giminę, buvo teisingas, geras, pasimirė mylis-toje Augszcziausioje.“

Dabar grioblai skaitė lygiu budu paraszą savo ant — grabo. Potam paėmė nuo takelio akmenuką, mažą, asztrų akmenuką ir ėmė rupestingai skusti literas . . . Nubraižė jas visiszkai, palengva, prisižiurėdamas tuszcziomis akyskytėmis į vietą, ant kurios pirm valandėlės stovėjo; pagalios galu kaulo, kuris kitkart buvo jo smiliu, nupieszė žėruojancziomis raidėmis, panėsziomis į tuos bruksznus, kuriuos pabrėžiame ant muro brėžuko galvute: „Czion ilsisi Jokubas Alyva, pergyvenęs metų penkesdeszimts ir vieną. Paskubino per savo atsziaurumą myrį tėvo, po kuriuomi tikėjosi turtą paveldėti, kankino paczia, kotavojo vaikus, apgavinėjo kaimynus, vogė ką galėjo, ir pasimirė kaipo niekszas.“

Pabaigęs raszinį, Jokubas valandėlę nekrutęs stebėjosi į

savo darbą. Ir patėmyjau atsigrįžęs, kad visi grabai buvo atviri, kad visi lavonai kilo, kad visi skuto melagystes, paraszytas per gimines ant grabinių akmenių, idant vieton tų gryną užbrėžtą teisybę.

Ir macziau, kaip visi tie geri tėvai, viernos paczios, guodotinos moterys, prisirisę sunus, nekaltos mergės, teisingi prekėjai, nesutepti vyrai, buvo apgavikais savo artimiausiųjų, prieszais savo artimų, prigavikais, veidmainiais hypokritais, melagiais, apterszikais, szyksztunais... Vogė, apgaudinėjo, dirbo visokius bjaurius, niekingus, pasibaisėtinus darbus!

Visi raszė ant slenksczių savo amžinų prieglaudų rusczią, baisingą, szventą teisybę, kurios niekas nežino, o gal bent koznas nuduoda, jogei nežino ant žiamės.

Pamisljau, na gal ir jįjė ta teisybė pabrėžė ant savo grabo? Ir be baimės jau, perbėgdamas pro eilias pusiau atvirų grabų ir styrinczių grioblų,ėjau prie jos, ne be vilties, kad atrasiu ją butinai.

Isztolo, neregėdamas dar jos gymio, gedulių paklotve apvytioto, pažinau ją isz liemens.

Prieszai ją stovėjo marmurinis kryžius, ant kurio pirm valandėlės skaicziau:

„Mylėjo, buvo mylima ir pasimirė.“ Dirstelėjau. Tų žodžių vietoje stovėjo aiskiai:

„Iszejusi tulą dieną, idant apgauti per mier mylintį ją mylėtoją, persiszahlė ant lytaus ir pasimirė.“

Regisi, jogei atrado manę bę žado, užtekėjus saulei, gulinti palei vieną kapą.

Iszverte J. A.

Buvo-gi milžinai anose gadynėse!

Prakilnumas sziadienykszcziio mokslo pasirodo net tame, kad jis paaizskina juokdariszkasias senų žmonių pasakas. Neužilgo nei prakilniunai negalės tycziotiesi isz pasakų apie milžinus, siaubunus ir baisunus — žmogėdžius, kurios suteikdavo daug peno vaidintuvei mūsų jaunystos. Ponė Besant raszo taip į Luciferį:

„Per devynis metus vyresnybė Suvienytų Valstijų kasinėjo žiames visokiose dalyse Vakarinės Amerikos, ir iszkelė ant pavirszio ir sustatė į kruvą tulas labai tėmytinas liekanas isz senų gadynių. Colorado'je didelis skaitlius kastinių daigtų (fossilia) tapė atrastas, tarp kitko kaulai titanosaurų, gyvunų, turinczių 65 pėdas ilgio, ir igua-

nodonų, kurie stati vaikszežio ant paskutinų jų kojų, prie ko druta vuodejo buvo lyg kad trecia koja prie trikojo, ir kurie, turėdami nuo 40 iki 50 pėdų augszežio, edinėio sav romiai virszunes medžių. Kas-žin koks Wyoming'o brontosaurus, kuris buvo sumaniai palikęs uolose, ką sukietajo aplinkui jį, pilningą žaistvę vieno isz savo akies obulių, iszneszė 60 pėdų ilgio ir 15 pėdų augszežio. Mosasaurus, vandeninis driežas, kada per azėrus plaukdavo, driekėsi į 80 pėdų ilgio, jo lekiantis siaubunas, kurio sparnų iszplėta neszė 25 pėdas, apgyvendavo anuomet ora. Navatnai žiamė turėjo iszsižiurėti tose senose gadynešė, milijonus metų atgalios, ir lengvu yra pamatyti, isz ko kilo anos pasakos apie baisingus siaubunus ir kitas szmėklas, anos, sakau, vienintelės pergyventojos senovinės praeitės, visa baisybė anų tolimų laikų. Visi gyvi tvariniai yra turėję milžiniszkus senuolius — prosenuolius. Ar visi? Visi atskyrus žmogų, sako Vakarų Mokslas.

Ir kodėl žmogus nebutu jų galėjęs turėti? Kodėl žmogus pats vienas neturētu atsižiurėti į milžiniszkus savo praboczius? Kada tatanosaurai edinėdavo archaiszkąjį Equisetum, ar-gi nebuvo milžino žmogaus prieszais milžiniszkaį žvėrį? Rodosi nėra iszmingingos priežasties skirti žmogų jo kuniszkame iszsiplėtojime nuo kitų tvarinių gamtos ir Rytų Mokslas nežino taip neiszmingingos spragos. Jisai mums parodo žmogų, didelį — didelį, kaip kad jo buvo aplinkė, kyszantį iki 30 ir daugiau pėdų augszežio, sutikmiui, kaip visados kad buvo; su fizikiszkomis iszglygomis aplinkui jį. Szitoji pažvalga yra paremiama milžinų kapais, iszmėtytais per visą, szvietą, nuo Vokietijos iki Peruvijai, anais galingais monolithais Stonethengės, Carnak'o, ir daug kitų vietų, jau nėko nesakant apie drobias, statuvus Velyksalio (Easter Island), arba visatina žmonių tradicija.

Kalifornijos „Illustrated Magazine“ paduota keletą paveikslų szitų dimnų gyvunų, apie kuriuos szneka ponė Besant, tarp kitko ir skeletoną amphicoelijo. O p. James Urwin Culver paduoda tulas iszgales apie įpatybes tų iszmirusių gyvunų.

„Pamislykite sav kengurā, 30 pēdų ilgio, jos nugarā papuošta bemieriais nugarkaulkrumpliais, apie ketvertā pēdų skersai, jos vuodējā apdengtā dviguba eile asztrių kaulkrumplių. Apdengk visā kunā geležiniu szarvu, apginkluok snukį kauliniu snapu, tada tai gausi szioķi-toki supratimā apie tā milžiniszķā žvērį. Paskutinēsēs kojos buvo daug ilgesnēs už pirmutines, taip kad žvēris galējo ant jų pasistoti ir parymoti, kuomet vuodega budavo pilioriumi paramos. Galva buvo stebuklingai maža, pagal proporcijā imant mažiausia sulygmiui su apēmiu kuno, o kas stebuklingių stebuklingiausia yra, žvēris turėjo taip sakant, antras smagenis tarp savo klubakaulių, pratāsā nugarkaulinių smagenių, kuri (pratasa) buvo deszimtsyk taip didelē, kaip paczios smagenys. Kad Hypsirhophus budavo apniktas, nedaugelis tvarinių butu galējē taip smagiai gintiesi. Vienas smugis su ilgajā vuodega pervarytu dvieli spyglētā, kaulā per neprietelių, o be mios dideli sārariai (spinae) nemazai prisidėjo prie atsikirtimo. Milžiniszķas Amphicoelias slankiojo isz lengvo ir drabniai isz vandens linkon namų; buvo tai kalnas mēsos, svēriantis gal dvideszimtis tonų, keturiomis ar penkiomis pedomis augalotesnis už didžiausią slonių, ir valkiojantis su savimi 60 ar 70 pēdų mēsos. Buvo taip-gi lengvusis Camarasaurus, 75 pēdų ilgio, kirmėlē pagal savo iszveizdā, su ilgomis, kojomis, kuri plaukdama ar braidžiodama, laikēsi ant pavirszio įpatingomis oro cellėmis savo nugarkaulyje. Tarp pažymētinių gyvunų gadynēs buvo bēgiojantis driežas, Laelaps, kurs sieke 25 pēdas augszczio, ir galējo nustriokeziuoti vienu paszokimu szimtā pēdų. Dėl jo palengvinimo kaulai jo būo kiauri; asztrus dantys ir nagai baisino szitā gyvunā. P Agathaumas buvo augsztesnis už slonių Jumbo ir ilgesnis neigu du tokiu Jumbo sustaczius pādriku, ir szale ragų dėl gynimosi jis buvo apdengtas apginancziu jį szarvų.“

Isz viso imant, nors mes džiaugiamēsi, kad tie tvariniai, taip brangintini dėl auklių, isz tikro yra gyvenē, mes tacziaus nelabai gailistaujame, kad jie sziadien nesi-randa kur kitur, kaip muzējuose. (The Review of Reviews.)

Nei viena!

[Parasyta Ursyn'o.]

Ant estrados, apniauktos tabako duma, labai trumpai ap-sirengusi *Fräulein*'ė Margaritte dainavo:

„Ich trinke nicht mehr, nein, nein,
Ich trinke nicht mehr, nein, nein,
Bin aus dem Städtchen
Das bravste Mädchen“ . . . —

kuomet jisai įėjo ir atsisėdo prie vieno užpakalinio stalelio ilgoje siauroje ir troškioje karcizamos salėje.

Atsisėdo, drucziai pabelde į stalą padėczku nuo stiklo alaus ir parėmė galvą ant kumszczių.

Buvo apmaudus ir nuliudęs.

Ir turėjo tam priežastį. Mat tik ką pirm valandėlės pametė jį numylėtinė. Driso jį apleisti rudaplaukė Adelė, pasakiusi jam pirma, jogei jisai nusenęs nerangus. . . . O priegtam dar — kokia begėdystė! — metė jam iszeidama pluksztą žilų plaukų ir kvatodama pasakė: — Te, tai tavo! . . . Iszpėsziau tav, seni, isz galvos sziaudien rytmetryje, kada miegojai, kaip užmusztas. . . .

Ar-gi gali buti kas dar begėdiszkesnio? Jis, kuris sav per visą gyvenimą tycziojosi isz mergų, kuris laimėdavo jas vienu dirstelėjimu ugniutuų savo akių, kuris pasirinkdavo vienval ir apleisdavo numylėtinės, kaip kad apleidžiamas buna stalas, apkrautas trupiniai po puikiai puotai — sziaudien likosi pats begėdiszakai apleistas ir iszjuoktas. . . .

Pabeldęs dar syki, suszuko:

— Poncziaus!

Po valandėlės atsistojo prieszai jį iszsidabinęs, truputį nuplikęs, o vienok iszsipamadavęs aludavis, nužėręs staltiese trupinius nuo stalo ir pažvelgė kvosdamas į sveczią. Paskui, atsitraukdamas, porą sykių dar apsidairė ir juoksmas atsirado ant jo siaurų, pamėlynavusių lūpų.

Salėje delnais plojo *Fräulein*'ei Margaritte'i, kada garuojantis poncziaus atsirado po nosia nuliudusio sviaczio, o senasis aludavis pasilenkė ir prasznaždėjo:

— Tamista manęs nepažįsti? . . .

— Ne, — skambėjo atsakas.

— Esmi Boleslavas — sznekėjo greitai, jau kraipydamasi, jau szypsodamasi ir parodydamas savo aptrupėjusius dantis. Pameni tamista, jau senas laikas, karcizamoje „Po spragarėliu“ ten tamistai patarnaudavau. . . . Bus jau kokia dvideszimts metų tam atgal, bet asz tamistą dažnai paminėdavau. . . .

— Gerai tav duodavau atsilakti?

Aludavis vēl nūsizypsojo, pagriebe rankā sutraukuotā atvartā savo frako, nulenķē dar žiamiaus raumeningā ir žibantį veidā ir sznabždejo :

— Pameni tamista tā merginā ... jaunā nublyszkusią? ... Vardu Ona. ...

Kaszin kas stuktelējo isz szono ir senasis aludavis sudrebējo, iszsitiesē ir nubēgo.

Ona! ... jauna, iszblyszkusi mergina. ... Naje, atsimena! Buvo tada dar labai jaunas ir buvo tai pirmutinē mergina, kuriā suvadžiojo. ... Pamena net jos gymj: tas akis aiszkias, be antakių ir blakstienų, lupas nedidutes ir gražiai nužiestas, kakta žiamai apžēlusi ir plaukai szviesgelsviai. Rodosi jam pagalios, joguei pamena net anā įstabų kvapā, kuriuomi ta žiamutēlē ir nesubrendusi dar mergina dvokē — kvapā szviežiai nupjauto szieno.

Pasipažino vasaros mete, vienā karsztā Birželio vakarā. Žvaigždēs blizgējo ant dangaus, miestas kvepavo nuilsimu, tuomi įpatingu vasariniu nuilsimu, kā smaguriavimų reikalauja, o juodvėjū szirdyse užsidedē pirmas jausmas. Pamylējo vienas kitā. Kasdien pavakare susieidavo ant ulyczios, pilnos dulkių ir trukszmo, o nedēldieniais bei szventdieniais traukdavo už miesto. Užmiestinėje karcziamoje „Po spragarēliu“ turējo savo lapinę, kur czestavojos, degtine, užsikaszavo suriu, kiauliena ir gerdavo alutį.

Buvo tai dēl juodviejų smagiausios valandos. Czion ta mažutēlē Onutē nusiimdavo savo prastā skaisczią skrybēlē, padēdavo po gražnumu pirmųjų iszpažinczių, pirmųjų glamonėjimų, kuriais ją apdovanojo.

O, pamena gerai, pamena tuos jos užkeikimus ir tuos praszymus. ... Pamena lygiu budu tas pirmasias dideles aszaras, kurios srianteliu riedējo per jos paraudonavusius skruostus, ir tą nedrąsų, tylų, pirmąjį iszmetinėjimā.

Bet kaip daug paskiaus buvo laimēs! ...

Gera buvo mergina. Mylējo jį nuoszirdžiai, prisiriszo prie jo kaip szunelis. Klaupe priesz jį ir bucziaavo rankas, kada budavo nuliudēs arba užpykēs, juokdavosi, kada jisai juoktis norēdavo, atbēgdavo pas jį ant kiekvieno pamojimo ir atkiszdavo jam savo mažutes lupas dēl bucziavimų, savę dēl apglēbimo. ...

Vienā sykį, vienintēlį sykį tiktai isztarē jam bjaurų žodį. Vienā sykį, vienintēlį sykį, baisingā, malszinamā gailestį iszliejo trimis žodžiais :

— Koks tu nelabas!

Buvo tai anoje Spalinio popietėje, kada suszlapusią, suszalusią nuo durių savo nuvijo, neįleido pas savę. ... Nenorējo jau daugiau jos matyti, įkirējo jam ta skaisti, tyli, paklusni mergina.

Ir neregējo josios daugiau.

Dabar ją jam priminė. Priminęją jam tas senas, bridus niekdaris, kuris pamena valandas jo jaunystės meilybų ir kuris buvo liudininku, kaip mezgėsi romanas su tuomi pacziu, visados paprastu, įturu

O kiek daug jis turėjo savo gyvenime tokių romanų! . . . Ar-gi viskas jau perėjo negrižtinai ir ar-gi tokis tuszumas ir nie-kyba sulig galui dienų jį persekios? . . . Ar-gi jis dėl to tik gyveno, kad gale dienų neturētu szirdies vienos, kuri prilankiai szale jo szirdies tvinkcziotu? Perleido ilgus metus, vaikydamasi meilę ir gerdamas smagurius Ir ar-gi jau dabar ant visados turi pasi-likti vienstipiu, su iszmetinėjimais ir tusztybe krutinėje?

O juk taip yra. Visos mergos, kurias turėjo, užmirszo dabar jį ir — niekina jį. Visos, jis tai žino! . . . Gal ta viena jį mini? Juk nors vienai vertētu apie jį mislyti ir kentėti isz jo priezasties, naje, kentėti, butinai kentėti Tai jam smagu butu. Galētu ją suraminti, na ir pasididžiuoti ir pasi-kakinti

Bet kur tav! Jis žino gerai, kad toji į stovylą panėszioti, vienok geidulingoji jo Lolė, yra szia dien moteriszkė rusti, skendi paguodonėje ir isztekliuje, ir pasitikusi nusiduoda jo netėmyjanti. Ta juodakė Emma nupuolė taip žiamai, jogei szia dien tik su ciniszku juoksmu jį priimtu O anoji gležni, viliokė Pepita szia dien yra teatro žvaigždė, kuriai burys jaunų ir senų garbintojų metą vainikus ir brangakmenius po kojų, ir bucziuoja tuos smulkus, gražius pirsztukus, tik-kart adatos subadytus

Nei viena! nei viena jį nepamena, o pagalios ta pasku-tinoji, ta jo rudaplaukė Adelė!

Kaip bjauriai pažiūrėjo szia dien į jį! Kaip baisiai sugė-dintu jautėsi, kada, pasilenkusi prie jo, isztarė jam: „kvailas nerangėli!“ trenkė jam po nosia pluoksztą žilų plaukų, nelaimingų jo žilų plaukų.

Toje valandoje atėjo jam į galvą visos moterys kurios jam pasidavė ir pamena, kaip joms prisiegavo ir kaip jam jos tikėjo . . . Regi eilioje kožną ir kožna jį kitoniszkai, kožna saviszkai mylėjo! Vienok kaip karsztai, kaip pasiutiszkai visos ji mylėjo! . . . Visas vėliaus regėjo ir visos nuo jo su panieka atsikreipė. Nei vieną į jį nepažvelgė meilėmis akimis, nei viena nesudrebėjo, nei vieną! . . .

Gal ta viena, ta pirmoji, tyli ir užmirszta, kenczia jo delei, gal ta pirmutinė jį pamena?

Iszgėrė ponszių vienu gurksniu ir apsidairė po karcziamą.

Prirukyta buvo, bet jau tusztėjo. Ant estrados užgėso žibu-riai. Nuo stalelių nuimdinėjo abrusus ir užsukinėjo gazines lempas. Bjauria urva, tarsi lavonbucziu, iszsirodė dabar apitamsoje ilga, siaura salė, isz kampų kurios girdimi dar buvo sulaikomi ir ner-

viszki kvatojimai mergų, ir kosėjimai ir kymus sznabždėjimai vyriszkių.

Pabeldė, ir tas pats senas, plikas ir iszpamaduotas Boleslavos atsistojo priesz jį. Buvo pavargęs ir nablankęs toje apitamsoje, kuri salėje vieszpatavo.

— Kuom galiu patarnauti? — paklausė, nulenkdamas galvą.

— Nei kuomi, Pasakyk, koku budu manę pažinai?

— Mislyjau apie tamistą sziose dienose dažnai ir atsiminiau.

— Kodėl apie manę mislyjai?

— Turėjau tam priežastį — pasznabždėjo su pamaginančiu ir paslaptingu nuszypsosjimu.

— O ar pameni gerai tą mažą, iszblyszkusią merginą?....

— O, labai gerai!

Nutilo ir mažomis, paraudonavusiomis nuo nemigos akimis pažiūrėjo į sveczią.

— Matausi su ja dažnai — pridurė nuszypsodamas.

— Gyvena czion szitame mure. IsztekJusi yra, turi penketą vaikų. Matai tamista, asz dienomis užsiimu grindų szuuravimu. Taigi pas juos szuuruoju. Gyvena ne bagotai, bet labai szvariai. Jis turi koki ten urėdą kanceliarijoje. Labai geras žmogus. Pažinau ją, bet ji manęs nepažino. Pažinau, nėra iszgirdau, kaip vyrras vadino ją: „Ona.“ O paskui pažinau ją isz plaukų, isz akių ir isz tų duobuczių, ką pas ją — pameni tamista? — ant veidų atsirasdavo, kada juokdavosi. Persiliudyjau, kad tai ji, nėra manę vieną dieną nusiuntė ant augszto atneszti seną skrynę. Kada ją iszkracziau, tarp kelių pageltusių popierų ir sumankyto laikraszczų, pasergėjau sutersztą photographiją. Buvo tai tamistos photographija....

Ant valandėlės susilaukė ir vėliuk nuszypsosjo.

— O ar žinai, tamista — pridurė — kad tai dar graži moteriszkė, dievaži! O kokia darbszti, linksma! Be perstojimo niuniuoja, vaikams vis ką ten siuva, kuknioje trusia....

— Tylėk!

Boleslavas nutilo ir siaurasias lupas vėliuk dėl szypsosjomosi sudėjo.

Salėje gesino paskutini žiburį.

Ir staigu, nuo estrados susznabždėjo iszkrakmolinti sijonai ir toje apitamsoje, kuri vieszpatavo, pasirodė paveikslas moteriszskės. Buvo tai augszta ir laiba moteriszkė.

Turėjo ant peties užmestą skepetą, skrybėlę didelę, isz po kurios draikėsi trumpi geltoni plaukai.

Sustojo, dirstėlėjo į sveczią, kuris pasiutime gniaužė dziegu-rėlio retėžėlį, pasznabždomis pradėjo niuniuoti:

„Ich trinke nicht mehr, nein, nein!“

Ir atsigrižo durių link.

Po valandėlės rustusis svečias jau buvo szalėjos.

Iszėjo drauge.

Bastilija Carizmo.*)

pagal

George Kennan'ą.

I.

Ne vienam isz mūsų skaitytojų teko girdėti vardą „Petropavlovka“ kuriuomi apkriksztinta taip vadinamąją „Petropavlovsko tvirtynę“, esancios didžiausiu polytikiszku kalėjimu. Beveik kožnas isz aresztavotųjų Maskolijoje už svarbėsnius polytikiszkus „prasižengimus“ anksciaus ar vėliaus tampa nubugdytas į tą ją tvirtynę. Kožnas pribuvęs į Peterburgą mato ją jau isz tolo; kožnam puola į akis blizgantis paausnotas virszus cerkvinės koryczios (bokszo), priklausancios prie tvirtynės. Iszsikiszusiji yra angsztai apie 400 pėdų — ir tai beveik prieszai žieminį palocių (Žimnij Dvoriec) caro, kuris tokiu budu visados randasi artymystėje apkalintų smarkiausiųjų savo prieszių, o tuomi patim visados tur' isz tos kaimynystės persergėjimą, lyg visados gaudžianezius žodžius: Atsimink! Didžiausios durys, vedancios į tąją tvirtynę, lyg isztaszytos nemieruotinai storame mure, iszeina ant dailaus bulvaro, lyg parko, labjausiai per publiką lankomojo ir nēkaipo vienyjancio dvi dali miesto.

„Petropavlovsk“ yra tai labirintas kiemų, sienų, koryczzių, murų, durių, revų, magazinų, kazamatų ir tt. Kur, kokioje, vietoje to labirinto randasi polytikiszkiejie kaly-

*) Bastilija (La Bastille) buvo tai valstijimis kalėjimas Prancucijoje, į kuri karalei galėjo įkimszti kožną be sudo ir nusprendimo. Prancuziskoji revoliucija padarė galą ir karaliui ir Bastilijai. Dieną 14. Liepos 1789 m. įszirdusminia puolėsi prie tos tvirtynės, kuri buvo kapu ne del vieno, ir po trumpai kovai įėjusi suvisai sunaikino. Sziaadieną, 14. Liepos, yra respublikos szventė Prancucijoje. Autorius George Kennan, amerikiszskasis publicistas, keliavo po Maskoliją, o įszirdės ant despotizmo caro, iszleido keletą, garsių rasztų apie Siberiją, apie kalėjimus ir tt. Raszydamas apie didžiausią polytikiszka kalėjimą Maskolijoje vadina jį Bastilija.

niai apie tai anei jie patys, anei iš szalies szvietas prigullincziai nežino. Kalynius atgabena į taji baisųjį rumą tiktai nakezia. Atveža juos po vieną, po tvirta sargyba žandarų, kariatose su storais uždangalais ant langų. Ilgai vežimas trankosi po kalėjimo kiemus vartydamasi, sukinėdamasi, kraipydamasi ir kartais gryždamas atgalios, kolei ant galo nesustoja ant mažo kiemelio, apsiaupto augsztais murais, iš kur nelaimingasis kalynys jei bent dangaus sklypelį paregėti gali, Kur tas kiemas randasi nęks to nežino; mena tiktai, kad tur jisai rasztiesi dalyje taip vadinamojo bastilijono „Trubeckoi“, kur taip-gi turi buti ir kalėjimas dėl tų, ką dar ēsą kvocziami. Kaip ten nebuk, bet beveik yra žinoma, kad kalėjimas yra tai kazamatai szio bastilijono, kuris nuo kitu dalių kalėjimo suvisai yra atskirtas augsztu muru, apsiaupiancziu bastilijoną ant keleto mētrų attokumo.

Kazamatuose yra kambariai dėl kalynių, dviejuose augszcziuose. Durys kambarių iszeina į koritorius, kurie veda į vidurinį kiemą, langai-gi iszeina ant apsiaupanczio bastilijono muro, kuris tuomi pati matima kambariams szviesą ir ora, tuomi labjau, kad ir langai yra gilus, aprupinti dvigubomis grotomis, priegtam iszkelti augsztai nuo 8 iki 9 pėdų nuo grindų. Tai-gi kalynys negali dasiekti iki langui, o tuomi labjaus ką nors matyti per jį. Ant galo ką jis ten galētu pamatyti jei bent aplinkinį murą! Sienos ir lubos kambarių plynės, grindys cementinės, — o sunkios durys iš medžio. Viduryje kožnų durių yra keturkampė skylė, kurią galima uždaryti. Kada durukės buna nuleistos tai per ten paduoda kalyniui paskirtą dėl jo maistą. Kiek augszcziaus yra kita mažesnė skylė, taip-gi su medine stuma uždaroma, szią skylė kalyniai vadina „Judosziumi“, nęsa ji yra dėl to, kad perdētiniai galētu nuolatos daboti nelaiminguosius gyventojus kambarių.

Viduryje kožno ruimelio — o yra jų 72 po 36 kožname augsztyjė — yra paprastas maskoliszkas, iš koritoriaus kuriamas pęczius, — geležinė lova pritaisyta prie sienos, o per tai nepajudinama, pogalvyje geležinė lenta, taip-gi prie sienos pritaisyta, paskirta į vietą stalo, — ge-

ležinis bliudas taip-gi prie sienos⁷ prirakintas, — medinė skrynutė dėl pakavojimo tulo sudyno, — jomarkinis abroželis motynos dievo, priešz kurią valia melstiesi, ant galo pakabintas ant sienos po langu cininis kubilukas, į kuri subėga vanduo tekantis nuo lango. Abelnai kambariai padaro pasibaisėtina įspudį: storos sienos, sugaubtos lubos, geležinės grotos ant langų, drėgnas ir paszvinkęs oras ir tyka lyg kapuose, ant tikrųjų primena kapus. Da tiek gerai, kad stoką szviesos ir oro atlygina erdvumas kambarių, kurie yra erdvesni neigu kituose kalėjimuose, per tai kad pirmiau buvo paskirti dėl patalpinimo juose kanuolių. Ilgumas kambarių 24, plotis 16, o augsztis 12 žinksnių.

Kožną tenai pribuvusį kalynį, tuojau įvedę į paskirtąjį dėl jo ruimelį, kur jį suvisai nurengia ir revidavoja; ausys nosis. plaukai net ir lūpos — nėkas nelieka „neapjieszkota.“ Prižiūrėtojai paima drapanas, į vietą kurių atnesza kalėjimo apsirengimą: marszkinius ir apatines kelines isz storo nebaltyto audeklo, ilgą mėlyno audeklo szliafroką, vilnones panczekas ir minksztus veltinius czeverykus. Kad kalynys apsirengia, perdėtiniai iszeina, užtrenkdami duris ir palikdami kalynį su jo mislymis ir jautimais.

Drėgnas, sunkus oras — szlapios sienos, nuo kurių vanduo varva — nuogandi tyka, ant galo kurczias gaudimas liudnos meliodijos bažnytinių giedojimų, kurie dasiganna į kalėjimą, viskas tas atgabena polytikiszkamjam kalyniui szitokią mislį: „Po teisybei dar nenumiręs, jau esi palaidotas.“

Paveiktas persiliudyjimu, kad jau jo pasistengimams ir kovoms už gerovę szalies padaryta galą — ir tai dar koki galą! — pylnas baimės apie likimą savų drangų, kalynys pakyla nuo siauros geležinės lovos, ant kurios buvo puolęs pirmutinėje nuliudimo ir abėjojimo valandoje, ir pradeda vaikszezioti. Po valandos užklausia jis pats savęs, kaip ilgai pareis jam sėdėti sziamo daigte. Primena jis sav atsitikimus, kurie įvyko dar priešz jo aresztavojimą ir kas paskui atsitiko, primena jis sav klausimus, kokie jam buvo dedami ir pagal tą visą stengiasi nuspręsti,

kokį laiką jis bus priverstas czionai išbuti, jam rodosi, kad jokio svarbesnio prasikaltimo jam nebuvo užmetinėjama, kad jokia pinklė netrukdytų kvosizmo, kad tuojaus eis po sudu ir bus paleistas....

Tiktai ką buvo bepradėjęs nusiraminti taip bedumodamas, kaip tame jo koja pataikė ant vagos, kuri nuo vieno galo eina kito galo link jo kambario ir kuri pasi rodo esanti takeliu, išzmindžiotu kietose cementinėse grindyse žmogiszkomis kojomis. Atidengimas tas atgabena jam naują nuliudimą kadagi parodo jam, kad jis ne pirmas, kurį czionai gyvą palaidoja, kuris nuolatiniame vaikscziojime jieszkojo palengvinimo nuo labai smarkaus protiszko įtempimo. Tą vagą išzmindžiojo kojos jo pirmtakų, kurie taip ilgai vaikscziojo, kad niat ir ant kietų grindų pažym.

Prislogintas tuomi, kalynys išz netyezių atsimeną istorija taip vadinamųjų „dekabristų“*) ir atmena, kad daugelis iš jų gyvenimą savo perleido „Petropavlovskė“, kurie užbaigė myriu arba sumaiszumu proto. Pulkaunykas Batiėnkov perbuvo czionai 20 metų kalėjimo; Saikin padarė sav galą, perskeldamas savo galvą į sieną. Kiti, jausdami artinantisi sumaiszumą proto, nusižudė rydami szmocziukus stiklo išz sumuszto lango. Vienas apicieras išz priežasties ilgo buvimo kalėjime, taip apszvaigo, kad nesuprato jau klausimų, kuriuos jam duodavo; valgė jis po teisybei ir gerė kaip pirmiaus, ale išz akių jo, kurios pavirto į stiklines, išz nyko ir žymė dvasiszkojo gyvenimo. Dvasė jo nesuklydo ale išznyko tiesok.**)

*) Suokalbis Dekabristų, kuris pakilo Gruodyje (Dekabr) 1825 m. daugiausiai susidėjo išz karaivių, buvo pasiėmęs priversti Nikalojų, žengiantį tada ant sosto, kad duotu valstijai konstituciją. Dalis suokalbininkų norėjo net visatino praszalinimo Romanovų ir įsteigimo Respublikos. Batiėnkov — vienas išz suokalbininkų — persėdėjo tvirtinėje dvideszimtis metų suvisai vienintelis, be knygų ir be laikraszczių. Apsaugojo savo protą tiktai pasidekavojant tam, kad gavęs hebrajiszkąjį išzdavimą senojo įstatymo ir žodyną, išzguldė taji į maskoliszkąją kalbą. Po 20 metų kankinimo Petropovlovskė išzsiųstas tapo vasario mėnesyje 1849 m. į Siberiją.

**) Pravardė tojo apiciero nežinoma, lyginai ir priežastis laikymo kalėjime. Žandarai, kurie 1882 m. buvo Petropavlovskė, ir kurie paskui nusiųsti tapė į Siberiją, už tai ką gelbėjo kalyniams susiraszinėti sugiminėmis, pasakojo apie ji.

Tokiais liudnais minėjimais kalynys kas-kart labiaus prislogintas, jau neturi pajėgų tolesniai vaikszezioti. Puola vėl ant siauros savo lovos ir klausosi su įtempta atyda, ar nepasiseks jam pagauti kokį nors aidą žmogiszkojo gyvavimo. Tuomi klausymu jis sylijasi mažinti savo sunkenybę, kuri jį gniuždo: mislyja, kad jau gyvas palaidotas. Galianas dasigauna pas jį silpnas aidas varpų; ale liudna melodija maldos „Viěszpatie susimilk“ (Hospodi pomilui) tuoju nustoja ir nyksta dar labjans žiaurioje tykoje. Tame kalynys mato dvejetą žmogiszkių akių nesikrutinant nuo durių kalėjimo, įsmeigtų į jį. Persigandęs mislyja jis isz pradžių, kad tai jo karsztligėje ėsanti vaidentuvė iszszaukia tą baidyklę; tarpais jis mato joje dvasias savžudžių, kurie taip liudnai nubaigė savo gyvenimą szioje tvirtyneje. Veikiai vienok isznyksta toji pora akių ir lengvas brakszteleėjimas uždaros „judoszians“ pamokina suvargintąjį kalynį, kad taja dvasia buvo kalėjimo sargas koritoriuje. Pirmoje valandoje atjanezia nekokį lengvumą, po kuriam vėla pagauna jį nusiminimas pamislyjus, kad ir suvisai vienintėlis, atitrauktas nuo visko, o neapsisaugoji nuo dabojujimų.

Pamažu vienok iszirdimas to pagailėtinojo žmogaus apsimalszina; dabar pradeda jis atjausti szaltį ir drėgnumą kambario. Drebėdamas isz szalczio gula jis ant lovos užsitraukdamas ant savęs net iki smakrai plonąją užklodaite.

Ta labjausiai sloginanti lyg grabė, tykuma traukiasi dienomis ir naktymis, jai bent pertraukiama kaip kada silpnu aidu, isz artymosios cerkvinės koryczios varpų, kurie traukia meliodiją trijų maskoliszkių maldų; kas penkiolika minutų „Hospodi pomilui“ — kas adyna „Kol slaven nasz Hospod v Jionie,“ o galop vidurnaktyje „Bože cari chrani.“ Ne tiktai rankos ir akys, bet ausys neturi jokio užsiėmimo negailestingai ėsant nuo viso ko atitrauktam kalėjime.

Kożna rytą ant asztuonių dziegoriaus atnesza kalyniui sziltą vandenį dėl arbatos. Vandenį gauna jis dykai; už arbatą, cukrų, duoną ir tabaką kalynys turi užmokėti, arba geriau sakant perdėtinis apmoka isz piningų pas jį

sudėtų. Jaign-gi kalynys piningų neturi, tai baduoja jis net iki antrai po pietų, kurioje tai adynoje perdėtinis stato valgi ant augseziaus apraszytos lentutės. Taip vadina-mie jie pietus susideda isz pusantro svaro menkos juodos duonos, isz torielkos sriubos, kurioje matyti gabalelį mėsos, ir miežinės arba avižinės koszės, nemaltos ir vien tiktai vandenyje iszvirtos. Jaigu kuris palieka kiek sriubos tai jam paduoda ja vakare atszildytą; kitaip-gi tai jau ir pabaiga valgiui, jei bent turi piningų ant arbatos, dėl kurios vakare, kaip ir isz ryto paduoda sziltą vandenį. Visokie valgiai yra paduodami cininiuose sudynuose prie kurių dūda medinius szauksztus. Szakutės ir peiliai yra rokuojami už pavojingus daigtus, kurių nei vienas kalynys turėti negali.

Priesz 1879 m. kalėjimo maistas buvo suvisai geras ir apseziaus duodavo, o net ir kokybe buvo geresnia neigu kur kitur. Bet didinanties judėjimui, o labjausiai po pasi-kesinimui ant Aleksandro II, ir pasielgimas valdžios ir maistas pablogėjo. Szia dieną polytikiszkie jie kalyniai ly-giai yra statomi su kriminalistais. Maistas yra taip neti-kęs ir nepakaktinas, kad net drucziausias noturas turintie jie serga szkurbutu ir mirszta, arba įgauna mirtinas ligas. O prieg tam nevalgyti kalyniui nevalia; jis turi valgyti, jeigu ne nori užsipelnyti korą, kaip tapti įmestu tam-synę ir tt.

Abelnai disciplina yra permier asztris. Pirmiau tan-kiai atsitaikydavo, kad prižiurėtojai ar tai žmogiszkių pa-jautimų dėlei, ar tai dėl intereso palengvindavo kalyniams nekuriuos dalykus. Kad tą tramdyti ir kad sutraukti su-sineszimus tarpu kalynių valdžia iszdavė 1881 mete „įpa-tiszką“ paliepimą. Szia dieną skaitlius prižiuretojų, sargų (žangarų) ir kareivių, apginklotų revolveriais ir szaudy-klėmis, taip jau yra didis, kad iszpuola po du ant kožno kalynio. Užduote tos tarnystos apart patarnavimo, kuris neperdang laiko užima, yra nuolatinis sergėjimas kalynių per „judoszius“ ir malszinimą kožno, kad ir menkiausio balso viduryje kalėjimo. Sargyba turi pasielgti suvisai tykiai, o todėl ir vaikszezioja veltiniuose czeverykuose ir

turi kalbėti ar tai su kalyniais, ar tai tarp savęs tiktai pasznabždomis. Su kalyniais-gi jie gali tik tai tada matytiesi ir sznekėti, kada neatbutinai yra reikalinga. Jaigu pasivalgime kalynio patemyja ką nors įpatingo, tai jų pareiga tuojau apie tai praneszti prižiūrėtojui. To-gi trejopa sargyba — prižiūrėtojai, sargai ir kareiviai — tur taip-gi szpiegavoti vieni kitus; taip-kareiviai szpiegavoja žandarus, tiejie prižiūrėtojus ir prieszingai. Kad vienok negalētu būti jokio susižinojimo tarp sargybos, tai daro joje nuolatinės permainas ir tai taip tankiai, kad jokios artesnės pažinties negali būti anei sargybos, anei tarp jos ir kalynių. 1881 mete kareivius mainydavo kas adyna, o prižiūrėtojus kasdien ir taip, kad kožnas prižiūrėtojas ne daugiau, kaip į tris nedeles patekdavo į tą patį koritorijų.

Sykį ant mėnesio veda kožną kalynį į netolymais nuo bastiljono esancią pirtį, kur prausiantiesi nei ant pusės žingsnio du žandarai neatsitraukia nuo jo. Taipgi sykį į mėnesį ateina barzdaskutėjas, kuris plaukus nukerpa ir nagus apipjausto. Jokių budu nesuteikia kalyniui žirklaiczių; net moteris, kurios gavo pavelyjimą, ką nors sav pasiuti, jeigu reikia ką nukirpti, kožnu kartu turi szaukti prižiūrėtoją. Lygiai reta atmaina gyvenime kalynio yra apsilankymas giminių. Tiktai artymiausiejie giminės — motyna, tėvas, sesuo, brolis, duktė, sunus, vyras arba pati — gali sykį ant mėnesio atlankyti saviszkį kalėjime, pirmiaus apturėję pavelyjimą nuo vidaus reikalų ministro, arba nuo virszininko policijos. Atsilankantis palei duris tvirtynės įsėda į uždarytą vežimą drauge su kareivių ir jį nugabena į salę paskirtą dėl matymųsi. Joje atskirti nuo savęs geruoku attokumu, grotomis ir tvirta sargyba — pasimato, o sznekėjimas yra taip aprubežiutas ir taip isz tolo, kad vietoje nusiraminiimo atgabena tiktai arsziausias pajautas ir įszirdimą. Dangelis aresztavotųjų negali perkęsti visų tų aprubežiavimų ir geriaus velyja nesimatyti su apsilankancziais, nes ir visas sznekėsis pasibaigia daugiausiai ant isztarimo kelių žodžių.

Pageidautina atmaina, kad ir neilgai traukiasi, yra kasdieninis prasivaikszeziojimas, (?) kuris tęsiasi daugiau-

siai 15 minučių, o paprastai tiktai 10 minučių, nėra vaiksščioti gali tiktai po vieną, o skaitlius kalinių yra diktokas. Prasi-vaiksščioti išveda ant augszcziaus minėtojo kiemelio, apsiaupto augsztais murais. Nelabai yra smagu, kad pridūda du žandarų ir, nors apart matymo tų žandarų, sklypelio dangaus, o taipgi — vasarą — kelių žolelių, nieko daugiau iematyti, anei negirdėti nieko apart szvilpimo važiuojanczio. Nėva garlaivio, arba cziulbėjimo užlėkusio pauksztelio, vienok tas vaiksščiojimas yra labai iszganingu dėl kalinio, tegul ir dėlto tiktai, kad vėjas papuczia geresniu oru, atgaivintu augmenėmis bulvaru. Priesz vedimą pasivaiksščioti prižiūrėtojai atnesza kaliniui jo paties drabužius, kuriais jis apsivelka, idant sargyba galētu tūmi tarpu revidavoti jo kalėjimiszkus skarmalus. Po vaiksščiojimo, kad kalinys pagrižta į per-revidavotąjį kambarį, tada vėl atima jo drabužius, kuriems atsieina taip pat, kaip pirma jo kalėjimiszkaikai „uniformai“.

Nežiurint ant to sargumo, sunku yra užbėgti kaliniams susižinoti tarp savęs. Nūgandi tyka vieszpataujanti kalėjime dėl to vien, kad kožną polytikiszkaįjį suvisai apvieninti. Kožnas trankesnis žingsnis, kožnas garsiau isztartasis žodis, o net kožnas sznabždėjimas galētu buti panaudotas per kalinius dalykūse paslaptinio susižinojimo. Taigi valdžia paliepė, kad butu tyka, lyg grabe. Nelaimingasis kalinys neturi tiesos net su savim kitaip sznekėti, kaip tiktai sznabždėdamas. Sargas, kuris iszgirstu kokį nors balsą isz kambario, tūjau tur liepti apsimalszinti, ir pagąsdinti sunkia kora. Abelnai imant valdžiai pasiseka savo mierį pasiekti, bet, kaip sakėme, nesuvisai. Reikalas — tai motyna iszradimų, o kad net Petropavlovskie mislyjimas negali buti užgintas, taigi gyven-tojai kalėjimiszkujų kambarių atideda visą laiką ant iszradimo pragumų dėl susižinojimų ir susineszimų tarp savęs. Naujienos, kurias kaliniai suteikia vieni kitiems, didelės vertės neturi; nekartą vienok josios buvo sugadu ne dėl vieno, vis-gi tai yra atmaina vienodume kalėjimiszkojo gyvenimo ir suteikia mislyms naują maistą.

Kas-gi atsieina bibliotėkos, isz kurios kaliniai pasinau-doja, tai joje randasi kningos — perėjusios per cenzurą žinoma —, kurias kaliniai laike paskutinių dvideszimties metų

užpirko, arba taip apturėjo, neturėdami priegtam tiesos pasiimti jasias su savim, kada iztruksta iz kalėjimo. Nekurie „polytikiszkieje“ apturi, kaipo didelę geradėjystę, atramentą, plunksną ir popierą — bet ir tai tiktai ant trumpo laiko, ant kelių adynų dangiausiai. Kalėjimo valdžia sargiai daboja, kad kalinys nepasiliktu sav sklypelį popieros arba plunksną, galėdamas paskui „neįstatymiszkai“ iz to pasi-naudoti.

Tarp kalinių randasi vienok diktokas skaitlius ir tokių, kuriems yra užginta kūmi nors užsiiminėti; neturi tiesos jie niekūmi užsiiminėti, skaitymas yra uždraustas ir valdžia nepavelyja net ir skundą raszyti į prokuratorių. Vienas jaunas daktaras dėl ramesnio perleidimo laiko pradėjo iz dūnos trupinių daryti figuraites, ale ir tūmi užsiiminėti jam buvo uždrausta, kada-gi prižiūrėtojas tai patėmyjo per „judoszių“. Stoka užsiėmimo ir baisingoji tyka davedė tąjį daktarą į desperaciją. Bubnyti pirsztais jis nedrįso, o veltiniai czeverykai nedarydavo jokio balso vaikszciojant, savojo-gi balso jau taip seniai negirdėjo, kad pats savęs užklausdavo, ar dar balso neprastojo. Kad apturėti atsakymą ant tojo klausimo, mūsų kalinys isispraudė į kampą, labjausiai atitolintą nū durių ir, atsisukęs pecziais į duris, pradėjo pats su savim sznekėti. Prižiūrėtojas patėmyjo tai per „judoszių“, atidarė duris ir paliepė apsimalszinti, prižadėdamas už kožną sziek tiek garsesnį sznekėjimą įmesti į tamsynę. Po to atsitikimo mūsų jaunasis daktaras per gana ilgą laiką pasielgdavo suvisai tykiai. Galutinai užsimanė jis pridirbti truckszmo iz dalies dėlto, kad sav padaryti sziokią tokią pramogą, o iz dalies dėlto, kad persiliudyti apie veiklybę savo balsinių organų. Kad tacziaus iszsisukti nū koros, užsimanė jis nudūti cziaudėjimą. Prižiūrėtojas kalėjimo pareikalavo, kad szis liantusi daręs truckszmą, ant ko kalinys atsakė, kad cziaudėjimas yra mėszlungiszkas įarzinimas, kuris prie noro žmogaus nepriklauso. Jeigu dažiūrėtojas taip labai geidžia tykos, tegul jam atnesza vaistą nū kalėjimiszkojo daktaro. Tame tarpe, kad prižiūrėtojas nuvėjo pas kalėjimiszkąjį daktarą, mūsų jaunasis vaistininkas, kiek galėdamas garsiai loszė opiaus savo komediją kas jį pasmagino, nors už tai kentėti

prisiejo. Kas antrā dienu atkartodavo jis savo cīaudējīmu, kurio joki vaistai negalējo īveikti. Keletu metu veliau sutīkau jī Siberījoje īr uīzklausīau jo, ar jau dabar cīaudējīmas prapūlē. „Ale kur ten“ — atsakē jo pati: „dar īr dabar jis turi tajī cīaudējīmu, kuris jī smarkīai kankīna, kaīp tīkt kada pradēda nūbodautī. Vīsas skīrtumas taī tame, kad senīaus cīaudējīmas buvo tīczyīomis īszsīaukīamas, o sīzīadīnu jau yra prīverstīnas, nēsa gavo jī kaīpo līgā.“

Visokīus negerumus, blogā orā, nepakaktīnā valgī, szaltī īr drēgnumā, pagal pasakojīmus gyvenusījū Petropavlovskē lengvīaus yra kēsti, neīgu dvasīszkus kankīnīmus suvīsaī neturīnt kā veiktī īr ēsant apvīenējusīam nūlatinēje tykoje. Nēra kā nei stebētīesī, kad nevīenas īsz taīp vadīnamū „pavojīngūjū“ polītīkīszkūjū kalīnījū, kurie īlgesnī laīkā perleīdo kazamatūse bastījono „Trubeckoi“, arba gavo pamaisīzymā proto, arba nūsīzūdē.

Prīmenu skaītytojams, kad vyrai bei moterīs, kurie īlgokā laīkā perleīdo augszcīzīaus apraszytūse kambārīuse, yra taī žmonēs dar neprasudytī. Ganabyjīmu tokī kenczīa neprasudytīesī, ale žmonēs kurīūs dar tyrīnēja, o per taī moralīszkaī īr īstatymīszkaī rokūjami yra nekaltais. Ir tie taī žmonēs neturi tīesos tīesīntīesī, o valdīzīa apsīeīna su jaīs, kaīp su prasudytīnīais. Valdīzīa-gī pati prīsipazīsta prīe to, kad dīdele dalīs apkalīntūjū vīsiszkaī yra nekalta; taīp ant paveīzdos īsz tukstanczīo su vīrszumi žmonījū, apkalīntū uīz tarīamājī dalyvumā „revolūcījīszkoje propagandoje īsz metu 1872—1875,“ tīktai 193 žmogystos tapo atīdūtos po sudu, o īr īsz tū vyraīsybēs paskīrtīesīesī sudīzos prīverstī buvo 90 žmonījū paleīstī, kaīpo vīsiszkaī nekaltus. Taīgi sīzīame atsītīkīme devynīos deszīmītosīos dalīs „neīsztīkīmūjū“ perleīdo laīkā nū 6 mēnesījū īkī 3 metu īr taī arszīausīame kalējīme — suvīsaī nekaltai! Koks taī barbarīszkas neteīsingumas! Ir kaīp-gī czīonai stebētīesī tam, kad tīesīesī žmonēs, taīp persekīojami, dega neapīkanta dēl vīszpataujanczīos ant jū valdīzos? Beveīk koīznas īsz augszcīzīaus mīnētūjū 90 kalīnījū, pavalnīntū per sudā, kuriems jokīo uīzganēdīnīmo nepadarē, paskū prīsīdējo prīe revolūcījonīerīszkos partījos. Ir taīp-pat tukstanczīaī kītū žmonījū, kurie patys kentējo, arba kurījū artīmīau-

siejie giminēs kankinosi po kalējumus, vēlesnīai tapo revolūcijonieriais. Tai kaip pati vyresnybē sēja sēklā maiszto, stengdamasi nuslopinti tajī paczīoje pradžīoje.

II.

Baisīai smarki disciplina īvesta trubeckiszkiame bastijone, labjausīai dēl naikinīmo prietikių tarp kalīnių. Valdžīai labī rupī, kad „polytikiszkiejie“, kuriūs dar kvoczia, negalētu suteikti vieni kitiems rodyklių dēl gynīmosi, arba susīzīnojē visi isz vien laikytusi, ir kad laikomiejie nū ilgesnio laiko tvirtynēje nedasižīnotu nū naujūjų ateivių, kas dedasi ant szvietō. Kožnas kalīnys taip turi butī laikomas, kad mislytu, jog toje dalyje kalējīmo apart jo nēkas daugiau nesi-randa, ir kad to dēlei suvisai nei nebandytu daryti kokius nors susīneszīmus su kitais.

Ant tikrūjų tai valdžīa ne suvisai savo mierī pasīckia. „Polytikiszkiejie“ moka, nežīuriut ant visų pragumų atsargumo, laikyti paslāptīngai tarp savēs īvairīausīus prietikius.

Pīrm visoko jie vartoja dēlto „abēcēlē dēl barszkinīmo.“ 1876 m. valdžīa norējo padaryti galā telegraphovojīmui per sienas, ir liepē sienas visų kambarių isztiesti dratīniū tinklu, o ant tojo — storu mīnksztu vailoku. Nei kiek nesumažīndami tajā nelaimē, nenoromis padarē naujā palengvinīmā dēl kalīnių. Jie panaudodavo tarpā tarp tinklo ir sienos dēl kavojīmo tenai visokių jiems susīgadyjanczių daiktų — likusiūsīus sklypuczius popēros, spīlkutes, pastvertus virvagalius, senas vinis, apdegusiūs brēžukus (zapalkas) ir t. t., paslēpīmas kurių nū sargiūjų prižiurētojų labī sunkīai kalīnīams atsīeidavo, o priegtam tinklas suvisai netramdē susīzīnoti su pagelba barszkinīmo.

Apsukrus „polytikiszkiejie“ veikiāi patēmyjo, kad dēl barszkinīmo suvisai nereikia sienos ir kad mažās geležīnis stalelis, prītaisytas priē sienos gale lovos, gali tā pat atlikti, jeigu barszkinant kaimynai pridēs priē jo ausī. Tas patēmyjīmas, — kad ir silpnīausīas barszkinīmas ī viēnā stalelī atsīliepia lengvu drebējīmu staleliūsē virszutīnių kambarių, arba ēsāncziūjų apaczīoje tojo numerio — padarē barszkinīmā lengvesnīu ir atvangesnīu, neigu pīrma. Reikējo kalīniui

tiktai sėstiesi ant lovos, pasidėti rankas ant stalelio ir galvą įsprausti tarp delnų, kaip kad mes darome budami nuvargę, arba išz nerimasties, kad galētu atvangiai pirsztu barszkyti į stalelį. Tas jo pasitursinimas taip yra paprastu, kad prižiūrėtojams nei neateina bloga mislis į galvą, o dėl klausymo atsakymo reikia tiktai truputį permainingti padėjimą galvos. Kad geležis jokio balso neiszdūda, taigi ir žandaras, esantis karitoriuje, negali barszkėjimo girdėti. Telegraphavojimas per stalelius, kolei apie tai suvūdė, daug buvo pagabesnis, neigu barszkinimas į sienas. Ir taip, kad kalėjimo valdžia norėdavo sugauti kokį nors kalinį, išzvesdavo jo kaimyną ant tulo laiko išz kambario ir liepdavo kareiviams periminėti „depezas“, — o kas tankiai atsitaikydavo, — tai tiejie negalėdavo nieko patėmyti. „Polytikiszkasis“, po teisybei, ir toliaus barszokino, bet kad barszkinimą į stalelį galima girdėti tiktai pridėjus ausį prie stalo, o szpiegams tas negalėjo į galvą pareiti, taigi nėko ir negirdėjo ir valdžia buvo mislyjusi, kad uždraustasis barszkinimas galutinai yra pasiliovęs.

Bet ji klydo tame, kaip matėme. Norint ant tikrųjų panaikinti barszkinimą, galima buvo tiktai laikant kambariuose prie kožno kalinio žandarą arba kareivį, arba isztusztinus kaimyniszkus kambarius. Randasi taip-gi ir kiti pragumai dėl paslaptinių susineszimų ir, norint neleisti pasinaudoti jais, reikėtu neleisti kalinius prasivaikszczioti ir pasinaudoti knin-gomis išz kalėjimiszkos biblijotėkos. Kad „polytikiszkas“ negaudavo jokio atsakymo ant savo barszkinimo, tai ženklino su skiedrute, arba apdegusiu galu brėžuko — užsilikusį sklyputį popėros tokiu budu, kad tam tikras skaitlius skyluczių ar ženklukų po suskaitymui padarydavo jiems žinomąją cifrinę abėcėlę, paskui įdėdavo tokią kortelę į mažą gumuluką suvilgytos ir suniurkytos dūnos, įsidėdavo į burną priesz iszėjimą vaikszczioti ir vaikszcziodamas pamesdavo, pasitikėdamas, kad kiti vėliaus vaikszcziodami ras. Spalva gumulukų išz jūdės ruginės dūnos taip yra panaszi į spalvą žemės, taigi sunku buvo prižiūrėtojams jų patėmyti ir užtikti; tūmi galima buvo mislyti, kad kaliniai, visur godžiai jieszkantiejie žinių nū savų draugų ir giminių, veikiai jųsius

užtemys. Jeigu kuris neturėdavo popėros tai ištraukdavo siulą iš savo panczekos arba iš matraco, ženklino jį tam tikrais mazgais ir prie progos numesdavo ant kiemo. Abelnai tūčiau pasisėkdavo tam ar kitam kaliniui iš dūnos gumuluką arba siulą užtikti ir tąjį sziokiu ar tokiu budu paimdavo; tankiausiai sustoja greta radinio ir pasilenkia pasitaisyti czeveryką, o pasiėmęs ir įsideda rastąjį daiktą į burną ir pas-kui jau kambaryje perskaito.

Žinios suteikiamos per gumulukus arba per siulelius, žinoma, turėjo būti labai trumpos, vienok nekarta budavo ženklyvos ir pilnos svarbumo bei tragizmo. Štai paveizdas. 1880 m. sėdėjo tvirtyneje žinomasis revoliucionierius Goldenberg, kurio protas ilgai sėdint kalėjime pradėjo silpnėti. Lapkryčio mėnesyje atėjo savo dumojimūse iki persiliudyjimui, kad revoliucijiszkasis krutėjimas neturi prieszai savę ateitės, ir kad tolesnis jo traukimas gali tiktai atgabenti dar didesnius nepasisėkimus ir nelaimės, kad geriausiu budu apsisaugoti nū tolesnių aukų butu sunaikinti partiją, ir kad reikia, idant jis, viską atidengęs, pavelytu valdžioms vienu smugiu sunaikinti visą organizaciją. Jis tūs neliogikiszkus svaicziojimus ir išpildė: Goldenbergas praneszė virszininkui policijos viską, ką tiktai žinojo apie plianus ir sąnarius savo partijos. Tiejie išzdavimai kūne suvisai sunaikino partiją, kada-gi tapo suminti svarbesniejie jos vadovai. Padarius tai Goldenbergas pradėjo kankintiesi mislydamas, kad jo draugai uždaryti tvirtyneje, gali kitaip tai suprasti ir rokūti jį netikusiu pardavėju. Kad-gi negalėjo žodžiu arba rasztu išsisteisinti, taigi pasinandodavo cifrinę abecėlę, kad bent ką nors dūti suprasti kitiems kaliniams. Vienas iš vadovų partijos, kuris tūmet sėdėjo kazamatūse Trubeckojo bastijono, pasakojo man 1885 metūse Siberijoje, kur vėliaus išsziūstas tapo: „beveik kasdieną kuris nors iš mūsų rasdavo ant kiemo gumuluką iš dūnos arba sklypelį popėros su žiniomis nū Goldenbergo,“ kaip: „Galiu paaiszkinti“ arba „Ne niekinkite manęs“ arba „Iszklausykite pirmiaus neigu nuspręsite.“ Liudna buvo matyti, kaip troszko vargszas susiprasti su mumis, kad mes jį nerokūtume per netikusįjį „nelabajį“. Goldenbergas mirė fortecoje dar bėgyje to paties meto ir abelnai buvo misly-

jama, kad nusižudē. Provoje propagandistų nū 1881 m. valdžia neapsiēmē dūti nei jokių paaiskinimų, kas atsieina jo myrio.

Lyginai ir kningos gaunamos iš kalėjimiszkos bibliotėkos, neretai budavo vartojamos dėl paslaptinių korespondencijų. Žinoma, žandaras, pagal paliepimą turi įsieszkoti tokių korespondencijų kožnoje sugražintoje kningoje, bet nevienas skaitytojas, taip jas guviai paleisdavo, kad kareivis vartydamas lapus kningos nepasaugodavo. Darydavo ant pavienių tam tikrai parinktu raidžių su spilkute arba skiedrute mažiukus ženklukus iš cifrinės abecėlės. Nesznekant jau apie tai, kad kareiviai tankiai peržiūrėdavo kningas tiktai pavirszutiniszkai, kūmet tąjį rasztą galima buvo patēmyti, tiktai laikant kožną puslapį priesz szviesą, kas, jau žinoma, negalėjo pareiti ant mislių nieko neiszmanancziām kareiviui.

Savo iszmislume kaliniai pasigaudavo įvairiausius pragumus dėl praplatinimo paslaptinių korespondencijų. Vienas tai prasimanē tą atlikti su pagelba musės, užklydusios į jo kambarį: pagavo ją, pririszo jai prie kunelio plauku sklypelį suženklintos popėros ir paleido į szvietą. Jau augszcziaus minėtasis jaunas daktaras M. — kuris sirgo chroniszkūju czianduliu — kad szioji musė ilėkē į jo kambarį, pūlē jam akysna įpatinga išzžiura, pagavo ją ir laiszkelyje rado tiktai pravardę siuncziancziojo, kurs matomai tūmi norėjo praneszti kitiems, kad da jis gyvas. Daktaras M. pririszo musei popėrą atgalios ir išleido ją. Apie tolesnįjį jos likimą, kaip man pasakojō po daugeliui metų, nieko jis nedažinojēs.

III.

Kad Maskolijoje sudas nusudyja žmogžudį, plėsziką ar kitokį kriminaliszkąjį prasikaltėlį į priverstinus darbus, tai abelnai tūjau prasudytąjį pergabena iš kalėjimiszkojo kambario. Piktadėjas gali buti drauge su kitais paprastais kriminalistais, net iki išzgabenimui į Siberiją, kas veikiai, nevilkinant įvyksta. Suvisai kitaip einasi „polytikiszkamjam“ prasudytiniui į sunkius darbus. Jis mažiaus turi tiesų, neigu tėvžudys. Jį ir toliaus laiko vienintėlį kambaryje, pergabena tiktai į kitą dalį Petropavlovsko tvirtynės (o provincijoje į

vienintėlį kambarį taip vadinamojo „centraliszkojo katorginio kalėjimo“); tenai liektisi jis baisiame apvienėjime nū vienu iki penkių metų, kolei gauna sumaiszymą proto, arba kolei jau iszveža į Siberiją. Toji dalis kalėjimo vadinasi „dalimi dėl prasudytinių“ arba „katorgine“. Polytikiszkiejie czionai veda beveik tokį pat gyvenimą, kaip trubeckiszkiame bastijone. Kambariai taip-pat drėgni ir žiaurus; per grotas augsztai ēsanczių langų jei bent plikas sienas matyti; tyka taip-pat sloginanti, o baisingojo „judosziaus“ taip-gi nestokoja. Tiktai apsiėjimas su kaliniais czionai yra kiek-tiek kitoks, neigu ēsant kalėjime laike kvotimo.

Maskolijoje kora sunkių darbų yra sujungta su panai-kinimu visų tiesų, lygiai polytikiszkame prasižengime, kaip ir paprastoje piktadėjystėje. „Polytikiszkasis“, kurį patiko tokis likimas, nustoja buvęs ukėsu valstijos ir netenka visų tiesų savo lūmos arba stovio, prieglobstį įstatų ir galėjimą davadyti savo žmogystą, familiją arba turtą. Arcziaus tą dalyką imant, nėkas jį nū nėko neapgina ir urėdininkai gali su jūmi apsieiti, kaip su vergu. Tame dalyke trumpiau ar ilgiau tęsiantysis laikas koros nepadaro jokio skirtumo. Tas pat esti prasudytam ant keturių metų, kaip kad ir ant viso gyvenimo. Jo turtas, lyg po jo myriui, priguli įstatymiszkiems jo paveldėjams, arba tampa pavestas valstijinei administracijai, kuri gali su jo vaikais pasielgti, kaip su siratomis. Jį patį gali muszimu nubausti. Bėgyje taip vadinamojo „pradinio laiko“ tęsiancziosi pagal svarbumą koros nū 1½ iki 8 metų, nedūda jam lovos, paklojimo, piningų, kningų, popėros ir daigtų reikalingų dėl raszymo ir nepavelyja turėti kokius nors susineszimus su giminaicziais. Nūlatos skuta jam isz naujo pusę galvos nū kaktos iki sprandui. Turi dėvėti drabužius „katoržniko“ ir geležinius panczius, sverianczius 5 svarus ir misti kalėjimiskūju maistu.

Dalyje dėl prasudytinių Petropavlovsko tvirtynėje pavai-nyja nū nesziojimo panczių pirma, kad nedarytu barszke-
jimo taip per valdžią pageidaujamoje tykoje, o antra, kad barszkinimą panczeis nevartotu dėl paslaptinių susižinojimų. Tūmi tarpu įsakymas uždraudžiantis bėgyje „pradinio laiko“ visokius susineszimus su giminėmis, taip asztriai buvo isz-

pildomas, kad tankiai motyna negali sužinoti, ar jos apkalintasis sunus dar gyvas, ar jau ne. Iš tiesos suteikti srugius prasudytiems, man ding, tvirtynėje nepasinaudoja, Man nerupi tai, kad, perdėjus kentėjimus polytikiszkų prasudytinių „Petropavlovskė“, sukurstyti skaitytojus prieszai maskoliszkąją valdžią, anei jūs padaryti sąjausmingesniais akyvaizdoje revoliucionierių, bet tiktai norėcziau pasakyti tą, ką ant tikrų pamatų paremtą skaitau už teisybę. Dėlto-gi turiu isztarti, kad mano susekimai nepavelyja man pieszti gyvenimą „polytikiszkųjų“ prasudytinių, taip tamsiose spalvose, kaip tai padarę yra savūse apraszūse S. Stepniak ir kuningaiksztis Petras Krapotkin. Nei vienas iš tarpo pervirsz penkesdeszimts buvusių kalinių tos tvirtynės, kuriūs pažinau Siberijoje, negirdėjo nėkad, kad kurį nors iš priverstinųjų gyventojų „katorginio skyriaus“ butu muszę arba kankinę. Taipgi nėkas iš tųjų žmogystų nėko nėra girdėjęs apie kambarius, ēsanczius žiamiaus pavirszio Nėvos, arba ap'ankomus per žiurkes. Suvisai nenoriu sakyti, kad apraszai tųjų autorių butų nepilningi arba klaidingi, bet negaliu užtylėti, kad mano tyrinėjimai iszdavė kitoki rezultatą.

Daugelis kambarių Petropavlovsko tvirtynės yra taip drėgni, kad druska arba cukrus pabuvę tenai porą adynų, visiszkai isztirpsta; kaip kada „polytikiszkieji“ buna jūse, bet jie nėsą žemiaus pavirszio upės. Taip-gi kankinimų (torturų), regisi, anei toje tvirtynėje, anei kitūse kalėjimūse europiszkės Maskolijos nevartoja. Abelnai rezultatas mano tyrinėjimų daug daugiaus sutinka su apraszais Stepniako ir Krapotkino, neigu su apsakinėjimais Henry Lansdell'o ir nekurių kitų angliszkųjų keleivių.

Aresztavotiemsiems dar kvocziamiems liekti viltis ant provos ir pavalnyjimo. Bet prastudytieji tur priesz savę tiktai iš lėto sunykimą, apvienėjime žiauriojo kambario, protiszkų ir phyziszkų pajiegu, myrį, maiszymą proto, arba sunkius darbus Užbaikalinėse kasyklosė. Tulas revoliucionierius, prasudytas į darbus kasyklose, man sziaip pasakojo Siberijoje:

„ Kambarys mano visados budavo tamsus, abelnai drėgnas ir tankiai szaltas. Nedėlę po nedėlei, mėnesį po

mēnesiui perleisdavau tenai, jokia garso negirdēdamas, apart liudņū melodiju varpū katedralinēs bažņyczios . . . Neturējau daugiaus kā veikt, apart vaikszciojimo po kambarī ten ir atgalios. Isz pradzių turėjau iprotį pasznabzdomis sznekėti su savim, atkartoti straipsnius isz kningu, kurie užsilaikē mano atmintyje, ir sakyti kalbas. Bet paskui pritrūko energijos dėl tos protiszkos veiklybės ir tankiai adynas perleisdavau sēdēdamas apsvaigime. Kolei prabēgo metai, taip protiszkai susilpnėjau, kad pradėjau užmirshti žodžius ir veikiai mano prigimtoji kalba pradėjo man rodytiesi svetima. Baimyjausi, kad pradėsiu klejoti, o tą baimę dar didindavo faktas, kad kamynai isz daugelio artymųjų kambarių jau isz dalies klejojo, o isz dalies turėjo haliucinacijas. Jų verkimai, riksmi, dejavimai ir meldimai — upui užėjus, žandarai riszdavo jūs prie lovų — iszbudydavo manę tankiai naktyje, nūko net patrakdavau. Kada-gi nežinodavau, kas dėdavosi kambariūse, isz kurių dasigaudavo tie nūgandus aidai, taigi mano vaidentuvėje kildavo visokie vaizdai naikinantieji mano nervus beveik iki hysterijai. Nekartą szaukdavau — baimindamasi gauti su visai pamaiszymą proto — kalėjimiszkąjį daktarą, bet kožnu sykiu gaudavau truputėlį jeib kokių proszkelių ir persergėjimą, kad neszirsti, kada-gi nēsą ko. O kad „Petropavlovskie“ nėra tam tikro skyriaus dėl serganczių, taigi sumaiszytproczius ir klejojanczius laikydavo kambariūse; tiktai, kad budavo neiszgydomi, arba kad labai daug reikēdavo prižiurėjimo, iszgabendavo jūs į ligonbntį . . . Didį proto įveikimą per nūlatinį apvienėjimą tykumą ir stoką užsiēmimo, dar padidina blogas maitinimas. Kaliniai, kad dar jūs tebekvoczia, gali dūti prižiurėtojams piningų nupirkti dūnos, daržovių, arbatos, cukraus ir kitų daigtų papildanczių kalėjimiszkąjį maistą. Bet mes, prasudytiniai, turėjome užsiganėdinti stora dūna, nedaugiu blogai uždarytos ir nūlat tikt pusiau iszvirtos koszės ir sriuba iszvirta su taip priszvinkusia mėsa, kad negalima budavo valgyti. Tas maistas podraug su žiauria atmosphēra kambarių ir stoka prasi-manksztymo ant szviežiaus oro, sunaikina organus žlēbcziojimo, po kam rodydavosi mažesni arba didesni symptomai szkorbuto. Pas Liebedėvą, kuri sēdėjo „katorginiame sky-

riuje“ tvirtynēs vienkart su manim, pasirodē taip smarkus szkorbutas, kad dantys jos drebėdavo, smagenys sutino, o ruginę dūną negalėjo kitaip sukramtyti, kaip pirmiaus suvilgiusi sziltame vandenyje. Pas manę pasirodē szkorbutas daug silpnėsnis, bet visgi jis manę prislogino ir beveik sunaikino. Misyjau apie nusižudymą, bet mano kambaryje neisžadau jokių pragumų, kad bučiau galėjęs tai iszpildyti. Kartą užėjo mislis pabandyti, ar negalėsiu pasikarti ant kolifero, bet sunkenybė mano kuno jį tūjau izstraukė iz muro ir pūlant tokį bildėsi padarė, kad prižiūrėtojai tūjau apsižiūrėjo. Tūjau pergabeno manę į kitą kambarį ir nėkad antru sykiu nesikėsinau ant savo gyvasties.“

Asz esmi tos nūmonės, kad prasudyjimas myriop anaip-tol nėra taip baisus, kaip ilgas sėdėjimas kalėjimiskūse kambariūse maskoliszkųjų tvirtynių, be patalynės, kningų ir dalykų dėl raszymo, pakaktino maisto ir bejokių susinesizimų su aplinkiniu svieta. Viera Filipora, lygiai daili kaip ir mokinta revoliucionistka, prasudyta 1884 m., meldė, kad geriaus ją pakartu neigu kad laikytu Szlysselburgo kalėjime; bet jos praszymą neiszpyldė. Labai tankiai atsitaiko, kad kaliniai tycziomis kėsinasi ant urėdininkų arba prižiūrėtojų, turėdami viltį, kad bus atidūti po kariszkūju sudu ir taps suszaudyti.

Pirmsėdis tulo aprubės sudo pasakojo man, kad revoliucionierius Myszkin tapo 1885 m. Szlysselburge suszaudytas už apmuszimą kalėjimiszkojo daktaro; jis izz desperacijos buvo tarėsi badūti, kolei nenumirs, o daktaras, liepiant užžiūrėtojui, norėjo jį priverstinai papenėti.

Geriausiu liudyjimu nežmoniszkumo apsiėjime su polytikiszkaisiais kankintiniais Petropavlovsko tvirtynėje, yra stovis jų sveikatos czėse izzleidimo. Kovo mėnesyje 1883 m. vyresnybė paliepė komendantui tvirtynės diktą skaitlių „polytikiszkųjų“ izzsiųti į kasyklas rytinės Siberijos. Pasisznekejęs — su kalėjimiskūju daktaru ir su aficieriumi, kuriam pavesta buvo vesti tajį transportą, komendantas praneszė, kad didesnėji dalis žmogystų, paminėtų paliepime, yra taip silpna, jog negalės net ir trijų dienų izztrivoti kelionėje, jog daugiaus neigu pusė neturi pajiegu ant kojų pastovėti, ir jog

minėtasis aficieras suvisai atsisako leistiesi į kelionę su taip suvargintais žmonėmis. Akyvaizdoje to viso velyjo komendantas — neliecti nėko daugiau, kaip pergabenti žmogystas, paskirtas dėl išsiuntimo, į provizoriskąjį kalėjimą, kur jie butu laikomi geresnėse išlygose, kolei negalės leistiesi į kelionę! Einant pagal tajį velyjimą vyresnybė liepė pergabenti šeszioliką vyrų ir šesziias moteris iš Petropavlovsko į kalėjimą, kur paskyrė jiems nepalyginant šviesesnius ir erdvesnius kambarius. Dangelis jau turėjo gana išsiskaknyjusią džiova: dvylika negalėjo nei stovėti nei vaikščioti, turėjo jūš nuneszti į vežimą. Po trijų mėnesių gydymo ir geresnio maitinimo, pripažino visus, išskyrus du, kaipo atgavusius sveikatą. Po teisybei, keletas dar vis turėjo szkorbutą, o likusieji išrodė, kaip šeszeliai pirmesnių savo žmogystų, vienok per vyresnybę tapo pripažinti, kaipo ganėtinai pasveikusieji ir sudrutėję, kad pradėti taip sunkią ir tolimą kelionę apie 7500 kiliomėtrų iki už Baikalo. Kaip vienok tenai buvo su tūmi jų „sudrutėjimu“, gerai žinau nū daugelio liudininkų, o tai iš dalies nū „polytikiszkų“, o iš dalies nū urėdininkų. Tulas urėdininkas iš deportacijiszkojo skyriaus, kuris matė siuncziamūsius pervažiūjant per Moskvą, sakė man, kad vargszai o daugiau siai buvę sunykusiais epileptikais ir alpo nū menkiausio dalyko. Tokiu budu norėjo jis man darodyti, kad „polytikiszkams“ kalėjimūse ir kasyklose Siberijos esti kur kas geriau, neigu tvirtynėse ir „centraliszkūse kalėjimūse“ europiszkosios Maskolijos.

Antras paveizdas. Spalių mėnesyje 1880 į Miezenskąjį kalėjimą pribuvo, pakeliui į Siberiją, „polytikiszkieji“ prasudytiniai, kurie tai iš dalies Petropavlovsko tvirtynėje, iš dalies Charkovo centraliszkamjame kalėjime persėdėjo kambariūse nū 4 iki 5 metų. Stovis jų buvo labai apverktinas. Tarpu jų buvo du neiszgydomu sumaiszytproczių, trys ar keturi hysterikai arba kencziantieji nū haliucinacijų, o kiti taip buvo silpni, suvargę ir sunykę, kad Miezenske neatbutinai turėjo apsistoti, kolei nors kiek jie pasilsėjo ir atsigavo.

Kad caras butu panorėjęs paklausti aficiero, prižiurinczio 1880 metų Charkovo kalėjimą, arba daktaro, ēsanczio prie Petropavlovsko tvirtynės 1883 m., apie protiszkąjį ir

phyzyszką stovį „polytikiszkų“, iszsiųstų tūse metūse isz minėtųjų kalėjimų į Siberiją, tai butu dažinojės vieną isz priežascių, kurių dėlei, jam važiuojant isz Petersburgo į Moskvą, reikia 20000 kareivių dėl saugojimo linijos geležinkelio.

V. D.

Sudužęs laivas.

Parasžė Guy de Maupassant.

Tai buvo vakar, 31 dieną grūdžio mėnesio.

Asz tiktai ką buvau papusryciauęs drauge su savo senu bendru Jurgiu Garin'u, kad sluginė atneszė dėl jo gromatą, apraibintą peczvietėmis ir svetimos szalies markėmis.

Jurgis tarė: „Ar tamista neužpyksi?“

„Žinoma, kad ne.“

Ir taip jis ėmė skaityti asztūnis lapelius, stambiai angliszkoje kalboje priraszytus, perbraukytus į visas puses. Jis skaitė palengva, ruscziai tēmydamas, kaip mes juk darome, kada dalykai griežia mums už szirdies.

Potam jis padėjo gromatą ant kampo lentynos, ir praszneko:

„Tai buvo akyvas dalykas! Asz nėkados apie tai nepasakojau tamistai, man rodosi. Tacziaus tai buvo szturpulingas atsitikimas, ir tai su manimi pacziu. Aa! Tai buvo isz tikro navatna Naujų Metų diena! Turi jau buti kokia dvidešimtis metų suėjo, nēs tūmet asz turėjau trisdesimtis metų, ir dabar jau susilaukiau penkių deszimčių metų.

„Tūmet asz buvau inspektoriumi Marinės Apsergėjimo Draugystės, kurios dabar esmi direktoriumi. Asz buvau pasirengęs perleisti Naujų Metų szventę Paryžiuje — nėra yra priimta tą dieną szventinti — kaip sztai gavau gromatą nū perdėtinio, reikalaujanczio, kad asz tūjau vykcziau ant salos Ré, kur tristiebis laivas isz Saint-Nazaire, per mus apsergėtas, buvo tik ką užbėgęs ant kraszto. Tada buvo lygiai asztūnias muszė rytmetryje. Asz pribuvau į draugystbutį ant deszimties dziegoriaus, kad gauti instrukcijas dėl savės, ir tą patį vakarą asz sėdau į greitąjį geležinkeltrukį, kurs manę nuvezė į La Rochelle ant rytojaus, grūdžio 31 dieną.

Asz turėjau dvi adyni laiko, iki reikėjo sėsti į valtį, plauksiančią ant salos Ré. Užtai asz ėjau pasivaikšzczioti į miestą. Be abejonės tai yra svainus (fantastiszkas) miestas, La Rochelle, turintis ipatingą savo budą — ulyczios supainiotos kaip kokiame labirinte, szalikelės eina po begalinių suskliaustų galerijų, lyginai kaip ana ulyczioje Rue de Rivoli, bet žiamų, paslaptinių, pastatytų lyg tyczia dėl sienų sūkalbininkams; tai vis turi senoviszką iszžiūrą ir suteikia akyvą atluszą dėl anų pereitgdyninių vainų, žiaurių karžygiszkų vainų už religiją. Isztiesų tai yra typiszkas senas Huguenotų miestas, rustus, rokmonus, neturintis puikių dailų dėl parodymo, nei stebėtinų paminklų, kurie taip dabina miestą Rouen; už tai jis pažymus savo žiauria, beveik lavia iszžiūra; tai yra miestas atkaklių kariautojų, miestas, kur fanatizmai gali veszliai žydėti, kur tikėjimas Kalviniszkių likosi pagaivintas, ir kur sūkalbis „keturių Szeržentų“ užgimė.

„Pasivaikšzcziojęs per nekurį laiką po szitas akyvas ulyczias, asz sėdau į jūdą, riebiapilvį mažą garlaivelį važiuoti į salą Ré. Jisai vadinosi vardu *Jean Guiton*. Laivelis ėmė krutėti apmaudingai puskzcziodamas, praplaukė pro du senu boksztu, ką saugo ūstą, ir skersai prieplauką jis iszlindo per akmeninį pylimą, pastatydintą per Richelieu, dideli akmenis kurio matosi lygmaliai su vandeniu ir apsiaunczia miestą lyg kad nemierūta jūsta. Potam garlaivėlis pasikreipė po deszinei.

„Tai buvo viena isz anų liudnų dienų, kurios slogina ir traiszko mislis, veržia szirdį, ir užgesina musyje visą energiją ir pajiegą — pilka, ledinė diena apsudyta sunkia migla, kuri buvo szlapia kaip lietus, szalta kaip szalna, netikusi kvėpavimui kaip szarmas žlugtinės rėczkos.

„Po szitūmi žiamu dangalų vyliugingo ruko, lėkszta, geltona, smiltinga marė nū visų pamaželi atsitolinanczių krasztų klaksojo be rukszlies, be jokio pajudėjimo, be gyvybės, marė drumzdino vandens, taukino vandens, stovinczio vandens. *Jean Guiton* plaukė virsz jos, truputį svyrūdamas isz papratimo, dalino lygų, tankų pavirszį, palikinas savo užpakalyje keletą bangų, truputį iskeltą marę, keletą vilnių, kurios veikia nurimo.

„Asz ėmiau sznekinti kapitoną, nedidūtį žmogų, beveik bekoji, apskritų ir siubūjantį kaip kad jo laivas. Man reikėjo tulų iszgalių apie nelaime, apie kurią asz turėjau patiekti praneszimą. Didelis tri-stiebis žėgliūtas laivas, vardu *Marie Joseph*, isz Saint-Nazaire, pateko pakrasztyn vieną naktį androje ant smiltynų salos Ré.

„Savininkas laivo raszė mums, jog audra buvo užvariusi laivą taip arti kraszto, jog negalima tapė jį paplukinti, ir reikėją iszgabenti viską, ką galima buvo paglemžti, su didžiausia suskuba. Tacziaus, man prisiėjo apžiurėti padėjimą sudaužytojo laivo, apsvarstyti, kokiose jis buvo iszlygose priesz nelaime, ir nuspręsti, ar visos pastangos buvo panaudotos, kad jį vėl paplukinti. Atkakau kaipo agentas draugystės, kad dūti priesztaringą paliudyjimą jeigų reikētu, sude.

„Gavęs mano praneszimą, perdėtinis pagal savo matymą rįztusi apgynėti mūsų reikalus.

„Kapitonas laivelio *Jean Guiton* viską žinojo apie tą dalyką, kadagi jis buvo buvęs pakviestas su savu laiveliu gelbėti iszkraustant laivą.

„Jis papasakojo man bėgi nelaimės, ir labai prastai taip-gi. Laivas *Marie Joseph*, varomas įtužusiu szturmų, paklydo isz kelio pilningai nakties mete, ir plaukdamas ant žut-but per bjauriai putojanczią marę — „per piensriubę marę“, sakė kapitonas — prisiplakė pakrasztyn ant tų nemierūtų smiltinių krantų, kurie adynose, kada marė nusenka, toje szalyje iszsiziuri lyg bekrasztės Saharos puscizios.

„Besznėdamas asz žvalgiausi aplinkui ir prieszakyn. Tarpe didžiamario ir nusileidžianczio pažiamėn dangaus gulėjo valnas tarpas, kur akys galėjo toli toli regėti. Mes važiavome iszilg pakraszczio. Asz pasiklausiau:

„Ar tai czia yra sala Ré?“

„Tas yr', tamista.“

„Ir umai kapitonas isztiesė savo deszinę ranką priesz mus, pamojo į kas-žin-ką beveik nematytiną viduryje marės, ir tarė:

„Tenai stimpso tamistos laivas!“

„Ar tai *Marie Joseph*?“

„Taip.“

„Asz nusistebėjau. Ans jūdas, beveik neįžiurimas taszkas, kurį asz bučiau gan greit priėmęs už ūlą, rodėsi mažu mažiausiai tris mylias atstu nū žiamės. Asz toliaus tariau:

„Ale, kapitone, ten turi būti szimtas sieksnių vandens aname daigte?“

„Jis ėmė jūktiesi

„Szimtas sieksnių, vaike! Tegul, asz sakycziau apie du!“

„Jis buvo isz Bordeaux. Jis tęsė toliaus:

„Dabar yra tiesiog po devynių keturiosdeszimtys minučių, beje augsztas priepludys. Iszilgui nusekusio pakraszčio, rankas susikisžęs į kiszenę, eik po užkandžio hotelyje Du Dauphin, ir asz eicziau laižybomis, kad į deszimtį minučių priesz tris, ar ant trijų tamista pasiekęs busi sudaužtąjį laivą, savo kojų nesuszlapindamas, ir turėsi dar adyną ir tris ketvirczius iki dviejų adynų pasilikti ant laivo; ale ne daugiaus, kitaip busi pagautas Kūmi toliaus marė atsitraukia, tūmi greicziaus ji atgal sugrižta. Szitas pamarys yra lėksztas lyg blakė! Bet iszeik atgal deszimtį minučių priesz penkias, kaip asz sakau tamistai, ir ant pusės po septynių vėl pribusi ant laivo *Jean Guiton*, kuris nugabens tamistą szį vakarą į prieplauką La Rochelle.“

„Asz pasidekavojau kapitonui, ir nuėjęs atsisedau laivagalyje, kad geriaus matyti mažą miestelį Saint-Martin, kuriopi mes dabar greitai artinomėsi.

„Tai buvo visiszkai toks, kaip visi mažiukai ūstai, ką yra lyg sostapilės dėl nevaisingų salų, iszbarstytų iszilgui pamario — diktas žvejų miestukas, vieną pėda marėje ir viena ant sausumos, kurs mito žuvymis ir lauko paukszcziais, žalisomis ir sraigėmis, ridikais ir varlakausziais. Sala yra labai žiama, ir mažai apdirbinejama, vienok-gi rodėsi esanti apgyventa žmonių. Tacziaus, asz nelindau į jos viduri.

„Papusryciauęs, asz kopiau skersai mažą salavą, ir tada prieplūdžini greitai pūlant, asz patraukiau skersai smiltynės linkon jūsvą ūlą, kurią asz galėjau matyti kyszant ant pavirszio vandens, toli-toli.

„Asz žengiau greitai per geltonąją platumą; ji buvo teži ir minkszta, kaip mėsa, ir rodėsi prakaitavo po mano kojų. Marė czion tiktai ką buvo buvusi; dabar asz ją re-

gėjau tolumoje prapūlanczią isz akių, ir asz nebeatskyriau linijos, dalinanczios smiltis nū didžiamario. Asz jaučiausi, lyg kad asz būčiau pagelbus beėšas prie milžiniszko virszgamtiszko darbo kerėjimų. Atlantis tiktai ką buvo priesz manę buvęs, potam jis nuseko nū kraszto, lyg kad prapūla scēnerija per spastus: ir dabar asz ėjau per pustynę. Tiktai jantimas, kvapas suraus vandens, pasiliko manyje. Asz patēmyjau kvapą supustėjimo, kvapą placzios marės, žiaurų gerą kvapą pamarių. Asz skubinausi eiti; man jau nebebuvo szalta; asz žiurėjau į pakrasztyn iszmestąjį sukiužusį laivą, kurs augo apēmyje, man prisiartinant, ir dabar iszsižiurėjo lyg milžiniszka sudaužyta bangžuvė.

„Laivas rodosi augo isz žiamės, ir ant tos didelės, leksztos, geltonos pieskų klotvės įgyjo tēmytinas proporcijas. Ejęs lygiai adyną galiaus asz jį priėjau. Atsikisžęs ir sukrauszytas, jis gulėjo ant szono, kuris, kaip ir gyvulių szonai, turėjo sulaužytus kaulus, kaulus isz smalūto medžio, perskersūtas didelėmis sijomis. Smiltys jau įsiveržė į jį, smerkėsi į jį per visas plyszes, ir laikė jį, valdė jį, neleidė jam pasitraukti. Rodėsi lyg jos ten savo szaknis įleidė. Laivo pirmgalis buvo giliai įsmegęs į szitą minksztą, gresmingą pieskyną; o užpakalys, augsztai į orą pakilęs, rodėsi jog meta dangun, lyg szauksmą abejonės, du žodžiu, baltai iszraszytu ant jūdosi lentos, *Marie Joseph*.

„Asz užsikabinau ant groblų laivo per žiamiausią pusę; tada, pasiekęs dēnį, asz ėjau žiamyn. Dieninė szviesa, pūlanti per praduras ir plyszes szonūse, apszvietė gana ruscziai ilgą szmurgnų kambarį, pilną suardyto pabuklių. Czion nėko daugiaus nebuvo, kaip smiltys, kurios tarnavo asla tame urve balanų(?).

„Asz pradėjau szį bei tą užsipieszti apie laivo padėjimą. Asz buvau atsisėdęs ant sulužusios tuszczios verpelės, ir rasziau prie szviesos didelės plyszės, per kurią asz galėjau matyti nemierūtą plotą pamario. Navatnas szturpulys szalczio ir vienumo perbėgo per mano kailį laikas nū laiko; ir tankiai asz sustojęs raszyti ant valandos klausiausi anų dimnų tam tikrų bildėsių sudužusiame laive: grakszėjimų vėžių, graizanczių balanas savo sukumpusiomis replėmis; garsų tuk-

stanczio mažų sutvėrimėlių marės, jau apsibuvusių tame la-vone; truszkėjimo, taip įlaidaus ir reguliariszko, kirminų, kurie, grėždami, maldami, kramto be paliovos seną padargą, kurią jie iszkirmvarpoja ir praryja.

„Ir, umai, labai arti manęs, asz iszgirdau žmonių balsą; asz krupsterėjau, lyg kad pamatęs szmėklą. Ant valandos asz mislinau, jog pareis man pamatyti du prigėrėlių pasike-liant isz nelabų gilmių viduriūse laivo, kurie man papasa-kotu apic savo myrį. Sziaip ar taip, neilgai truko, iki asz užkopiau ant dėnio su visomis pajiegomis mano rankų. Te-nai žiamai prieszkakyje laivo, asz radau stovint augalotą žmogų su trymis jaunomis dukterymis, arba geriaus sakant augalotą anglą su trymis jaunomis mergėmis. Be abejonės, jie daug daugiau buvo nusigandę, kada iszvydo manę umai priesz savę tame apleistame tristieblaivyje, neigu asz pamatęs jų. Jauniausioji mergina apsisuko bėgti; kiti dvi pasigriebė tėvą už rankų; o jisai pats — jis iszžodino savo burną, tai buvo vienintėlis ženklas jo krusterėjimo. Potam, į keletą valandų, jisai tarė:

„O, *môsieu*, ar tamista valdonas szito laivo?“

„Laivas man priklauso!“

„Ar valė man pereiti per jį?“

„Valė!“

„Potam jis pasznekęjo ilgą sakinį angliszkoje kalboje, kur asz supratau tik vieną žodį *„gracious“* (mylistingas), at-kartotą keletą sykių.

„Kada-gi jis žiurinėjo vietas, kur galėtu augsztyn už-lipti, asz parodžiau geriausią, ir padaviau jam ranką. Jisai užkopė. Tada mes pagelbėjome trims merginoms užsikarti augsztyn, kurios dabar vėl apsidrąsino. Jos buvo grakszczios, ipacziai vyresnėji, geltonplaukė asztūniolikmetė, szvieži kaip gelė, ir taip puiki, taip daili! Naje! gražiosios anglės isz tiesų iszsižiuri kaip szvelnus vaisiai marės. Butu galima buvę tą vieną pasakyti, kad ji buvo tik ką pakilusi isz smil-czių ir kad jos plaukai persiėmė anų spalva. Visos jos, su jų pajieszkotu szviežumu, priverczia mislyti apie delikatinas dažyves rausvų marės dėžių, ir apie szvieczianczius perlus

retus ir paslaptinus, pagramzdintus nežinomose gilmėse di-
džiamario.

„Ji prancuiziskai snekėjo truputį geriaus už savo tėvą,
ir mūsų tarpe ji buvo tulku. Asz turėjau apsakyti viską
apie laivokrusį, su mažiausiomis iszgalėmis, ir asz pasakojau,
lyg kad bučiau buvęs ten isztikus nelaimei. Potam visa
giminė nulipo žiamyn į vidų sukiužėjusio laivo. Kaip tiktai
jie pateko į szmurgną, apitamsią gallėriją, jie szukterėjo isz
nūstebos ir padyvų. Ir umai tėvas bei jo tris dukters laikė
paiszinių kningeles savo rankose, kurias jie be abejos buvo
nesziojęsi užsikiszę po sunkia neperlyjama drapana, ir visi
buvo bepradeda su sykiu pieszti aluvėliais pieszatus tos me-
liancholiszkos ir fantastiszkos vietos.

„Jie buvo susėdę szaligrete ant atsikiszusios sijos, ir ke-
turios pieszinių kningelės greitai buvo beapsidengianczios ma-
žytėmis jūdomis linijomis, kurios turėjo perstatyti pusiau at-
virą skilvį *Marijos Joseph*.

„Asz toliaus apžiurinėjau groblus laivo, ir seniausioji
mergina snekėjo su manimi pieszdama.

„Asz dasižinojau, kad jie žiemavoją Biarritz'e, ir kad
jie atvykę ant salos Ré ipatingai dėl to, kad pamatyti pri-
plukintą pakrasztyn tristiebi laivą. Jie neturėjo paprasto
angliszko iszdydumo; jie buvo žmonės prastos mandagios
szirdies isz eilės anų vienvolinių keleivių, kuriais Anglija
apdengia visą žiamę (gliobų). Tėvas buvo ilgas ir tėvas,
raudonas veidas jo buvo apriestas žilais pavaritais, ir iszsi-
žiurėjo lyg gyvas užkandys, szmotas kumpio, supjaustytas
pavidale galvos, kuri isz abiejų pusių turi po skiltį plaukų.
Dukters, lyg mažytės bradžios pauksztelės gemale, buvo il-
gakojos ir taip-gi plonos — atskyrus vyriausiąją. Visos
tris buvo gražios, labiausiai augalotoji.

„Jijė taip jūkingai snekėjo, kalbėjo, jūkėsi, nudavė
suprantanczią ir nesuprantanczią, kėlė savo akis jeib ko
klaudama (akis mėlynas kaip gilus vandū), apsistovinėjo pie-
szusi ant valandos, kad dasiprasti tai, ką manai, grįžo vėl
prie darbo, tarė „taip“ ar „ne“ — kad asz bučiau galėjęs
klausytiesi ir žiurėti be pabaigos.

„Umai ji burbterėjo:

„Asz girdžiu koki justelėjimą ant szito laivo.“

„Asz suklusau; ir asz tūjau patėmyjau žiamą, pratasų, navatną garsą. Kas tai buvo? Asz pasikėlęs pažvelgiau per plysę, ir smarkiai szukterėjau. Marė buvo sugrįžusi atgal; ji buvo mus tik-ką beapsiaucianti!

„Vienoje valandoje mes buvome ant dėnio. Jau buvo per vėlu. Vandū mus aplinkui apskriejo, ir tekėjo linkon kraszto su nevierytina skuba. Ne, jis netekėjo, jis slydo, jis slinko, augo ilgyn, kaip kokia didelė bekrasztė plėma. Vandū ant smiltyno buvo bemaž kūne keletą centimetrų gilus; ale kilaš priepludys taip toli jau buvo nukakęs, jog mes nebematėme lekiantįjį jo krasztą.

„Anglas norėjo szokti. Asz jį sulaikiau. Pabėgti nebuvo galima dėlei gilių vietų, kurias mes turėjome aplankoti ateidami, o į kurias mes tikrai įklimptumėme, grįždami atgal.

„Perėjo valanda pasibaisėjimo ir baimės mūsų szirdyse. Potam mažoji anglo mergaitė ėmė jūktiesi, ir sumurmėjo“:

„Mes taip-gi nukęsime laivokruszį.“

„Asz mėginau jūktiesi; bet baimė manę pagavo angsztai, baimė pasali ir pasibaisėtina ir žiama ir marna, kaip priepludys. Visi paojai, ką mums gresė, atsistojo su sykiu priesz manę. Asz norėjo szukterti „Gelbėkite!“ Bet į ką?

„Dvi jaunesnės merginos susirietusios kiutojo prie tėvo, kurs su nusiminusia akimi, žiurėjo į nemierūtą marę, kuri mus aptvarstė savimi isz visų pusių.

„Ir naktis užėjo taip pat greitai, kaip kad pakilo didžiamaris — tamsi, drėgna, szalta kaip ledas naktis. Asz tariau:

„Nėra ką daugiaus daryti kaip liktiesi ant laivo.“

„Anglas atsiliepė: „O-gi taip!“

„Ir mes laukėme ten ketvirtadalį adynos, pusę adynos, isz tiesų, asz nežinau, kaip ilgai, tėmydami aną geltonąjį vandenį, kurs gilyn ėjo aplink mus, ratu sukinėjosi ir sukinėjosi, ir rodosi burbuliavo bei linksminosi atvajavodamas atgal platųjį pamarių krasztą.

„Viena isz mažųjų mergelių szalo, ir mes umai pamislyjome eiti žiamyn, kad rasti užvėją nū lengvaus, bet szalto vėjo, kurs putė ant mūsų ir gnaibė mūsų kailius.

„Asz pasistiebęs žvilgtterėjau per skylę. Laivas buvo pilnas vandens. Tai-gi mes turime susirietę stimpsoti pagal tamsias balanas, kurios dengė mus kiek-tiek.

„Prieblanda jau mus apdengė savo szeszėliu, ir mes kiutojome prisipaude arti vienas prie kito, apsiaupti tamsybe ir mare. Asz jutau szale mano peties drebulį mažosios anglo mergelės, kuri dantymis kaleno laikas nū laiko. Bet asz taip-gi jutau szvelnią szilumą jos kuno per jos szlaunį, ir toji sziluma dėl manęs taip buvo gardi kaip buczkis. Mes daugiaus nesznekejome; mes sėdėjome nejudą, nebyliai, susirietę kaip gyvuliai griovyje, kada uraganas siauczia. Ir, nežiurint į tai vis, nežiurint į nakties metą, nežiurint į baisų ir augantį pavojų, asz pradėjau jaustiesi laimingu, kad asz buvau czion, džiaugtiesi szalcziu ir pavojumi, linksmintiesi ilgose adynose tamsos ir baimės, kurias asz turiu perleisti ant szitos sijos taip artymais szitosios jaukios ir gražios merginužės.

„Asz klausiau savęs, „Isz kur radosi tas navatnas jaumas gerovės ir linksmybės“?

„O-gi! Ar kas žino? Dėl to kad ji czion buvo? Kas? Ji, nepažįstama anglo merginėlė? Asz jos nemylėjau, juk asz jos nei nepažinojau. Ir prie to viso asz buvau palytėtas ir pergalėtas. Asz bucziau norėjęs ją iszgelbėti, paaukauti savę dėl jos, padaryti tukstantį paikystų! Navatnas daigtas! Kaip tai atsieina, kad butis moteriszškės pergali mus taip? Ar tai yra galybė jos patogybės, kuri mus supainioja? Ar tai yra pagavimas jos grožybe ir jaunysta, kuris mus apgirdo lyg vynas?

„Ar tai nėra gangreit palytėjimas Meilės, Meilės Paslaptingumo, kurs be paliovos stengiasi suvienyti dvi butybi, kurs bando savo galybę valandoje, kaip pastato vyriszki su moteriszke veidas veidan, ir kuris perpilia jūs sumaigytu, slaptu, giliu jausmu, lyginai kaip kad drėgniname žiamę, idant gelės augtu?

„Bet tylumas prieglaudos ir dangaus pastojo baimus, dėl to kad mes tokiu budu galėjome klusėti aplink mus bekrasztį drunų oszmą, storą gaudėsi kılanczios marės, ir vienoki tėkmės atsikorimą į laivą.

„Umai asz nugirdau garsus gukcziujimo. Jauniausioji mergelē verkē. Tada tėvas stengėsi ją patieszyti, ir jie pradėjo sznekėtiesi savo gimtoje kalboje, kurios asz nesupratau. Asz dasiprotėjau, kad jisai ramino ją, ir kad ji dar vis baimyjos.

„Asz paklausiau savo susėdkos: „Ar tamistai nėra per szalta? ar szalta?“

„„Szalta. Man labai szalta!“

„Asz norėjau jai dūti savo skraistele; ji nepriėmė. Ale asz tą nusivilkau, ir apdengiau ją priesz jos norą. Jai besikratant, ranka jos palytėjo manąją. Užkerintis szurpis perbėgo per mano kuną.

„Nū keletos minutų oras tapė szviežesnis, pliukszcziujimas vandens į szonus laivo ėjo drutyn. Asz atsistojau; didelės vėjas putė man į veidą. Vėjas buvo bekylas!

„Anglas tai patėmyjo tame pacziame laike kaip ir asz, ir tarė prastai:

„„Tai negerai dėl mūsų, szitas“. —

„Žinoma, buvo bloga, buvo tikra prapultis, jeigu vilnys, nors silpnos, užgautu ir pakratytu sudužusį laivą, kurs jau taip buvo pairęs ir sulužęs, jog pirmasis augsztvandenis galėjo jį isztežinti lyg koszelieną.

„Taip mūsų baimė augo valanda nū valandos su dydėjimu putimų vėjo. Dabar marė dribo truputį, ir tamsumoje asz macziau baltus rūžus pasirodant ir pražuvant, tai buvo rūžai putų: tūmi tarpu kožna vilnis užgavo *Mariją Joseph*, ir kratė trumpai padrebindama, kas smeigė mums į szirdis.

„Anglo mergelė drebėjo; asz jos drebulį jancziau szalymais. Ir asz turėjau smarkų norą paimti ją į savo apglėbį.

„Žiamyn tenai priesz mus ir užpakalyje mūsų, po kairei ir deszinei, szviesnamiai szvietė iszilgui pamarių — szviesnamiai balti ir geltoni ir raudoni, sukinantiesi lyg didelės placzios akys milžinų, žiurinczių į mus, sergstanczių mus, laukianczzių stropiai, kad mes isznyktumėme. Vienas isz jų manę ipatingai piktino. Jis geso kas trisdeszimtis sekundų ir vėl tūjau žyburiavo. Tasai paskutinysis isz tiesų buvo akimi, su voku be perstogės užmerktu virsz jos ugningo žvilgio.

„Laikas nū laiko anglas braukē brēžukā, kad pamatyti, kelinta adyna; potam jis dziegorėlį vėl kieszo atgal į kieszėnė. Staigu jis tarė į manė, virsz galvų savo dukterių, labai rusciziai:

„Asz velyju tamistai laimingų Naujų Metų, *môsieu.*“

„Buvo mat pusiaunaktis. Asz isztiesiau savo ranką, kurią jisai suspaudė. Potam jis kas-žin ką pasakė anglisz-kai, ir umai jisai bei jo dukters utraukė „God save the Queen“ (Dieve gelbėk Karaliene), kurios dainos aidai skraidė per jūdą ir gudų orą ir vyko toluomoje.

„Isz pradžios asz jaučiau norą pasijūkti; potam manė perėmė smarkus, fantastiszkas jausmas.

„Buvo kas-žin kas liudno ir prakilnaus, tame giedojime laivaskendūnių, prasudytinių, beveik kaip kokia malda, ir drauge kaip kas-žin kas kiltesnio, kas-žin kas palygintino į aną senovės iszkilmingąjį „Ave Caesar morituri te salutamus“.

„Kada jie buvo pabaigę, asz prasziau savo kaimynkos, kad ji viena padainūtu balladą, legendą, ką ji pati mėgsta, idant mus užmarszinti apie savo bėdas. Ji apsiėmė, ir tū-jau jos aiskzus jaunas balsas iszlėkė į naktį. Ji dainavo kas-žin ką, be abejonės liudną, nėra garsai buvo pratėsiami ilgai, lėkė palengva isz jos burnos, ir kiutojo, lyg sužeisti paukszteliai, virsz vilnių.

„Marė buvo bekylanti dabar ir bemuszanti mūsų su-truszkintą laivą. Kas atsieina manės, tai asz mislinau tik-tai apie aną balsą. Ir asz mislinau taip-gi apie Seirėnas. Jeigu laivas koks butu traukęs netoli pro mūsų szalį, ką butu mariokai sakę? Mano surupinta dvasė pasileidė į sap-nus! Seirėna! Ar jijė nebuvo isz tikrųjų kokia seirėna, toji duktė marės, kuri manė užlaikė ant szito iszkirm-varpoto laivo, ir kuri veikia turėjo nuskęsti su manimi drauge gilumose vandenių?

„Ale umai mes visi penki ėmėme ridėti ant dēnio, dėlto kad *Marie Joseph* nugrimzdo isz deszinėsės pusės. Anglisz-koji skergina parpūlė skersai manės, ir pirm ne kaip asz susipratau, ką asz darau, manydamas, jog atėjo mano pas-kutinėji valanda, asz ją pagrėbiau į savo apglėbį ir buczia-vau jos skrūstus, jos smilksnis, ir jos plaukus.

„Laivas nesijudino daugiaus, ir mes, mes taipgi, tykiai sėdėjome.

„Tevas tarė, „Katrė!“ Toji, kurią asz laikiau, atsiliepė, „ką“, ir sukrutėjo, kad atsivalninti. Ir toje valandoje asz bucziau bevelyjąs, kad laivas, perpłyszęs į dvi dali, mane įtrauktu su ja į marę.

„Anglas tęsė kalbą toliaus: „Truputį susiubavo; tai nėko! Mano trīs dukters randasi atvangume“.

„Nepatėmyjės vyresnėsės, jis buvo pamislinęs, kad ji nupūlė į vandenį per krantą!

„Asz kėliausi palengva, ir umai iszvydau žiburėlį ant marės su visu arti mūsų. Asz suszukau; anie atsiliepė. Tai buvo valtis pasiūsta jieszkoti mūsų per svetainės savininką, kuris buvo numanęs mūsų neiszmintį.

„Mes buvome iszgelbėti. Asz nustojau lukesties. Anie paėmė mus nū mūsų plausto ir pargabeno mus atgal į Saint-Martin.

„Anglas dabar trynė sav rankas ir murmėjo: „Geros vakarienės! Geros vakarienės!“

„Mes vakarieniavome. Asz nebuvaу linksmus. Man gailu buvo *Marijos Joseph*.

„Mes turėjome skirtiesi, atenancziają dieną, po daug kratymų ir spaudymų rankų bei po daug daug prižadų susiraszinėti. Jie iszkeliavo į Biarritz'ą. Man nedaug truko, kad bucziau jūs lydėjęs.

„Asz buvaу smagiai užgautas; asz norėjau pirsztiesi prie tos merginėlės. Jeigu mes butumėme perleidę asztūnias dienas draugėje, asz bucziau tai padaryti turėjęs! Kaip silpnas ir nesuprantamas žmogus kartais yra!

„Du metu sukako, ir asz nebuvaу girdėjęs žodelio nū jų. Potam asz gavau gromatą isz New-Yorko. Ji isztekėjo už vyro, ir raszė man tai praneszdama. Ir nū tada mes vieni kitiems raszinėjame gromatas kožną metą, Naujų Metų dienoje. Ji pasako man apie savo gyveną, szneka apie savo vaikuczius, savo seseris, o nėkūmet apie savo vyrą! Kodėl? E! kodėl? ... Ir kas atsieina manęs, asz szneku tiktai apie *Marie Joseph*. Tai buvo gal vienintėlė moteriszkoji, kurią asz kūmet my-

lėjau. Nekurią asz kûmet bucziau turėjęs mylėti . . . E, na! kas gali pasakyti? Buitys vieszpatauja ant mūsų . . . Ir potam — ir potam — viskas pereina . . . Dabar ji bus jau pasenėjusi; asz turbut jos nebepažincčiau . . . E, jos isz pereitų laikų, jos nû sudužusiojo laivo! Koks tvarinys! . . . Dieviszkas! Ji raszo man, jog plaukai jos pražilę . . . Tai padarė man didelį skausmą . . . E, jos geltonieji plaukai . . . Ne, mano angliszkosios merginos nebėra daugiaus . . . Tai liudni dalykai tokie!

Girolamo Savonarola.*)

Florencijoje yra, ant vienos isz gražiausių rinkų labai senas dominikoniszkas kliosztorius San-Marco. Trobesys szitas ir bažnyczia, pastatyti senobiniame toskaniszkame stiliuje, priguli prie miesto paminklinių dalykų. Dar XV szimtmetyje, paminėtiname amžiaje Medici'ų garbės jis buvo vienas isz židinių dailų ir mokslų žydinczios szalies. Fra-Beato-Angelico, fra-Bartolomeo-della-Porta ir keletas kitų garsių maliorių gadynės, puikios freskos kurių ir po sziai dienai pûszia trobesio sienas, iszsiauklėjo tarpe kliosztorinės brolijos. Medici-Cosimo ir puiškusis, anukas jo, Lorenzo, męgo jieszkoti czion atsilsio ir dva-

*) Kokių nûmonių yra apie Savonarolą szios gadynės katalikų kuningai, galima patirti isz sekanczių dviejų nûmoniavimų: 1) Katalikų kuningas O'Gorman, buvęsis mokintojas Sz. Tomo seminarijos St. Paul mieste, o dabarnyksztis professorius bažnytinės istorijos prie katalikiszko univėrsitėto Washingtone, raszo isz Romos, kur per vakacijas apsilankė, 38—e num. (1891 m.) laikraszczio „Northwestern Chronicle“: „Florcncijoje yra rinka, kuri manyje pabudino tokį jausmą, kaip kad didelė relikvija szventa, vieta, ant kurios buvojant, rodėsi man, jogei privalau apavą nusiauti nû kojų — kambarelis kliosztoriuje San-Marco, kur Savonarola gyveno, raszė ir meldėsi. Savonarola yra vienas isz mano didžiavyrių; jaučiu dėl jo gûdonę ir garbavojų jį kaipo gaivintoją bažnyczios ir kûne kaip szventąjį. Nû Sz. Morkaus rinkos nuėjau kaipo pelegrimas į Piazzą po bogsztais palociaus Vecchio, ir ten dvasioje persistacziau sav scėnas po muczelninkystės ir persiliudyjau, jogei ne retai didžiausio tarno bažnyczios ir Dievo likimu yra persekiojimas nû savų viengenczių“. 2) Dabar pasiklausykite nûmonės apie augszcziaus padūtus žodžius vieno prasto lenkų kuningo, isztartus laikrasztyje „Gazeta Katolicka“: „Koznas katalikas žino, kas per vienas buvo Savonarola: maisztininkas, pasikėlęs priesz bažnyczios valdžią. Girolamo Savonarola užgimė Ferraroje 1452 m. ir lyginai kaip Martynas Liuteris Vokietijoje, pasistojų kaipo reformatorius ant bažnytinio lauko Italijoje. Rasztai jo vienok tapė iszkilmingai nû bažnyczios paniekinti, o Savonarola, kaipo užkietėjęs heretikas, tapė per svietiszką valdžią pasmerk-tas ant smerties ir 1492 m. sudegintas. Ir tokį tai heretiką kuningą, profes-sorius katalikiszko univėrsitėto vadina didžiavyriu . . . muczelninku . . . ir gaivintoju bažnyczios?!“

J. A.

siszko atsigaivinimo po valstijinių savo triusų. Kliostorius po sziai diena užlaikė daug žymių ir paminklų jų globos ir dosnybės.

Czion tai, pusketvirto szimto metų tam atgalios, gyveno vienas didis žmogus. Viengadyniečiai vadino jį fra-Girolamo. Istorijoje jis žinomas yra po vardu Girolamo Savonarola.

Pasidėkavo jant puikiam isztyrinėjimui prancuziszkojo mokslinciaus Perran'o ir naujiems susekimams italo Villari, mokslas sziamė laike jau kune kupinai paaiszokino szitą paslaptiszką kitkart paveikslą ir apsklembė jam vietą istorijoje. Pastebėtinas veikalas Perran'o, suteikęs autoriui vardą korrespondento prancuziszkojo instituto, keletą dovanų nū įvairių vyriausybių ir pagyras nū moksliszkos literatūros, yra priimtas už pamatą szito pieszinio.

Mums reikia persikelti į Italiiją pabaigus XV amžiaus ir įgyti nūmonę apie stovį Florencijos toje gadynėje.

Lorenzo Medici, Macchiavelli, Angelo Poliziano, Rafael, Michel-Angelo . . . kas isztars prieszai publiką szitūs garbingus vardus, tas primins jai vieną isz szviesiausiu gadynių istorijoje žmonijos. Jie isztikro charakterizuoja visus vieszpataujanczius interesus, visas linkmes gyvenimo Italijos ant rubežiaus dviejų szimtmezių, XV ir XVI. Mirsztancioji liūsybė kovoje su gudria ir apszviesta tiranija, galinga polytikiszka dvasia, suplėmūta didžiausia paleistuvyste, dievūcziausias garbavojimas senovės ir augsztas dailų iszsiplėtojimas, — sztai keliūse žodžiūse italiszkas gyvenimas tos gadynės.

Florencija, tėviszkė ir dirva kupinos eilės tautiszkyjų genijų yra vyriausias fokusas, į kurį susieina spinduliai szito įpatingo mokslo, ir kasžin ar tik ne židinio visos civilizacijos anūmetinės Europos.

Isztikro, kaip iszrodo anūmetinės anapusalpiszkės szalys? Sunožmėjusi Anglija, vos ką tik iszėjusi isz kruvinos kovos dviejų rožių; prancuziszkoji karžygija, vis dar rokūjanti sav už privilegiją ir pagalvį savo lūmos nemokėti skaityti ir raszyti; Szpanija, baigianti savo fanatiszką nūamžinę kovą su maurais; ciesorystė, nusilpninta ir nustojusi pagarbės per begėdiszką polytiką Fridrikio III ir netikusio sunaus jo Maksimilijano. Kur-nekur tiktai Vokietijoje ir ant Pirenėjiszsko pussalio, miestūse ir prie kuningaikszezių dvarų, pasirodė pirmieji progiedrūleliai atgyjanczio dvasiszko bruzdėjimo. Bet ką stovi szitie iszmėtyti žiburėliai tamsoje palyginant su giedriu vidudieniu Italijos, pergyvenusios jau Dantę, Petrarką, platoniszką Medicių akadēmiją Florencijoje ir deszintis mokslainių maliorystos ir dažymo? Teisybė, szitas karsztasis vidudienis greitai pasibaigs nelaimingu, žiauriu vakaru, — ir jau patėmyjami yra

ženklai prisiartinancijos audros. Laisvė italiskųjų respublikų, suteikusi tiek gerovės ir laimės puikiai šaliai, dingo kune visur. Geidulinga kova nesuskaitomų polytikiszkų partijų, kaip tai visada buna, pasibaigė įsiponavimu visur tiranijos. Medici'iai, Sforzos, Bentivolio ir daugybė kitų laimingų garbgodžių pagliamžė vyriausybę geriausiose provincijose pussalio. Pramonė ir prekyba, turtai ir gerovė mažų-pamažų visiszkai atpratino ukėsus nū ginklo. O tūmi tarpu lenktynės ir skaugė smulkių valstijėlių, į kurias buvo sutrupinta visa szalis, iszlaiko tarp jų nepasiliaujaučią karę. Žydinczių szalis, apginama tik paperkamu kardu kondotierių, atverta dabar dėl užpūlių pirmam drąsiam razbaininkui, pirmam sumanesniam anapusalpiszkiam barbarui, kuris užsimanys pasinaudoti isz jos neapsižiurėjimo. Savmylybė, savnorumas ir savitarpiniai nesutikimai tenyksztės didžiunijos aplengvins jam kelią ir sulig pacziai szirdžiai praskins taką svetimam vieszpatavimui. Dvasiszkas bei pramoniszkas iszsiptėjimas, nežiurint ant pavirszutinio blizgėsio savo, turėjo taipogi ir tamsius szonus. Jis neturėjo pajiegos praszalinti giliają doriszką paleistuvystę genialiszkų Macchiavelli'o.

Tai kaip iszsižiurėjo Florencija pabaigoje XV szimtmeczio.

Tame laike buvo tai didelis, žmoningas miestas, trissyk žmoningesnis už sziaudyksztį, valdantis didoką dalį Toskanos. Medici jau papūsė jį puikiais trobesiais ir paminklais dailų. Ziamiszkų ir piningiszkų aristokratija sekė jų pėdomis. Ir po sziai dienai dar stovi pasenėję palociai szitų iszdidžių florentiszkų didžiunų, szitų Pitti'ų, Ridolfi'ų, Corsini'ų, Capponi'ų, Strazzi'ų, Riccardi'ų, — pastatyti isz granito ir marmoro, papūszi brangiausiomis stovydomis ir vaizdais. Puikė ir pertekliūs medegiszkų buvio, leidžiantiesi nū szitų augsztųjų drauginių laipsvų, tapė vistūmeniszka reikmenė. Milžiniszkų prekybą, kunkuliūjanti pramonė davė ant to iszteklių. Vieni vilnoniai iszdirbiniai reikalavo 40 tukstanczių darbininkų. Gelumbių parsidavinėjo kasmet už 8 milijonus amerikiszkų dolerių. Asztūnesdeszimts bankų valdė prekybos apsivertimus netik Florencijos, bet ir visos Europos. Buvo prekybiniai namai, nū kurių Europos valdimierai skolyjo milžiniszkus piningus, lyginai kaip mūsų dienose jie skolyja nū Rothschildų ir Baringų.

Prieszakyje szitos žydinczios valstijos stovėjo Medici'ų giminė, įgyjusi milžiniszkus turtus bankieryste ir prekyba. Lorenzo, už savo puikę ir dosnumą pramintas *il Magnifico* (puikiūju), gadynėje, apie kurią snekame, buvo reprezentantu szitos garbingos giminės. Kaip geriausiam type visos Medici'ų giminės, jame susirinko visos jos ydos ir gerumai, — skudrus valstijos rupo protas, nūszirdus globimas mokslų ir dailų, patriotiszkas jausmas dėl labo tėvynės, podraug su neiszweng-

tinomis ydomis tirano — sziurksztumu, pasalybė ir neiszsitikėjimu. Visgi tai buvo geriausias ir vertingiausias tiranas, ir neveltų patriotai, svajojantieji apie vienybę sutrupintos tėvynės ir atkeldinimą jos senoviszkos galybės ir garbės, nukreipė savo viltis ir mislis ant jo familijos. Isz visų anūmetinių italiszkų didžiunų vieniems Medici'ams galėjo suvienyta tauta pavesti savo likimą. Tokia vėliaus ir buvo mislis Macchiavelli'o, iszplėtota garsingame jo veikale *del Principe*.

Vienok Lorenzo politika, abelnai, buvo paprasta politika uzurpatorių. Czėdyti vaidus ir formas senoviszkų valnų įrėdinių, bet tikrąją valdžią pasaliai paglemžti į savo rankas; pasinaudoti visūmeniszkų iszdu dėl įgyjimo szalininkų; aklinti žmones blizgėsiu dvaro, trenksmingomis pūtomis, puikiais trobesiais ir globimu raszliavos ir dailų; glostyti tautiszkąjį garbės godumą pasivedimais užrubežinės politikos, o jeigu galima be didelės rizikos, tai ir laimingomis karėmis; visaip kaip priversti draugiją užmirszti apie prastojimą liūsybės ir patykai gesinti savo reikalus ir familijiszkus interesus, — sztai paprasta abelna programa visų garbės godunų, mokėjusių paglemžti valdžią į savas rankas, pradedant nū Peizistratų ir Dionisijų iki Napoleonų, ir reikia tik stebėtis, kaip žmonės, daugiau kaip per du tukstanzių metų, neiszsismokino dar pažinti szitūs nudėvėtus pragumus.

Visgi florensiėjėnai, nusilpninti naikinanczia kova partijų, buvo pasikakinę palygintinai szvelniu ir iszmingingu Medici'ų valdymu. Lorenzo paliko visas senoviszkas respublikiskas formas: ir *signoriją* isz asztūnių žmonių, turinczią administracijos valdžią ir veikianczią po vadovyste renkamo gontalioniero, ir įstatimdavystės kolegijos *buonnomini*, ir demokratiszkąjį organą *balia*, veislę žmonių tribunalo; bet pasiremdamas ant savo įtekės ir turtų, jis mokėjo apsodinti visus tūs urėdus savo žmonėmis, įpacziai isz vidutinių, miestiszkų lūmų, neprileisdamas prie valdžios nei didžiunų, nei prascziokų, kaipo gaivalų per daug nepastovių ir neisztikimų. Teisingumas, vidutiniszkumas, prieinumas ir dūsnamas padarė jį numylėtinu didmenos, ir nepriimdamas jokių garsių titulų, be pavirszutiniszkų ženklų valdimieriaus, jisai naujasis Augustas, mokėjo vienok per keturioliką metų valdyti valstiją atvangiai ir patvaldžiai, retai tiktai asztresniais pragumais nuslopindamas sūkalbius ir murmėjimus respublikonų. Visoje Italijoje tame laike kovėsi partijos, tai aristokratiszkos su demokratiszkomis, tai demokratiszkos savo tarpe, tai didžiunai su didžiunais. Guelfai ir Ghibellinai, Montecchi ir Capuletti, Maltraversi ir Scacchezi, Bugolini ir Raspanti, Orsini ir Colonna, Torriani ir Vosconti, — kovėsi vienas su kitu įvairiūse miestuose ir valstijėlėse pussalio. Buvo partijos ir Florencijoje. Medici'ų prieteliai vadinosi „pilkaisiais“,

o szalininkai senoviszkosios respublikos — „baltaisiais“; vienok gudrusis Lorenzo mokėjo jūs laikyti lygsvarybėje.

Vienok nuslopinimas įgimto žmogui stengimosi laisvėn, ipacizai jeigu jisai bent kartą ragavo tą liūsybę, kaip kiekviena privarta, suardo visą drauginį organizmą ir pagamina joje nenormalizskus, ligustingus apsireizskimus. Tas įvyko ir czionai. Ukėsai, persiėmę senoviszka atminczia romiszka-respublikiszkių laikų ir atminimais savo paczių praeigos, bet pamerkti ant kanczveikslio gyvenimo despotiszkos valstijos, pragramzdo materializme. Karszcziūjanti vaidintuvė iszradinėjo nevierytiniausius goslybavimus, o milžiniszki turtai miesto davė ant to iszteklių. Reikia skaityti anūmetinius istorikus Florencijos, Nardi ir Nerli, reikia skaityti pamokslus paties Savonarolos, idant persiliudyti apie doriszką nūpūlį anūmetinės draugijos. „Asz macziau“, — sznekėjo vėliaus pamoskslininkas, — „kaip pralotai bridijosi savo parapijonais ir tvirkino jūs savo bloga paveizda, kaip kuningija eikvojo bažnytinius turtus ir isz pamokslincyzių bovyjo žmones savo tauzyjimais, kaip tėvai gadino savo vaikus, valdimierai spaudė padonus ir sėjo tarp jų kersztus, prekėjai tykojo tiktai pelnų, moterys gėrėjosi tik rubais, kaip valszczionys razbaininkavo, o kareiviai dievdargiavo.“ Augsztesnės lūmos — kuningija ir aristokratija padavinėjo paveizdas paleistuvystės. Naktinės orgijos, loszimai isz piningų, kur prasiloszdavo dvarai, visokių veislių iszmislyti ir negamatiszki kuniszki smaguriavimai tapė paprastu laiko praleidimu. Kalba, drapana ir pobudžiai įgijo ciniszką pavidalą. Jaunūmenė valkiojosi po bažnycias vien tik dėlto, idant begėdiszškai užkabinėti moteris, kurios paczios padūdavo dėl to progas, ateidamos ant miszių nūgos sulig jūstai. Apie tikrąją religiją nebuvo nei minavonės. Pagoniszki supratimai ir nūmonės užėmė vietą per visus niekinamojo Kristaus. Silpnaprocizai bei silpnabudžiai metėsi prie astroliogijos, nekromantijos ir tolygių prietarų. O ką jau sakyti apie Florencijos ponias to laiko? Geriausiu atsakymu ant to gali patarnauti sekantis atsitikimas. Savonarola, kūmet jau buvo įtekmingu žmogumi Florencijoje, įbingęs ant visūtinės paleistuvystės, velyjo kartą vyriausybei statyti paleistuviaujanczias moteris pas gėdos stulpą prie garso trubų ir bubnų. Jam atsakė, kad tokiaime atsitikime prireiktu pastatyti pas stulpą visas miesto moteris.

Tokia tai buvo Florencija, kada pavasaryje 1490 mete atsirado joje dominikoniszkas zokoninkas Savonarola. Navatna paskala vaikszcziujo apie szitą žmogų ir daug dyvinų daigtų pasakojo žmonės apie jo praeitę. Atėjo jis dabar isz Bolognos, kur per nekurį laiką pamoslininkavo. Vienąsyk, taip skamba paskala, sakė jisai pamokslą tenyszcziuje bažnyczioje. Staigu

įeina į ją kunigaikštienė Bontivolio, pati anūmetinio Bolognos tirano, puiki ponia, nusirengusi nūgai, apsiaupta buvo puikių jaunikaiczių. Trukszmas, kamsza nieko neklauso pamokslininko, visų akys nukreiptos ant ateivių. Savonarolai nesmagu buvo pertraukti savo pamokslą ir laukti, pakol viskas nusimalszys, vienok jis nutylėjo. Ateinantį nedėdienį regykla atsikartojo dar su didesniu jeibių ir szitą sykį Savonarola sausai ir stacziai papraszė kuningaikštienės neperiszkdtyti jam daugiau. Kada treczia sykį Bentivolio atėjo su tokiu pat begėdiszkumu ir su akivaizdingu noru apmaudyti jį, jis ižužo ir garsiai isz pamokslinczios iszvadino ją velniu, gadinanczių padorumą tikincziųjų. Iszgirdusi tūs žodžius, iszvydi ir apmaudinga moteriszkę liepė lydintiems ją ricieriams ant vietos užmuszti draszųjį zokoninką. Tie szoko prie pamokslinczios, bet negalėjo užkopti nei ant pirmojo laipto: neregiama syła prikālė jūs prie vietos, o Savonarola pakajingai nulipo nū pamokslinczios ir laimingai parėjo į namus. Po kiek laiko Bentivolio nusamdė žmogžudžius papjauti jį butinai; bet užmuszėjai isigavę į jo kambarėlį, galėjo tiktai puliti į kojas szventamjam ir praszyti nū jo palaiminimo. Ak ir dabar, beeinant jam pėsčiam isz Bolognos, taipogi įvyko stebuklas. Nežinotinas keleivis pristojo prie jo kelyje, rupinosi apie jį visoje kelionėje sulig pacziai Florencijai ir atlydėjęs iki miesto vartų staigu isznyko . . . Pasakojo taipogi apie jo mokslingumą, apie jo szventą gyvenimą ir stebuklingus gydymus, apie jo ilgas keliones po Italiją; priderancziai apie jo praeitę nieks nemokėjo papasakoti.

Kas gi toks buvo tas paslaptiszkas žmogus, patraukiantis savępi atydą lengvamislių fiorenciėnų? Istorija ir dabar, surinkusi visas užsilikusias apie Savonarolą žinias, tiktai maždaug gali dūti atsakymą ant szito klausymo.

Girolamo Savonarola paeina isz Ferraros ir jaunystėje mokinosi medicinos, bet regimai jos nemėgo. Jo idealiszškai linkmei ir įgimtai įpatybei proto labiaus tiko teologiszki mokslai ir philosophiszki sanprotavimai. Labai anksti jisai tapė atitrauktu mislytoju ir mokintu kniurpa, szalinosi nū žmonių, o įpacz nū moterų, nors ir nemislyjo dar tūmet apie zokoninkystę. Mylimiausiu jo skaitymu buvo Aristotelis ir didiejie autoritėtai scholastiszkos teologijos, įpacziai Tamoszius isz Aquino, „anioliszškasis mokintojus“, doctor angelicus, kaip jį vadino viduramžiūse. Nežinia, kokia proga arba kokia įtekmė privertė jį įstoti į kliosztorių. Isz jo gromatos, raszytos į tėvus, nū kurių jisai pabėgo slapta, matyti, kad jį pastumėjo ant tokio žingsnio gili neapikanta neteisybės ir doriszko isztvirkimo žmonių, arba, kaip jis pats sako, „tautų Italijos“. „Asz negalėjau kęsti — sako jisai — gyvenimo draugijos, ku-

rioje dorybė nėkinama, o isztvirkimas giriamas. Tai buvo dėl manės didžiausios kankynės, — ir asz meldžiau Dievą parodyti man kelią. Savo mielaszirdystėje jis parodė man jį.“ Po to, sausais dialektiszkais pragumais stengiasi perliudyti tėvą, kaip tai neiszmintinga butu apgailistauti jį. Jis pradeda dylėma: „Arba jus manę mylite, arba nemylite. Bet jus, asz žinau, ne-sakysite, kad manės nemylite. Jeigu-gi jus manę mylite, tai, klausiu, kokią mano dalį mylite, duszią ar kuną? Bet jus ne-galite mylėti mano kuną, kadagi tai butu mylėti manyje blogą. Tatai, jus mylite mano duszią. Jeigu jus ją mylite, tai negalite nesidžiaugti jos iszganymu, negalite nesidžiaugti tūmi, kad jusų sunus tapė nors ir nevertu Dievo kareiviu.“ Navatnai skamba srita scholastiszka argumentacija atsisveikinanczioje gromatoje sunaus į tėvą. Ji parodo kokią tai atitrauktą noturą, mažai gabę ant asabiszko prisiriszimo. Arba, gali būti, scholastika ir Aquino Tomas iszdžiovino jo jaunąją szirdį? Buvo tacziaus įpatybė, iszperkanti tą žiaurųjį sausumą, kuris suteikia visai istoriszkai Savonarolos figurai apniauktą ir mažai simpatiszką pobudį. Savonarola mėgo skaityti sz. rasztą, evangėliją ir įpacziai pranaszus. Jų užkerėtąja dvasia ir karsztųju patriotizmu persiėmė jisai nū pat jaunystės, suszildęs sužiedėjusius savo jaumus įkvėpimu szventosios visasvietinės teisybės. Mokslas jo buvo negilus, sausas ir sunkus: tą parodo palikti jo rasztai, dogmatiszkas traktatas — „Pergalė kryžiaus“ ir kiti; vienok bibliją, seną ir naują įstatymą, žinojo jisai kūne isz omenies, semdamas isz jos doriszką atsigaivinimą ir dvasiszką lygsvarybę kožną kartą, kada jį gundydavo savmylybė, nekantrybė ir geidulybė karszto pietų temperamento.

Savonarola ne pirmu sykiu pasirodė dabar Florencijoje. Jau jis buvojo czionai keturi metai tam atgalios, bet likosi tada visiszkai nepatėmytu. San-Marco kliosztoriuje mokino jisai noviciatus metaphizikos ir naturaliszkos philosophijos, ir mokino gerai; bet kaipo pamokslininkas neturėjo jokio pasi-sekimo. Tai buvo paliegęs žmogelis, silpnos krutinės, silpno balso, sunkios gestikuliacijos ir iszdabintos kalbos. Gavėnios pamokslai jo neturėjo jokio pasisekimo. Jis pragaiszo isz miesto ir per isztisus keturis metus bastėsi po Lombardiją. Szitas laikas — tamsiausias jo gyvenime. Kokios įtekmės, koki prityrimai sudrutino ir sužiedė pabaigtinai szitą nū szio-laik geležinę noturą — mes nežinome. Kada jis vėliuk atsirado Florencijoje — tai buvo jau visai ne tas žmogus. Milžiniszki, ruscziai apmislyti, plianai jau susikrovė jo galvoje, gilus persi-liudyjimas įpūlė į duszią ir suteikė visai esybei jo ir visiems darbams czielybę ir didelį nūseklumą. Drauge su tūmi visiszkai kitoniszkai suskambejo dabar jo balsas ir kitokia liejosi kalba.

Stacziai isz szirdies pradėjo piltiesi karszti, atjausti žodžiai, persiėmę autoritetu. Nū szito laiko prasideda pastebėtina septinmetė kova jo su Florencija, kuri pasibaigė tūmi, kad szitas nežinomas ateivis-zokoninkas kupinai pergalejo iszdydžią, tvirtą, turtingą ir iszlepintą draugiją. Neapsakomai akyva yra temyti bėgi szitos kovos ir matyti, kaip visa drama plėtojasi po akių žiurovo, kaip pradžioje atvangus, iszrokūtas, isz dalies gudrus pasielgimas Savonarolos mažu-pamažu po įtekme ierzintos periszkadomis geidulystės pradeda karszcziūti, ipūla į beprotingą lemetavimą pats sav, susipainioja begaliniūse erzeliavimūse ir pasibaigia katastropha.

Girolamo apsigyveno pažįstamame jam San-Marco kliosztoriuje. Tykiai ir lėtai prisiglandė jisai prie zokoninkų, priėmė vėliuk urėdą philosophijos mokintojaus ir pradėjo retkarcziais pamokslininkauti. Vienkart jis dairėsi aplink ir apmislinėjo plianus savo darbo. Giliai apmaudytas nupūlimu tikėjimo ir doros žmonėse, jis seniai jau pasirižęs buvo padaryti moraliszka reformą kuningijoje, o per kuningiją — ir visoje draugijoje. „O, jeigu žinotumete tą, ką asz žinau! — suszukdavo jisai gailestyje prieszai savo klausytojus, — kaip baisu, kaip bjauru, — jus sudrebėtumete. Dirstelkite ant szito abbato, su suraitytais ir iszpamadūtais plaukais, įeikite į jo namus: stalai luža nū aukso ir sidabro, szunys, mulai, skaitlinga tarnysta, brangus daigtai ir audiniai, nepasotinamas godumas piningų. Už pinigus pardavinėja jisai palaiminimus ir sakramentus, dėl jų tiktai vaikszcziuoja į bažnyczią, idant apturėti ten dalį prie pasidalinimo prebenda. Visą dieną tauzyja jis su moterimis, ir visą laiką perleidžia liežuviavimūse. Kiek kartų regėta aprengtas vyriszka drapana moteris kliosztoriūse, dažnai patarnaujancias net prie miszių. Bet tēi yra tik tukstantinė dalis teisybės!“ Isztikro, isztvirkimas kuningijos priesz reformaciją per daug gerai yra žinomas. Sulig mus daėjo popiežių dekrėtai to laiko, uždraudžiantieji kuningams valkiotiesi po karcziamas, loszių namus ir paleistuvystės urvas. Pagalios, ant paties szv. Petro sosto sėdėjo Aleksandras VI, suvienijęs savo asaboje įvairiausias ydas, kaip jį, charakterizūja mokintas Manzi. Kas nežino szitos nėkingos figūros istorijoje popiežijos, szito Heliogabalo romiszkos kurijos! Giliausias doriszkas suvedimas ir szaltasis cinizmas piktadarysczių atrado jame kupiną isikunyjimą. Lengva suprasti, kaip atsispindėjo tokia regykla duszioje atžiauraus askėto kliosztoriuje San-Marco. Ji netik padrebino jo sielą, bet ligiszcai erzino jį vis labiaus ir labiaus ir stumė į kovą su piktū. Bet pradėti kovą su visa draugija, vienam, be įtekmės žmogui, be szalininkų, buvo negalima. Savonarola rižosi pirma atsispirti ant savo kliosztorinių sanbrolių. San-Marco kliosztorius

buvo vienas iš mažiausiai sugedusių ir kitkart garsėjo net szventenybe gyvenimo savo zokoninkų. Reikėjo tikt atsirasti žmogui perimtam jausmu tikro dievotumo, ir užsidejusios rudys lengvai galėjo nutrupėti. Savonarola pasiekė savo mierį. Į trumpą laiką zokoninkai visiszkai tapė pavergti jo įtekmei ir iszrinko jį savo perdėtinui. Kliosztorius tapė nepažintinas. Paleistuvingo, sybaritiszko gyvenimo vietą užėmė dabar askėtiszkai lavinimaisi. Perdėtinis, visame kame padūdantis paveizda, savo nenūalsumu iszauklėjo zokoninkus, kaip kareivius, visados pasirengusius į karą, ir idant jie negalētu sugrižti kada-nors ant senoviszko kelio gyvenimo, pardavė visus milžiniszkusius kliosztoriaus turtus, o piningus iszdalino neturtėliams. Užtai reputacija zokoninkų pakilo, geriausių Florencijos familijų sąnariai pradėjo įstoti į jį. Ir navatna buvo regėti szitūs iszdydžius ir valnamislius Ruccelai, Calviati, Abizzi, loszianczius kliosztoriaus darže bibliszkus loszius, — tai renkanczius isz savo tarpo pasiuntinius pas Kristų dėl laikymo priesz jį kalbų, tai besikloniojanczius Szvencziausiai Mergei asaboje kokio-nors jaunikaiczio-klieriko. Ir ką mislyti apie žmogų, kuris turėjo gana doriszko autoritėto, idant įkvėpti tikėjimiszką jausmą žmonėms, iktūmlaik visiszkai pasinėrusiems materializme!

Įsivyraęs kliosztoriuje, Savonarola rįžosi dabar pamėginti savo sylas užmanytame pertaisyme draugijos. Bet czion paprastos asabiszkos iniciatyvos neužteko. Tyrinėdamas žmones ir draugijinius pobudžius, Girolamo patėmyjo, kad tikėjimas dar ne visiszkai užgėso szirdyse. Tiktai abelna linkmė amžiaus, nuslopynusi jį vieszpatavimu goslybės interesų, pavertė jį į prietarą. Jis pasirįžo pasinaudoti szita vieszpataujanczia draugijos silpnybe ir, idant suteikti didesnę svarbą ir sylą savo žodžiams, nusidavė pranaszu.

Mės vartojame czion labai drąsų iszsitarimą — nusidavė pranaszu. Kokia buvo Savonarolos pranaszystė — klausimas labai sukrautas ir tamsus, ir mės turime apsistoti ant po atydžiaus.

Jau tarp anūmetinių žmonių szitame dalyke vieszpatavo didelis nesutarimas. Prakilniausieji žmonės gadynės, kaip Macchiavelli ir Guicardini, rokavo jį vien tik gudriu apgaviku. Bet daugybė kitų prakilnųjų gadynės, kaip antai Beodella Mirandola, žinomas iszguldytojas Platono, Marcilio Ficino, philoliogas Poliziano ir prancuzų memuaristas de-Comin, žiūrėjo į jį kaipo į nepaprastą žmogų, buvo jo garbintojais ir prieteliais. Naujieji mokslincziai paveldė tokias pat priesztaraujanczias nūmones. Perran'o veikalas vra mėginimu sutaikymo szitų prieszgynybių. Brandūlys po isztyrinėjimų yra toks:

Apszvieta.

Savonarola, lyginai kaip Joana d'Arc, iszauklėjo savyje gabumą regėjimų visko. Klisztorinis gyvenimas, nūlatinis apvienėjimas, philiosophiskas sudėjimas proto ir bujojanti vaidintuvė, mažu-pamažu, atvedė jį į tokį stovį, kuriame jis savo svaicziojimus galėjo priimti už tikrybę; o didelis isiskaitymas į bibliją ir nūlatinis laikymas mislių ant visūtinio sutrunėjimo doros ir ant likimo Italijos, suteikė jo regėjimams religijiszkaipatriotiszka pobūdį. Po įtekme senįstatimiszkų vaizdų ir atminimų, jis mislyjo esąs Ammosu, Jonasu, Ezechieliu vienužodžiu-pranaszu, atsiųstu ant svieto apreikszti bausmę Dievo pasileidusiems žmonėms ir iszdydiems jų valdimierams. Vienok kaipo žmogus mislyjantis jis nelengviai pasidavė savo svaigulini ir regimai ilgai kovojo su jūmi, neiszmanydamas, ką mislyti apie savo navatną dvasės stovį. Pirmieji jo žingsniai ant dirvos nulėmimų atsižymi didžiausiu atsargumu, bet ir vėliaus, iki pastarųjų dienų savo gyvenimo, jame apsireiszkia kokia tai sulaikyta abejonė ir neiszsitikėjimas, ir tikt retkarciais, pagautas geidulių arba susižintas neprietelių, jisai akiai pasidūda savo ekscentriszkanjam įkvėpimui.

Berods, mislis apie bausmę Dievo, apart savo bibliszko szaltinio, net ir anūmetinėje draugijoje buvo toli ne nauja. Ją garsino jau sz. Bernardas ir sz. Vincentas, nors iszsitardami apie tai labai neiszskiai. Savonarola pasigavo szitą galingą pragumą įtekmes. Jis rįžosi apskelbti prisiartinantį nubaudimą žmonių už jų nūdėmes. Bet kūne isz tiesų galima sakyti, kad isz pradžių buvo tū tikt apmislytas iszrokavimas isz jo pusės. Tą patėmyti galima isz to atsargumo, su koku jisai paleido į bėgį savo nulėmusus. Dar Brescijoje, penkiais metais pirm to, mėgino jisai pagrumoti artima bausme, bet pamėginimas nepadarė iszkvarbos ant klausytojų ir pasiliko nepatėmytas. Matydamas, kad prastas graudenimas nepadaro iszkvarbos, jis pajuto reikalingumą dūti pamokslui kitokią paeigą ir apvilkti savo ispėjimą augsztesniu autoritetu. Po nekurio laiko, kitoje vietoje, jis iszsitarė dar drąsiaus, nurodydamas ant apreiszkimo isz augsztybės. Žodžiai jo padarė didesnę iszkvarbą. Galiausiai, Florencijoje, parėngęs pakaktinai protus įvairiomis allegorijomis sz. raszto, jis tiesiog pasakė, kad dangaus rustybė yra arti, kad pertaisymas sugrūvusios bažnyczios stovi ant slenksczio, ir kad jo lupomis kalba pats Dievas. Czion pirmu kartu pradėjo jis nurodinėti ant savų regėjimų, bet iszsitarimūse dar labai neaiszkiūse. Mēs tūjaus pamatysime, po kokių aplinkybių įtekme szitie nedrąsus pirmieji žingsniai pavirto pas jį į neapžebomą geidulį ir isitikėjimą.

1492-e mete du įtekmingiausiu darbininku tūmetinio italiszkojo svieto prasiszalino nū regyklos. Pasimirė Lorenzo

Puikysis ir paskui jį — popiežius Innocentas VIII. Jūdviejų vietas užėmė: Florencijoje — Pietro Medici, Romoje — Aleksandras VI. Dalykų stovis umai persikeitė ant blogo. Lengvamislis ir garbgodys Pietro taip mažai panėsšėjo į tėvą, kaip Aleksandras į savo geradusį pirmtaką. Vienas pradėjo naikinti atmintį senoviszkos liūsybės ir patriotizma florencijėnų savo begėdiszka despotybe ir savnorumu, antras piktino krikščioniszką sviatą savo netikusiu pasiėlgimu. Czėsai apsiniaukė, ir įbingimas Savonarolos ant visūtinio isztvirkimo ir vergavimo įgijo naują iszteisinimą. Daugiau kaip pirma pradėjo jisai perkunūti piktą, drąsiai rodydamas ant Romos, kaipo ant szaltinio visokio papiktinimo. Czion — pradžia jo susirėmimų su Florencijos vyriausybe ir kurija. Istorija szitų susirėmimų akyva dėlto, kad ji perstato asabiszką pobudį Savonarolos, szitą navatną miszinį prakilnaus pasiszventimo ir savmylybės.

Savonarola nemėgo Lorenzo, ir kada tapė San - Marco kliosztoriaus perdėtiniu, nenuėjo pas jį su paklonu, kaip to reikalavo anūmet paprotys, sakydamas, kad už savo paaugsztinimą skolingas yra tikt vienam Dievui, ir jam vienam tik turis dėkavoti. „Svetimas zokoninkas apsigyveno mano name ir nenori aplankyti manęs!“, sako, isztarė užrustintas kuningaiksztis. Vienok, kaipo žmogus labai gudrus, jis niekūmi daugiau neiszdavė savo piktumo, prieszingai, pradėjo net gerintiesi priorui, siuntinėdamas jam dovanas ir aukas dėl kliosztoriaus. Savonarola priiminėjo viską, ir viską dalino biedniems, bet laikėsi kaip pirma ir tolinosi nū dvaro. Užtai paskutinėje savo ady-noje Lorenzo užsimanė butinai pasimatyti su Savonarola, kaipo su vieninteliu kuningu, vertingu jį spaviedoti.

Po tam galva valstijos tapė Pietro, neturintis nei szimtinės dalies nūpelną tėvo. Ir vienok mės matome, kad Savonarolos prietikiai su jūmi yra daug minksztesni ir prielankesni. Naujasis valdimieras syki net uždraudė jam sakyti pamokslus ir iszvyjo isz miesto, bet umai vėl sugražino — ir laike revoliucijos, nuvertusios Medici'ų familiją, Šavonarola kūne gynė Pietrą.

Kitokio pobudžio buvo prietikiai jo su Roma. Aleksandras VI labai gerai žinojo, ką sznekėjo žmonės apie jį ir kuriją; bet, visas pasinėręs polytikisziose intrygose ir plianūse padidinimo turtų dėl savo familijos, jis su sužiedėjusiu cinizmu žiūrėjo, kaip romiszka kurija visą sviatą piktino. Dėlto jis mažai atbojo ant pamokslų kokio-ten dominikoniszko zokoninko Florencijoje. Bet, kada jam ėmė į ausį kukždėti, kad dalykas gali tapti grasiu, tai, sekdamas paprastą polytiką Borgijų, jis pamėgino laimėti dėl savęs pavojingą žmogų. Savonarolai prisiulė Florencijos arkivyskupystę ir kardinaliszką mucę. Vietan

atsakymo, San-Marco klostoriaus perdėtinis užsipraszė ant rytojaus popiežiaus agentus į bažnyčią ir pasakė ten pamokslą, kuriame vaiskiausiai dažais iszreiszė doriszką isztvirkimą augstesnės kuningijos ir popiežiaus. „Muczelninkiszkas vainikas, — pranasiszkai isztarė jis baigdamas pamokslą, — tai bus mano raudonoji muczė!“ Su tūm agentai ir iszvažiavo. „Tai yra szventas žmogus, — suszuko su kokia tai baimė Aleksandras, nepratęs regėti žmonyse tiek pasiszventimo ir doriszko drąsumo, — praszau daugiau niekad nepasakoti man nieko blogo apie jį!“

Nū tada Girolamai ant ilgo laiko davė pakajų, ir jis galėjo liūсай auklėti ir plėtoti savo iszmanymus.

Mes jau regėjome, kaip Savonarola pradėjo savo reformas pacziame klostoriuje. Tapęs provincialu dominikoniszkų klostorių Toskanoje, jis iszplėtė reformą ir ant kuningijos viso kraszto. Su szitūmi mieriu jis keletą sykių apvažinėjo szalį, ir savo asabiszka įtekme pasiekė tai, kad daugumas pristėjo prie jo kongregacijos. Diktą syla atsidadė dabar jo rankose. Su pagelba jos jis dabar galėjo daryti įtekmeį ir ant draugijos. Svarbiausiu įnagiu jo szitame darbe buvo pamokslas

Iszliko iksziol diktas skaitlius pamokslų Savonarolos, užrasztų per jo laiko žmones. Garbė jo, kaipo pamokslininko, skambėjo netik Italijoje; jo garsingi gavėnios pamokslai buvo žinomi net Prancuzijoje ir Vokietijoje. Pats sultanas Boyazet, anot padavimų, skaitė jūs ir buk liepė iszversti į turkų kalbą. Perran padūda isztraukas isz tų pamokslų, bet isz tų sunku yra spręsti apie oratoriszką talentą Girolamo ir iszguldyti tą padrebinanczią iskvarbą, kokią jie darė ant klausytojų; skaitant, jie nustebina tik savo originaliszka forma ir iszdabintu tonu. Visas patraukimas jų buvo puikioje iszkalboje ir gyvame akyvume jų įtalpos. Savonarola kalbėjo jūse apie viską; apie tikėjimą ir dorybę, apie polytiką ir valstijinius reikalus. Jaisiais jis gynėsi nū prieszų, baudė paleistuvystę ir neteisybę, iszdavinėjo žmonėms rokundas isz pavestų jam reikalų. Paprastai jis pasirinkdavo koki bibliszką tekstą, ir isz to pildavosi liūsa, įvairi kalba. Tai buvo nesulaikomas sriautas szvento apmaudo ir asabiszko įszirdimo, lėtas skundas persekiojamo krikščionies, patriarkaliszka, pamokinanti paszneka tėvo su savais vaikais, karszta malda iszsiilgusios teisybės duszios. Pamokslininkas verkdamo ir jūkdavosi pamokslinyczioje, pūldavo ant kelių, muszdamosi į krutinę, grumodavo kumscziomis, ir vis tai darė nūgirdžiai, po įtekme minutos įkvėpimo. Visa Florencija, vyriszkiei, moteriszkiei ir vaikai, eidavo klausyti jo pamokslų, godžiai tēmydami kožną jo krustelėjimą ir gaudydami kožną žodį, o milžiniszka bažnyczia *Santa Reparata* negalėdavo sutalpinti

nesuskaitomas minias, taip kad reikėjo pastatyti kelias eilias ēstradų, idant butu vietos. Istorijoje kuningiszko iszkalbumo vargiai atsiras paveizda tokio blizganczio ir ilgo pasivedimo. Žmogus szitas ant isztisų septynių metų apkalino draugiją galbe savo žodžio.

Viena isz tēmų tokių pamokslų, sakytų tonu pranaszo, buvo prisiartinimas Dievo koronės ant Italijos ir Florencijos. Penkiais metais pirma, ispėjo jisai atsibastymą Karolio VIII į Užalpę, iszstatydamas szitą karalių-avanturistą inagiu dangizkos rustybės. Bet žinant nors pavirszutinizskai istoriją Italijos, nū laiko Brenno ir Hannibalo buvusią grobimo dalyku dėl svetimžiamiecių, nesunku buvo mislyjancziām žmogui perregėti, kad tas ar kitas anapusalpiszkis užkariautojas užsimanys pasinaudoti isz neapginto padėjimo sutrupinta szalies. Tame laike viena tik Prancuzija, pagal savo naminį padėlį, galėjo pasidrasinti ant tokio žigio. Priegtam Karolis visiszškai neslėpė savo užmanymų, telkė kariauną ir garsiai snekėjo, jogei trauks į Neapolių įieszkoti tėvunijos, paveldėtos nū karalienės Joannos. Taip lyginai ir kiti Girolamo pranaszavimai, — kaip ispėjimas myrio sukliurusio ir paliegusio Innocento VIII ir Lorenzo, jau tame laike serganczio nepagydoma liga, neturi savyje nieko nepaprasto. Užtai atsieidavo jam kaip-kada pranaszauti ir be pasisekimo. Amžinas žydejimas Florencijos valnybės ir persivertimas turkų į krikszczionis pasirodė esą himēromis.

„Mētavokitėsi!“ szaukdavo pamokslininkas, — „asz regėjau Vieszpaties kardą ant Florencijos ir Italijos. Pakilo koronės vyras anapus Alpų!“ Isztikro, pavasaryje 1491 meto Karolio VIII armija nusileido į Piemonto klonius. Karolis, dasižinojęs apie paslaptą padarytą sandorą Pietro su Aragonija ir Neapoliu, nutraukė ant Florencijos. Įbingimas ant savnaudžios polytikos Medicių užsidegė mieste. Szalininkai jo turėjo iszsidanginti isz miesto, o patsai Pietro iszjojo pasitikti prancuzus su pakara. Bet czion savnaudys szitas, dėlei asabiszkų interesų, pristojų ant tokių pažiaminanczių ir sunkių iszlygų, jogei ukėsai iszviųo jį isz miesto. Su Karoliu padarė naujas suderybas, iszmokėjo didelę kontribuciją ir atidavė jam parubežines Toskanos gintuves.

Izstraukus prancuzams, Florencija pasijuto pagalios liūsa. Ukėsai patys galėjo organizūti savo draugijinį surėdą. Bet ilgoji nelaisvė atratino jūs nū savvaldystės, o vėlink pakilusios partijos gatavos buvo kibti į peilius. Savonarola iszgelbėjo respubliką nū baisingo kraujo praliejimo ir anarchijos. Taip didelis jau buvo tame laike autoritėtas ir įtekmė szito žmogaus, jogei žmonės priėmė prisiulytą per jį formą valdžios.

Polytikiszkos simpatijos Savonarolas riszosi su monarchija, kaipo valstijine forma, daugiausiai artima prie to, kaip Dievas

valdo svieta. Bet neturėdamos vilties surasti žmogų, vertą būti vietininku Dievo ant žiamės, jis pasirinko teokratišką dėmokratiją. Augszcziausiuju valdimieriu respublikos apskelbtas tapė Jėzus Kristus. Savonarola apsiėmė būti iszreiksztoju jo valios. Valdžia tapė pavesta signorijai arba senatui, ir žmonių kūpai, sudėtai isz trijų tukstanczių prakilniausių ukėšų. Augszcziausiejie urėdai apsodinami buvo pagal rinkimus, žiamesniejie — pagal nulėmimą.

Negirdėtina galybė atsidurė tokiu pragumu szito atėjuno zokoninko rankose. Bet permaina draugijinio surėdo Savonarolos akyse buvo ne mieriu, o tiktai pragumu dėl didesnės, doriszkos reformos, kurią įvykdynti, jis nū seniai rengėsi. Ir ant nekurio laiko jam pasisekė ir tame pasiekti pastebėtinus rezultatus. Florencija tapė nepažintina. Moterys metė savo neszvankius parėdus; szventadieniais ir laike pamokslų kromai buvo uždarinėjami; pragaiszo szokiai ir linksminimaisi pasiliaudavo ant szeszių vakare. Miestas pavirto į žiaurų klosztorių, mokslainę, valdomą žiauraus mokintojo. Įėjo į madą bepatystė. Atsitikdavo, kad net ir naujavedžiai prisiekdavo ant visados užlaikyti nekaltybę. Paczios linksmybės įgijo tikėjimiszka pobudį. Familijos, o net ir dideli buriai, iszeidavo isz miesto ir perleisdavo ten laiką giedodami szventas giesmes, arba loszdami szventus loszius. Pusę metų praleisdavo badavimūse, pusę dienos maldose. Mėsininkai subankrutėjo, papūszalų ir galanterijos prekėjai uždarė savo kromus. Tiktai Geneva Kalvino laike galėjo būti panėsi į Florenciją.

Žinoma, kad tokia staigi permaina negalėjo įvykti be priesztaravimo. Atsirado ne mažiai griekininkų, mėgstanczių senovę. Atsirado partija prieszinga Savonarolai ir tapė žinoma po vardu „campagnacci“. Prieszininkus savo isz apjūko ji pavadino „pianoni“ — žliumbiais. Bet pianonai turėjo persvarą mieste, valdė signoriją, kūpą ir magistraturą. Atsispirdamas ant jos, Savonarola įstengė iszdūti daugybę asztrių dekretų priesz loszikus, sukczius, paleistuvius. Vienok piktas pasirodė nepataisytinu; prievartingas taisymas jo nedavė gerų vaisių. Patys urėdininkai dažnai davinėjo blogą paveizdą, o dar dažniaus glamonėjo isztvirkimą.

Tada karszcziųjancziam zokoninkui ateina į galvą navatna mislis pabaigtinai pertaisyti draugiją per vaikus. Su tokiu mieriu jis pradėjo saviszkai auklėti jaunąją gentkartę. Prie anūmetinės milžiniszkos populiacijos mieste skaitėsi į deszimtį tukstanczių mokinancziųsi vaikų ir jaunūmenės. Savonarola atkreipė ant jų savo akį. Dėl jų tapė įtaisytos įpatingos estrados bažnycioje, kur jis sakė pamokslus; isz pamokslinyczios jis atsiszaukdavo į jūs su pamokinimais, kaipo į vienintelę

viltį tėvynės. Patarmėmis, glamonėjimu ir gyriais jam pasisekė visiszkai patraukti jūs ant savo pusės. Po vadovyste fanatiko-mokintojus vaikai suorganizavo szventąjį legioną dėl kovos su isztvirkimu ir senove. Įpatingi urėdininkai, po vardu liustratorių ir inkvizitorių, iszrinkti buvo isz jų tarpo, kurių pareiga buvo — prižiūrėti vyresniusius ukėsus. Lengva suprasti, kiek papiktinimo, nesutikimų ir blogo padarė szitas beprotiszkas užvedimas. Mažieji tiranai įlisdavo į namus, žvalgydavo, garsindavo familijos paslaptis, konfiskūdavo puikės dalykus — kortas, loszimo kaulelius, muzikos instrumentus, liczynas, rasztus pagoniszkųjų poėtų ir kitus uždraustus per naująjį rėdą daigtus. Moterys praneszdavo paslaptis savų vyrų; tarnai skundė ponus ir gaudavo už tai dovanas nū valdžios. Žmonės baisiai pradėjo keikti naują rėdą. Vienok Savonarola su kasžin koku aklų įnirtimu žengė prieszakyn. Ant pirmo nedėldienio gavėnios ant rinkos priesz San-Marco įtaisyta tapė anto-da-fe su iszkilmingiausiomis apistovomis. Ant milžiniszko laužo sukrovė zokoininkai visus turtus, konfiskavotus per vaikus, ir sudegino, psalmus giedodami. Abrozai ir stovylos geriausių daildalių, veikalai senoviszkų ir tautiszkų poėtų, daugybės brangių daigtų pražuvo liepsnose, tūmlaik, kaip dominikonai ir pianonai, seni ir vaikai, susikabinę už rankų ir apsiaupę degantį laužą trimis eiliomis, szokinėjo ant rinkos giedodami bažnytines giesmes.

Szitas fanatizmas, szitos szventos vacchanalijos labai pažiamino įtekme Savonarolos. Daugelis szalininkų dabar nū jo atsimetė. Prieszai atrado naują medegą dėl apkaltinimų. Jie susineszė su Liudoviku Moro, negera akia žiurincziu į Florencijos demokratiją, intrygavojo pas popiežių, stengdamiesi perlaužti jo paprastą neatbolnumą bažnytiniuose dalykuse; paczioje signorijoje pagaliaus atsirado žmonės neprietelingi pamokslininkui. Reikalaujant jiems, Aleksandras VI liepė iszvažiūti jam isz Florencijos. Bet už Savonarolą stovėjo demokratija, biednesnės lūmos, kurių interesus jis visados užstovinėjo. Atsisveikinimo prakalba pakėlė mieste tokį subruzdimą, jogei pati vyriausybė prispirta buvo praszyti popiežiaus palikti j mieste, kaip vienintėlį žmogų, kuris savo įtekme galėjo numalszinti anarchiją. Tada prieszai Savonarolos parupino dėl jo prieszininką — kitą pamokslininką. Tarp dviejų zokoninkų prasidėjo disputas, isz kurio Savonarola iszėjo pergalėtoju. Drąsiaus kaip pirma pradėjo jis dabar sznekėti apie Romą ir augsztesniają kuningiją. Tada kurija grasiai pakėlė balsą prieszai drąsųjį kaltintoją. Popiežius szaukė Savonarolą dėl iszsisteisinimo į Romą; jam uždraudė sakyti pamokslus, po grasme interdiko dėl visos Florencijos. Savonarola vienok nevažiavo, persipraszė nūlankiai, ir ant dviejų mėnesių turėjo nutilti. Bet jis jau per

daug buvo pripratęs prie savo pamokslininkavimo. „Asz negaliu gyventi be pamokslų“ — skundėsi jis dažnai, — ir vėliuk pasirodydavo pamokslinycioje.

Bet czion jau įbingimas apimdavo jį visą. Pamokslai jo prisipildė miglotu ekstazu, nurodomis ant regėjimų, įgijo iszkilmingą, pranasziszką gaidą. „O, Florencija!“ szaukė jisai, — „asz negaliu atidengti tav visko, ką jaučia duszia mano, nėsa szioje minutoje tu neprirengta dar iszklausyti manęs. O, kad asz galėcziau pasakyti tav viską; tada tu pamatytum, kad asz panėszus esmi sandariai užvožtam sudynui, kuriame vynas bruzda ir bruzda, nerasdamas sav iszeigos! Asz neszioju savyje daugelį paslapybių, kurias tavo netikystė nepavelyja man atidengti. O, Florencija! tu man netikėjai iksziol, patikėk-gi nors dabar. Nežiurėk ant to, kad asz vargingas zokoninkas, vargingas griekininkas. Ne asz, bet Dievas mano lupomis atidengia tav paslaptis. Klausyk, Florencija, o, klausyk, ką tav pasakysiu, ir ką apreiszskė man Dievas.“ Sz. raszto tekstai maiszydavosi pas jį su jo paties sakiniais, kuriems jis priteikdavo augsztesnįjį autoritetą. „Szitą teisybę“ — priduria jis dažnai — „apturėjau asz neseniai apreiszkimo keliu“. Garsingas jo isztarimas: „Sztai kardas Vieszpates nukris staigu ant žiamės“ — yra paprascziausia tėma jo pamokslų. Jis vadina savę trimieta Dievo sudo ir pagalios, stacziai — pranaszu. Pamokslai jo neretai turi pobudį kalbėsio su savim. „Kodel“, — klausia jis pats savęs vardan savo prieszininkų — „tu taip žiauriai apsieini su ukėšais?“ Ir pats atsako: „Taip, bet geriaus pražudyti vieną, kaip deszimtis tukstanczių“. Gindamasi nū užpūlių neprietelių, jis suszukdavo: „jie szneka, kad mano apreiszkimai — sapnai. Tai tokiam atsitikime ir Ammos ir Ėliah sapnai. Kaltina manę, kad asz kiszūsi į polytiką, bet ir Moizys kiszosi į polytiką. Sako, kad asz nusidaviau pranaszu. Asz to nesakiau, o jeigu ir bucziau sakęs, tai, kas gali žinoti, kad asz ne pranaszas? Jisai, riaumoja jie, skeibia tinginystę, sakydamas, jogei malda svarbesnė už darbą. Bet pažiurėkite, kas dirba, jeigu ne musiszkiei“, ir tt. Pagautas savo nenumalszinamo įkvėpimo, jis garsino svietui naują netolimą baisingą bausmę, kokią ten visūtina revoliuciją visų gamtos pajiegu, chaosą, kuriame pragaisz žiamė, žmonės ir aniolai. Vieną sykį jis prisiulė savo prieszams, idant davesti su jūmi ant kapinių ir ten iszmėginti — kas turės galybę, jis ar jo prieszai, prikeldinti nabasztininką. Pianonai taip tikėjo į galybę savo mokintojo, jogei vienas isz jų ruscziai praszė prikeldinti jo dėdę. Antrą kartą jisai apsiēmė padaryti dar didesnį stebuklą: iszeiti su sakramentais ant augszto kalno, lydint netikiams, ir ten iszmelsti nū Dievo griaustinį dėl to, kuris sako neteisybę.

Toki dalykai kelis sykius jam perėjo veltui, bet už vieną jis brangiai užmokėjo.

Pamokslėse savo Savonarola ir jo mokintiniai dažnai apsiimdavo, dėl parodymo teisingumo savo žodžių, pereiti per ugnį. Vienas pranciszskonas, vardu fra-Francesco, išszaukė drasūnus į tokias imtynes. Szitos dvasiszskos imtynės vienok neįvyko, kadagi paženklintoje dienoje Francesco pabėgo iš miesto. Dominikonai džiaugėsi ir persekiojo prieszininkus išžukimais. Vienok pranciszskonai, idant išszigelbėti nū gėdos, surado savo tarpe fanatiką-zokoninką, taipogi vardu Francesco, kuris rusčiai priėmė išszaukimą, reikalaudamas vienok, idant į ugnį drauge su jūmi eitu ir pats Savonarola. Pastarasis atsidūrė baisiai blogame padėjime. Tacziaus jis priėmė užkvietimą, bet pastatė tokias neiszpildomas išzlygas, kad apsiėmimas lyginosi atsisakymui. Jis reikalavo, idant prie mėginimo pributu, apart popiežiaus legato, pasiuntiniai visų krikszczioniszkių valdimių, ir idant, sveikam išz ugnies išzėjus, jam butu dūta kupina valia pertaisyti bažnyčią. Visi suprato, kad tai yra tik išszipainiojimas; bet mislis taip drucziai užėmė žmones, jogei draugai ir prieszai Savonarolos, kožnas su savais mieriais, butinai reikalavo stebuklo. Vienas fanatikas išz draugų Giro-lamo, nekursai Benivieni, visiszcai be žinios mokintojo, apreiszkę pagaliaus norą eiti azūt jo į ugnį. Savonarola labai nekantant buvo išz to, bet nepasiliko nieko kito daryti. Labai nenoriai ir nedrąsiai jis ant to pristojė. Paskyrė dieną ir vietą. Ant miesto rinkos sukrantas tapė laužas keturesdeszimts mastų ilgas, su siauru tarpu viduryje, per kurį liepsnose turėjo pereiti lenktynininkai. Pastatę estradas dėl kuningų ir vyriausybės, vietą apstatė sargyba. Visas miestas susibėgė žiurėti ant taip akyvos regyklos. Kampagnaciai ir pianonai buvo apsiginklavę. Savonarola tą dieną išz ryto laikė iszkilmingą miszją San-Marco bažnyčioje; nežiurint ant popiežiaus iszkeikimo, po kuriūmi jis tada jau stovėjo, jis dalino sakramentus, priėmė jūs pats ir pasakė trumpą pamokslą, kuriame apskelbė, jogei Dievas apreiszkęs jam pergale, jeigu rengiamoji imtynė įvyks; bet ar įvyks ji, apie tai jam neapreiksztą, nors, pagal jo žmogiszkus sanprotavimus, ji turinti įvykti. Szitas abejojimas, isztartas adyna priesz rengiamą atsitikimą, labai yra akyvas. Jisai parodo, kad Savonarola išz visos duszios negeidė mėginimo, ir regėdamas po akių neiszvengtiną pražutingą iszėigą, vis dar rokavo ant kokių-nors nesitikėtinų aplinkybių, galinczių sulai-kyti katastrofą.

Tūmi tarpu ant rinkos visi nekantriai laukė. Pagalios atsirado abi partiji ir užėmė vietas. Neuždegtas dar laužas stovėjo po visų akių. Bet czion prasidėjo tarp prieszininkų

ilgi ginczai. Ginczyjosi isz pradzių apie tai, pavelyti ar nepavelyti lenktynininkams eiti į ugnį bažnytiniuose rūbėse, kaip to reikalavo dominikonai. Kada szitas punktas likosi nuspręstas, pranciszskonai, taipogi, kaip matyt, visaip kaip norintieji iszvengti mėginimą, prieszinosi Benivieni'o norui imti su savim medinį kryžių. Savonarola-gi reikalavo, idant jo mokintiniui butu pavelyta nesztiesi netik kryžių, bet ir sakramentus. O laikas tūmi tarpu savu keliu ėjo. Užstojo pusiaudienis, dangus apsiniaukė debesiais. Klyksmai, grumojimai ir iszjūkimai pradėjo atsiliepti gaujoje. Kampagnaciai szoko prie Savonarolos tribunos užmuszti jį, bet pianonai sulaikė jūsius. Pagaliaus prasidėjo baisus lytus, — ir signorija padarė galą tam viskam, paliepdama visiems iszsiskirstyti į namus. Po priedanga miestinės sargybos, bet palydimas iszjūkimais ir keiksmiais žmonių, sugrįžo Savonarola į San-Marco.

Buvo tai smugis, pabaigtinai jį pražudęs. Iksziol galybė jo laikėsi ant sanjausmo ir prisiriszimo demokratijos. Bet toks begėdiszskas pasitycziojimas isz tikėjimo ir jausmų žmonių negalėjo pereiti dovanai tam, kuris buvo kaltininku to. Daugelis pianonų, reginczių nelaimingą iszeigą savo reikalo, iszsidadgino isz miesto, kiti atsitraukė nū mokintojo. Eilės Savonarolos apginėjų pradėjo mažėti su kōzna diena. Dabar jau ir Roma, veltu perkuntįjanti novatorių, galėjo uždėti ant jo savo leteną.

Nieks taip gerai neperstato Savonarolos pobudzio, kaip jo prietikiai su Roma paskutiniame laike. Įstabingi yra szitie staigus mėtymaisi nū iszdydybės į nusižiaminimą, szitas miszi-nys vergavimo su užkabinėjimais. Savonarolos pobudyje baugsztumas vienyjosi su eksaltacija. Tai buvo silpna, minksztaduszė organizacija, nenukenczianti skauksmo. Berods, jis bauginosi netiek myrio, kaip kankynių. Kūmet 1496 mete Florencijoje atsirado maras, Savonarola pasislėpė sienose San-Marco ir nevaikszcziuoja pas ligonius, nežiurint ant to, kad keleta kartų buvo sakęs žmonėms, jogei liga jo nepalypstys. Tūmi jis labai pagadino savo vardą. Taip ir kovoje su kurią dažnai pasirodydavo jo silpnumas ir baugsztumas. Kada pereidavo eksaltacijos karsztis, kuniszkoji silpnybė apiponavodavo jį, ir tokiose minutose, isz baimės kankinimų ir koros, jis pasirengęs budavo viską padaryti, net niekingystę. Taip, antai, kada isz priezasties daneszimo kokio ten fra-Mariano, popiezius atmetė jį nū bažnyczios, jis paraszė Aleksandru VI vergiszškai nūžiamų iszsisteisinimą, kuriame, tarp kitko, nesigėdyjo pats apkaltinti Marianą blogūse iszsztarimūse apie kurią ir net ėmėsi dvesti tą liudininkais. Umai po to jis paraszė popiežiui labai sujudinanczią gromatą su apgailistavimu apie myrį jo mylimiausiojo su-naus Giovanni Borgia. Taip tai lietyjosi jisai žmogui, kurį

kitą kartą prie visų niekino už jo užtarnautas begėdystes. Daleiskime, kad katalikiszkos nūmonės apie szventybę urėdo augszczciausios galvos bažnyczios, perdaug giliai į jį įsigėrusios, prispirdavo jį pulti į kojas net Aleksandriui VI; tacziaus sunku sutaikinti szitūs darbus su tūmi nūszirdžiu apmaudu, kuris prispirdavo jį suszukti isz katėdros: „asz paniekinu romiszkąjį iszkeikimą, jeigu manę neatstums nū savęs pats Dievas. Lyg nežinoma yra, kad Romoje už tris lyras galima atmesti nū bažnyczios kas tinkama!“ Negalima nesusitaikinti, kad žmogus, kuriam vienas isz Aleksandro patarėjų, kardinolas Piccolomini, siulė popiežiaus mylistą už penkis tuksztanczius skudių, turėjo pilną tiesą taip sznekėti apie Romą. Vienok Savonarolai visgi tuکو drąsos atvirai ir iszkilmingai pertraukti ryszius su popiežija, ką umai po to padarė Liuteris. Sykį jis tiktai padarė tokį pamėginimą, bet ir tai labai nedrąsiai. Pasijutęs be iszeigos esąs, jis sumislyjo iszsiuntinėti cirkuliara visiems krikszczioniszkiems valdimierams su užkvietimu — suszaukti sinodą dėl prasudyjimo ir numetimo netikusio Aleksandro VI. Bet siuntinys, vežantis tas proklamacijas į anapus Alpų, tapė pagautas Milane per Liudoviką Moro, o dokumentai stacziai pasišęsti į Romą popiežiui. Nū tos minutos prapultis Savonarolos tapė nuspręsta. Romoje sznekucziavo net apie karę su Florencija, jeigu jos vyriausybė nenorės iszdūti pavojingąjį maisztininką. Signorija jau keletą kartų apgynė Savonarolą ir rupinosi apie jį pas popiežiaus sostą, užtai kad bauginosi žmonių revoliucijos, ir priegtam jis buvo vienintėlis žmogus, galintis sulaikyti partijas ir malszyti anarchiją respublikoje. Kada-gi įtekmė jo pūlė, szalininkai isz dalies atstojo ir prieszingi žmonės pagriebė valdžią, naujoji signorija isz kampagnacių, atsistojusi prieszakyje valstijos, pasiskubino ant tų pėdų nusikratyti nū nepkencziamo tėokrato.

Per dvideszimts ir keturias adynas jam paliepta buvo iszvažiūti isz miesto. Vienok iszvažiūti ne buvo galima. Įbingę žmonės, pakurstyti kampagnacių, pakėlė maisztą, sugriovė keletą turtingų pianonų namų ir, po baisingų žmogžudyscių, pūlėsi laužtiesi į San-Marco. Perdėtinis tame laike ėjo su iszkilminga processija viduryje kliosztorinių sienų, su karūnomis, relikvijomis ir sakramentu. Potam, įėjęs į bažnyczią, blizgancziūse bažnytiniūse rubūse, su kryžiumi rankose, jis atsiklaupė prieszai altorių ant maldos. Aplink klupojo zokoninkai su liepsnojančiais nūdėguliais. Nedaugelis pianonų atėjo ginti mokintoją. Su ginklais rankose pasirengę jie pasitikti neprietelius. Toje minutoje įsilaužė į bažnyczią kampagnaciai ir ant bažnytinių plytų prasidėjo baisus, fanatiszkas muszis. Keli zokoninkai, prisiraiszioję prie nūdėgulių kardus, įsimaiszė į pesztynę. Su

savo neregimais ginklais, savo baltose placziose kamžose, su iszblyszkusiais, nuliesusiais veidais, apszviestais raudona liepsna nūdegulių, jie rodėsi kokiais tai aniolaish-naikintojais. Riksmi kovojanczių nožmiai susimaiszė su iszkilmingais garsais bažnytinių giesmių, kurias klupojantieji priesz altorių zokoninkai, podraug su savo perdėtiniu, giedojo. Nauja gauja kampagnacių, atbėgusi isz miesto, nustabinta dyvina regykla, sako, pūlė ant kelių ir neiszpasakomame iszgastyje suriko: „tegyvūja Jezus Kristus, ciecorius Florencijos!“ Nežinia, kaip ilgai dar butu peszeši patrakėliai, jeigu signorija nebutu liepusi pastatyti armotas priesz San-Marco. Tada Savonarola pamatė reikalą pasidavimo. Pasimeldęs ir priėmęs szv. sakramentą, jis pasakė graudų atsisveikinantį pamokslą, kuriūmi apskelbė savo galą, ir graudeno brolius tvirtai stovėti ant teisaus kelio. „Asz melsiūsi už jus“, — isztarė jis baigdamas, — „ir laimingas esmi, kad galiu atidūti gyvastį už savo pulkelį.“ Po to jis atsidadė į rankas neprietelių, ir apmestas prakeiksmiais gaujos, dar taip neseniai jį dievinanczios, nugabentas tapė į valstijinį kalėjimą.

Popiežiaus agentai tam tyczia tapė atsiųsti isz Romos, ir kada jie pribuvo, tūjaus prasidėjo processas arba, tikriaus, prasydyjimas Savonarolos, nėsa vargiai galima vadinti processu tas formas, kurių laikėsi sudžios. Sudyjimas buvo taip neteisingas, kad apgarsintas tapė net padirbtas apkaltinimo aktas.

Visų tų priežasczių dėlei sunku dabar įgyti tikrą nūmonę apie tai, kaip vedė savę Savonarola sude ir kokia buvo jo tikra iszpažintis. Kaip žiūrėjo jisai į savo pasiuntinystę szitose pastarose valandose pasilieka tamsoje. Galima tiktai spėti, kad ir czion jisai apie tai sznekėjo neaiszkiai, painiai, tyczia apvilkdamas savo atsakymus miglotu, allegoriszku rubu. Abelnai, kada jam prisieidavo stacziai pasisakyti — ar pranaszas jis, ar ne, Savonarolai visūmet pritrukdavo drąsos. Keletą kartų jisai visiszškai priesztaravo tokiam savo paszaukimui, sakydamas, jogei niekadoss nevadino savę pranaszu, o tik rodėsi esąs vyrų, turinčių apreiszkimus isz augsztybių, koktai visiszškai nepriesztarauja mokinimams bažnyczios. O juk dar visai neseniai jis szaukė isz pamokslinyczios: „asz pranaszas, ir mano lupomis skelbia patsai Vieszpats; tas taip teisybė, kaip ir tai, kad asz czion stoviu prieszai jus!“ Reikia vienok patėmyti, kad laike processo, kaip ir pirma officialiszkušė atsitikimūse, jis tik szalino nū savę vardą pranaszo, idant nepatekti į nesutikmę su nūmonėmis katalikų bažnyczios, pagal mokinimus kurios pranaszavimas turi risztiesi su stebuklų darymu; bet jis visūmet tvirtai stovėjo už savo tiesioginius apreiszkimus nū Dievo, kuriūse, regimai, buvo visiszškai pasiklianjas. Žinia, kankinimai, plakimai, vartoti keletą sykių prie kvotimo, prispirdavo jį isz-

sizadėti viso ko ir vadinti savę heretiku, dievdarkiu, velnio pristotu ir t. t. Vienok pasibaigus kankynėms, jis ant tų pėdų atsiimdavo savo prisipažinimus atgalios, kaip išsgautus nū jo po prievarta. Net prieš patį sudeginimą, kada laužas jau liepsnojo po jo akių, jis nepersimainė, ir kada popiežiaus legatas apskelbė jam atmetimą jo nū bažnyčios kariaujancijos ir vieszpataujancijos, jis ir czion turėjo dar gana drąsos atsakyti: „tai ne jusų galybėje!“ Su graudenancijais žodžiais — „ką tu dirbi, o Florencija!“ jis pragaiszo praryjanciose liepsnose . . .

Padavimai papūszė vėliaus Savonarolos atmintį daugybę pasakiszku įpatybių. Dievobaimingi biographai, garbavojantiejie jo mokinimus ir darbus, suteikė jam tiek stebuklų, jogei, fra-Girolamo iszaugo legendoje sulig sz. Dominikui ir Prancziszku. Bet isztoriskai teisinga yra tik tas, kas augszcziaus tapė iszguldytas.

Istoriai, kaip Boeringer ir Perran, regi Savonarolę bažnytinį reformatorių, kurio akyse polityka tarnavo tiktai dirva dėl užsėjimo tikrai krikščioniszcai darybei, kiti, drange su Villari, žiuri ant jo, kaip ant draugijinio reformatoriaus, pasinaudojancio religija, kaip įrankiu atkeldinimo senoviszkos valnybės Florencijos. Bet kaip mės nežiurėtume ant jo, o prisipažinti turime, kad į reformatorius jis toli gražu netiko. Jis buvo pereitavės žmogus, o ne ateitės. Visos simpatijos jo — anoje praeitėje. Įvyksianti perdirbimą bažnyčios jis perstatė sav ne kitaip, kaip dvasioje senosics katalikybės, su visomis jos dogmomis ir įrėdnėmis, Viduramžinės formos jos rodėsi jam visai geromis; priderėjo tiktai atgaivinti jose dvasią senoviszkojo dievūtumo ir dorumo, — ir to mierio linkan smelkėsi visos jo pastangos. Pykestaudamas su Aleksandru VI, jis klaupė vienok prieš idėją popiežybės, ir kartais puldavo kniupszczias prieš žmogų, kurio asabiszcai taip neapkentė. Tokiomis akimis jis žiurėjo ir ant viso senos bažnyčios surėdymo, mislydamas visiszcai užtektina pasikakinti viena doriszka reforma, bet nesuprasdamas to, kad tokia reforma buvo jau visiszcai negalima. Eilia ankstybesnių iszmėginimų, rodosi, turėjo perliudyti jį tame. Pradedant nū didžiųjų sinodų XV amžiaus, padorus katalikai be perstojimo rupinosi apie toki doriszką atgaivinimą bažnyčios; visos jų pastangos vienok nuėjo ant nieko, ir katalikybė vis iro ir iro . . .

Vienok jau netolymas buvo laikas, kada kitas, genialiszkesnis krikščioniszkas darbininkas, tuzbydamasi ir apmaudydamasi sutrempimu ir nupūlimu religijos, pradės giliaus ir liūšiaus prisižiūrėti į priežastis visotino pikto, pakol dasimislys iki dugninio szaltinio puvėsių ir gydymo, užrakinto pacziame mokinime katalikiszkos bažnyčios ir sutikmiai su tūmi susi-

krovusiose jos formose. Toje paczioje valandoje, kada Savona rola vedė Florencijoje savo drasias, bet neilgai tverancias permainas, Liuteris jau auklėjosi Turingijoje. Tūmet tai buvo dar vargingas mokintinis, be prieglaudos valkiojantis po ulycias ir iszpraszantis sav dūklę dainuszkomis, bet ant jo neregimai jau karojo pirsztas istorijos . . .

J. A.



31321
Sempas

Kritika ir biblijographija.

Drama „Kova po Grunwaldą“. Paraszita 1892 m. Chicago. Spausta kasztu K. Sawicko 1892. Chicago Illinois, l. 42.

Ant 4. d. biržio 1892 m. lietuviai Chicagoje rengė tēatrą. Vieni sziaip sznekėjo; kiti kitaip; vieni gyrė, kiti peikė, o buvo ir tokių, kurie kežė, kaip va: kuningplaikis J. Kolesinskas, kurs isz Pittstono iszvytas dėl visokių bjaurybių gavo prieglaudą tarp lietuvių Chicagoje, isz ambonos draudė žmones nū ejimo ant perstatymo, o jei neklausys, tegul „perkunas ant vietos kožną trenkia“. Bet tēatras įvyko per pastangus kelių mitrių lietuvių, įpatingai J. Griniaus, ir efektas buvo toks, jog tie, kurie zaunomis užsiėmė namie sėdėjo, labai gailistavo, kada po visam nugirdo apie pasekmę Lietuvos darbininkų. Tai yra antras Amerikoje bandymas pastatyti ant scėnos lietuviszką tvarinį.

Dabar kas link perstatytosios dramos, kurios antraszas tapė augszcziaus padėtis. Per visą dramą traukiasi imtynės lietuvių su kryževiais bei krikščioniszkųjų tikėjimu. *Pirmoje* veikmėje pamatome popežių ant scėnos, kurs pavelyja rinkti kareivius visame szviete dėl naikinimo lietuvių; pamatome Didijį kryžiokę mistrą, svajojantį apie busintįjį laimikį; girdime misi-jonorių pamokslininkaujant, kad žmonės svetur segtusi kryžių dėl karės už tikėjimą. *Antroji* veikmė perstato žvalgą kryževių, patekusį į lietuvių rankas, buriant raganai; kaip Vytautas paleidžia žvalgą, iszszaukęs jame jausmus žmoniszkumo ir gailistos; kita vėl scėna perstato kryževių kuningą, garsinantį Kristaus žodį, pasitycziojimą lietuvių isz nukankintojo per žydus krikščionių dievo, ir kryvę, iszaiszkinantį baisybes krikščionių pasiremiant ant trijų žodžių: kontribucija, ekzekucija ir licitacija; galiaus kryvė Kryvaiczių pats stiprina dvasę lietuvių. *Treczioje* veikmėje žvalgas, sugrįžęs, Mistrui kryžiokę apsakoką Lietuvos regejęs, bet už iszdavimą tulų paslapčių lietuviams patenka ant torturų. *Ketvirtoje* veikmėje randame naminį gyvenimą narsuno senojo Liuto, kurs jaunūmenei pasakoja apie praeitę Lietuvos; bet ant susėdo toje valandoje antpūlus kryževiams, visi supūlę iszmusza beplėszianczius kryžninkus; besi-

gėrint pergale, kryvulninkas atnesza kryvulę nū Vytauto, kad rytoj visi trauktu į Didkuningaikszečio abazą, kariauti kryžiokę. Galiaus *penktoji* veikmė perstato muszą pas Grünvaldą. Vytautas su savo didvyriais rūsziasi į kovą, atitraukia Jagaila su bukais ir czekais, Vytautui vadovysta tapė pavesta, prasideda musza, perstatyta daugiausiai gyvūse abrozūse. Po kovai garbę atidūda už pergale Vytautui, kaip sztai isz Žiamaitijos pasiuntinys ateina, jog kardnesziai isz Rygos užpūle žiamaiczius, ir Vytautui traukiant į naują karę, vaidylutė dainūja „dainą vaidelotkos“, paraszytą Aglės.

Isz tos trumpos peržvalgos įturio kožnas matys, jog dėl lietuvių tokia drama gali turėti vertybę nemažą. Bet isz daildariszkos pusės daug kas yra užmetama. Jau nesznekant apie tai, kad trecioji veikmė yra be proporcijos trumpa, tai pavienių scenų apdirbimas daugiur yra suvis raiszas ir lūszas, būdai monoliogai ir kalbos esti per ilgi ir nūbodūs; kitur vėl dainelės nėra atspaustos, o tik nurodytos, kaip va: Netekau mocziutės nei motynėlės, arba Tegul giria szlamszečia, užia ir tt. Dviejūse-gi daigtūse (s. 7 ir 36) dar seniai priesz Grünvaldiszkę kovą vieta muszos yra vardu menama, lyg kad pirm laiko kas butu galėjęs žinoti, kokioje vietoje musza įvyks. Kitur (s. 16) vėl ragana szneka apie „naktį szv. Jono“, lyg kad stabmeldžiai lietuviai tą naktį tūmi vardu butu szaukę.

Prie to viso raszyba ir spauda yra baisiai kliautingos; nėra tos eilelės, kur klaidų virtynėmis nebutu. Nežinia, dėlko autorius dramos nepasirupino apie pavirszutiniszką apdirbimą savo veikalo, kurs butu įgyjęs daug didesnę vertę.

Ir kas potam visam galėjo žiurovus tos dramos, kuriai tinka gangreit vardas „kovos lietuvių su kryžeiviais“, o ne „kovos po Grunvalda“, taip labai patraukti? O tai gaivumas ir atmainingumas scėnerijos, tėvyniszkia mislis, visur matoma, visus pagaunanti, tulos puikios mislys palyginant krikščionybę su lietuvių pagonybe, galiaus viltis, jog Lietuva pergalės savus kryžninkus, kas galėtu pritikti ir prie musdienių ilgaskvernių... Sztai tame tvylo priežastis taip didelio pasisekimo szitos dramos ant scėnos.

1) Ukiszkasis Kalendorius ant meto 1892. 2) Lietuvos ukininku Kalendorius ant meto 1892. 3294
J. J. J.

Szitūdu du kalendoriu tapė iszleistu per Lietuvos „inteligentus“: dėlto turbūt abudu ir prasideda labai dievotai, vienas mat „Kalėdu giesme“, o antras „giesme apie S. Angelą Sargą“ — turbūt tokie dalykai jau nebuvo radę vietos „Kantiezksė“! Už tai jau „apžvalgininkų“ metaskaitlis imasi už „vaistų ir vi-

sokių buklumų“, palikdamas inteligentams būti szventesniais už patį popėžių.

„Ukiszskasis Kalendorius“ virkina labai Lietuvos žydelius, kurie rods ir užsipelnę yra ant dvasiszkių botagų mūsų žiamėje. Ten randasi „Rauda žydų“ žinomojo mūsų poeto, „Mes ir žydai“, „Kas mus aršiausiai žudo“, tai vis straipsneliai, paszvesti dėl lietuvių persergėjimo nū žydiszkų suktybių. Neminint poros menkokų eilių („Daina Naujam Metui“), patilpę yra keli raszteliai isz ukininkystos, k. a. „gydymas žaisdų pas gyvulius“, „tankiausios žasų ir žasukų ligos“, „kaip asz pataisiau savo ukę“. Pagaliaus tapę sutalpintos trumpos „žinios apie visą szvietą“, bei metturgiai, Lietuvoje laikomiejie. Isz viso imant, szitas Kalendorius ne per blogai iszsižiuri, nors per menkai ten gyvenimiszkių klausimų kliudyta tapę, juk ir apisakėlė tik tiera, isz lenkiszko guldyta, patilpo „kaip Tamoszius norėjo pavirsti į Oną“.

2021 „Lietuvos Ukininkų Kalendorius“ netik kad szventą giesmę ant pradžios gieda, bet ir žino nublerbti visokias paikystas apie „padėjimą popėžiaus“, kur tarp kitko sako popėžių esant -- „ne samdytu darbininku, kuriam už darbą moka algą“. Teisybė, popėžiai už savo suktybes ir veltavilystes gauna milijonus algos nū apkvaiszusių žmonelių szvieto. Žmonės gi protingesni kitaip su popėžiumi apsieina, kaip apraszyta ir Kalendoriuje, kad musza vyskupus, popėžių ant ulyczios drabsto dumblais, taip kad jis turi namie vienval tanoti; kuną Pijaus IX, 1881 m., žmonės Romos į purvyną įmetė, ir tai vis už jo „ger darystes“! . . . Ir dėl tų tai siaubunų, kurie visą szvietą siundė priesz Lietuvą atpuskais, raszėjas minėto straipsnio taip gerą turi szirdį, jog isztaria: „nesigailėkiamė kelių skatikų ant užlaikymo popėžių, kada jie yra taip vargingame padėjime“! . . . Turbut reikia naujcs kryžėivystės priesz lietuvių tautą! — „Dėlko ir kaip turime įieszkoti mokslo ir apszvietimo?“ Tame rasztelyje raszėjas szaukia: laikykiamė savo gražius paproczius, mūsų brangią kalbą, mūsų szventą tikėjimą! Dyvai dar, kad tas kalbmylys velyja lietuvių vaikams eiti į gimnazijas, universitėtus, kur juk žmogus iszmoktu ir kitokių dalykų ne kaip szvento tikėjimo bei brangiosios kalbos! . . . Laikraszczius valė skaityti, bet ne visus, įpacziai reikia saugotiesi tų, į kurius raszinėja anoji prakeiktoji pora: „p. Szliupas su p. Agle“ . . . Nors straipsnelis „Apie girtūklystę Lietuvoje“ galėtų būti geras, bet ir jis yra perrugęs devatkū dvoka. — Straipsnis apie „Lietuvą ir Latviją“ yra naudingas ir akyvas. — „Stoka vienybės tarp lietuvių“! Naje stoka! O kodėl? Atsako Kalendorius jėzuvitiskai: neturime karszto tikėjimo, meilės savo brolių, neturime apszvietimo ir supratimo savo reikalų. Tūmi tik bėda, kad karsztasis

tikėjimas visados mums kliutis darė suprasti savo reikalus ir apsiszviesti tikraja szviesa! Toliaus eina visokios įtalpos raszteliai, apisakos, apie ukininkystos dalykus („apie sodinimą vaisinių medelių“, „apie mėszlavietes ir apie užlaikymą jose mėszo“, „rodos dėl gaspadorių ir gaspadinių“) ir tt. . . . Žodžiu sakant, szitas Kalendorius yra raibas visokiais raszteliais, tik pakraipa jo tinka į koki XV-ąjį, o ne į XIX-ąjį szimtmetį. Sapienti sat!

„I. Parspėjimas apie szventą tikėjimą, o ipatingai apie Jėzaus Kristaus Bažnyčią. Vilnuje. 1892. — II. Isz tamsybės veda tiktai tiesos kelias. Pasaka. — Lietuvio rauda Kenstaicijų. — 1. 63.

Atskyrus galop prikergtą Kilkuczio dainutę, perspausdintą isz „Apžvalgos“, szitoji kningutė yra iszėjusi isz po plunksnos vyskupo Motiejaus Valanczausko, kurs priesz pravoslaviją kovodamas paleidė į szvietą keletą kningelių su polytikiszkaį tikėjimiszka linkme. Szitoje kningelėje, antru atvėju atspausdintoje, randasi keletas žinių apie persekiojimus katalikų banžyczios Lietuvoje, apie uždarymą kliosztorių Kauno rėdyboje per carą Nikalojų ir apie tulus kitus dalykus, ipatingai-gi tampa paminėti persekiojimai *unitu* ar *unijotų* po to, kaip jų vyskupai Siemaszka, Zubka ir Lužynskis perėjo į pravoslaviją. Kokiugiu budu vyskupas Valanczauskas tikiasi lietuvius apginsęs nū maskolybės: ant pirmos vietos stato jis *maldas*! „Neliepiant visi diena isz dienos kalbėkite po szeszerius poterius!“ yra vaistas vyskupo žmonėms prisiulomas. Antras-gi įrankys: „pameskiame didžiausias musų nedorybes, beje: girtybę, paleistuvystę ir vagystę!“ Treczias vaistas: „Kentėk, nors tavę maskoliai myriop nužudytu!“ nės „atstojimas nū katalikų tikėjimo baisiausių yra grėku.“ Ketvirtas vaistas: „Žmonės turi geriaus mokėti koravonę, nei kaip leisti vaikus savo į maskolių mokslinyczias“. Mums rodosi, jog tie vaistai, kurie turi žmones sulaikyti nū persikriksztijimo, yra labai silpni; mums rodosi, jog czion ažūt maldų reikia darbų, darbų ant lauko lietuvystės, įkvėpimo žmonėms naujų jieszkinių ir vilczių, mums rodosi, jog ažūt kentėti nelabystas maskolių kantriai, musų žmonės turi rupintiesi įgyti valnybę dėl savo tautos ir savės, o už tai ažūt muczelninkiszkių idėjalų reikia žmonėms brukti idėalus Garibaldzių, Koszutų ir kitų gaivintojų valnybės. Galiaus mums rodosi, jog neleidimas vaikų į mokslainę ir netikęs yra vaistas, nežiurint į tai, kad tos mokslainės nelemtai menkos vertės butu.

Ar taip ar kitaip, mums reikia iszmokti nors skaityti bei raszyti; tą mokėdami žmonės galės pasinaudoti daugiaus isz savo tautiszkos literatūros. Apszvietimas-gi tiktai gali prisidėti prie

3199
pas kul

to, kad dorybė tarpe žmonių pasikeltu. Regimai pats vyskupas matė neisztekstinumą savo argumentų, jeigu jis griebiasi už sžaipymosi isz formų pravoslaviszkojo tikėjimo, norėdamas tūmi subridinti lietuvius: „Ar gerai yra buti maskolių tikėjme?“ jisai klausia. „Kokia yra gėrybė, jei turite arti cerkvę, patys tą matote. Maskoliai vieną kartą ant metų buvę spaviednės, neturi nei rožancziaus, nei szkaplierių, nei kitų brostvų; nėra dar nei vienoje cerkvėje nei kokių atpuskų*); nės maskolių nemoko tikėjimo, maskoliai gali kas žino į ką tikėti, vis tiek, bil tiktai vadintu maskolių tikėjimu ir į cerkves vaikszcziotu. to dar labai gerai pripažins, popai nedūda jiems kningų, nekūmet pamokslų nesako. Užszalęs jų tikėjimas, užszalusi jų szirdis dėl Vieszpates meilės. Ką jus Žiamaicziai su Lietuviais darytumėte pervirtę į maskolių tikėjimą? Prapultumėte isz paczios szirdgėlos. Rasi Maskolijoje ir yra dievobaimingų žmonių maskolių tikėjimo, asz tą nežinau, bet tie, kurie pas mus atvažiavo, yra tiktai girtūkliai, vagys ir razbaininkai. Įvairus virszininkai, už vis žiamesniejie, yra tokie pat. Dėlko tai? dėlto, kad nėko nemokanti, neturi nei jokio tikėjimo, nemoka nei poterių nei prisakymų, sugėba tiktai įskypai žegnotiesi, labai gražiai kinkūti. Virszininkai jų nėkados nesimeldžia ir per visus metus nei vienos dienos nepasninkauja. Burliokai pasninkauja, bet nei patys nenumano, dėlko tai taip daro, kam to reikia, kas tai liepė Dievu jų yra arėlka ir piningai**), už piningus nū jų vislab gausi, pagaliaus duszią pardūs, nės patys yra pliki kaip maži vaikai“, ir tt. Man rėdosi, jog ir patys katalikai tokias tyradas sziadien be szypsojimosi negali skaityti. Nėdyvai, kad prie tokių mokinimų žmonių szirdis apima apatija, neranga, tyka. Juk tai geriausiai matome isz to, kas Kenstaičziūse atsitiko. Tegul už manę, pats Kilkutis szneka:

„Kazokai žvėrys, kraujagėriai tikri
Musza jų***), svaido ir į žiamę blaszko,
Nekaltųjų krauju szventas sienas taszko.
Dėl stambių vyrų nes'gaili jie kardo,
Silpnesnių-gi moterių plaukus pesza, ardo,
Spardo, brunka isz bažnyczios, bizunais kapoja,
O žmonelės nebagėliai verkia ir vaitoja;
Vaitodami ir verkdami gailistauja graudžiai,
Kad net balsas dusavimo tol' per laukus siaudžia.

Ir kas taip mūsų žmones apramdė, surembino, gali sakyti ant dvasės iszromyjo, jeigu ne mūsų kuningija ir jų „bromeliai“, „vadovai“, „szaltiniai“ ir tolygus szlamsztai?! . . .

*) Lyg kad tai tokie dalykai butu geradarysta dėl katalikų!

**) Tai yra idėalai ir katalikų, įpacziai jų kuningijos!

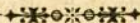
***) Lietuvius, bažnyczioje besimeldžiancziaus.

„Grieszninkas priverstas metavoties arba per Jezaus Kristaus kalba Grieszninkas sugražintas ant tikrojo kelio. Į lietuviszką kalbą išvertė kuningas Peliksas Vereika. Vilniuje. 1863.“ I. 44.

Neretai kuningai užmetinėja apszviestunams, jog jie ne-skaitą bažnytiszkų kningelių, už tai jie esa netikiais, atszalėliais ir tt Na-gi ėmiausi kantrybę perskaityti „Grieszninką“ nū pradžios iki galui, bet jau „atvėjų atvėjais kartoti“ skaitymą, kaip velyja jo raszytojas, neapsiimu ir kitiems nevelyju, nėra ir czion nėra kas geresnio, kaip ir kitūse sziukszlynūse mūsų baž-nytinės literatūros. Kaip kitur, taip ir czion kuningai reika-lauja, idant žmogus kūmi kitu neužsiiminėti, kaip tik tikejimiszkomis svajonėmis, nors tos nevieną dievoczių isz proto isz-varė „O, kaip daug prakaito lieji dėl menkų szios pa-saulės nėknėkių, ir dėl szvieto garbės!“ Lyg kad mūsų kuningai ne daugiaus už kitus apie piningus, gaspadines ir kitus „pa-saulės nėknėkius“ pluszėtu ir rupintusi! O jau žmonių vaidin-tuvę jie baido, lyg patrakėliai kokie. „Miegok, miegok (sako raszytojas), jei nori, bet žinok, turėsis gerus draugus czionai pat prie szalies, bet ir apie tą žinok, jog matysi minią pra-keiktų szėtonų, jau grobstanczių tav už gerklės ir tiktai lau-kianczių teisingiausiojo Sudžios daleidimo, idant butinai pasmaugtu.“ Ir szale to, su jezuvitiszka mina raszytojas vėl tūjau klausia: „O kur pasidės tavo linksmybės ir turtai, kurių taip troszkai, ir ką jie amžinastyje pridūs?“ Atsakymas lengvus: dūk bažnyczios tarnams, tų maszna kiaura! ten patilps viskas! . . .“ Kunas žmogaus, anot kuningų, „tai sterva, pilna visokių smarvių“, kurs „pajūdūs, pamėlynūs ir taip bjaurus pataps, jogei visi tolinsis“. O kas tą kuną labiaus smaguria-vimais ir girtynėmis nutukina, jei ne mūsų vadovai į dangų?! Kuningai myriu gąsdina, lyg kad mirtis butu baisi ar skaudi; „juk gali numirti, sako, be žmonių pagelbos, gal tavę perkunas nutrenkti, gali krauju aptekėti, gali bevalgydamas užspringti . . . iszėjęs isz savo namų, ar tai isz trobos, kas žino, ar bepagrįžsi? bene parnesz tavę ant morų?“ Nors dievas, anot kuningų, yra teisus ir mylistingas, tacziaus jie liepia „nesivilti per daug ant jo mielaszirdystės“ . . . kadaži „maž tėra iszrinktų ir veržtinai reikia veržtiesi į dangaus karalystę“ — tai yra reikia, sargus prie dangaus vartų stovinczius papirkti, idant jie szv. Petrą paprakūti galėtu! Ir stebėtina, kad ans dievas, į kurio kara-lystę tiktai per paprakus bei kyszius galima yra „veržtinai isiveržti“ sako į žmogų (per lupas raszytojo kningelės): „Mano ėsi, nės Asz tavę tikru savo krauju atpirkau ir troksztu, idant su visu butumei mano Už tai kaip paklusnus kudikis nėkur be valies Tėvo nebeeik.“ Kaip tai atmaininga mislis:

čia žmogus esti dievo atpirktas kalpas ir vergas, čia jis vėl gali be jo valios kur nors nueiti! O jau dievas danguje taip laukia žmogaus ateinant, jog grieszninkas, rodosi, tik turėtų sav galą daryti, idant dievą, jo aniolus, jo motyną pasmaginti ir palinksminti (ž. ant szalių 22 ir 23). Dangus-gi yra įrengtas beveik ant paveizdos anų „laktų“, apie kurias „Tetutė“ neperseniai užminė. „Kaip tiktai pasirodysi ant ano szvieto, tūjaus aniolas, tavo sargas“ (mat mes be žandarmų negalime apsieiti, ir rods kuningai savo szpiegus visur laiko), „pirm pietų sutiks tavę ir, maloniai glausdamas prie savęs, dėkavos, jogei buvai jam paklusniū, isztikiamu ir užlaikėi jo perserģėjimus, ir pasakys, jog Dievas liepė tavę į dangų nuvesti. Sutiks tavę, sakau, netiktai vienas, bet buriai aniolų su didžiausia linksmybe ir džiaugsmu; nuves tavę lyg pat sūlelio tav palikto ir tūjaus pasijusi tarp anų kuningaikszczių, apskui mano sosto stovinczių“ Tas tai dievas yra rustus ir žiaurus terionas, nėra jisai sako: „Iszmanyk gerai, jogei visos karės, badai, marai, gaisrai, visokios ligos ir tukstantis kitų nelaimių, kurios atsitinka szioje pasaulėje, yra tai vieno smertino grėko koronė.“ Jau lietuvių Poklius buvo geresnis! Nors kitur kuningai raszo, jog pekla esanti viduryje žiamės, kuriai sudegus prieszo sudo dieną galētu ir pekla pragaisztį, tai szitos kningelės raszytojas kitaip sūkia: „Viena skrusdėlė surinks visas jurių kraszto smiltis, per szimtą tukstanczių milijonų metų, nesziūdama po vieną smiltelę, pernesz į kitą szalį; vienas varnas iszgers visas jures ir upes, gerdamas po vieną laszelį per tukstantį milijonų metų, vienas prakeiktas žmogus pripildys tą visą tarpą tarp dangaus ir žiamės, liedamas tiktai po vieną aszarą kas szimtą tukstanczių milijonų metų, o tavo amžinastei dar nebus galo. Per tukstanczių tukstanczius milijonų metų kentėsi ir mislydamas esasz netoli galo, pasergėsi, jog dar pradžia tebėra.“

Žodžiu sakant, „dvasiszkos naudos“ nėra toje kuningelėje. Žmogų raszytojas atitraukia nū žiamės ir privalumų gyvenimo, paveda jo mislis pramanytiems aniolams, velniams ir t. t., jį patį-gi traukia po vada kuningijos, kuri isz savo pusės tik dangų ant žiamės dėl savės tiekdamo rupinasi žmonelius į beprotystą nugramzdinti. Tokia tauta, kuri pasidūda įtekmei tokių vadovų, negali tapti palaiminga. Berods lietuvių giminė jau seniai tapė nuskandyta per tų „penėtų bedievių“ pinkles, pancziojimus ir klaidinimus; už tai nors vėlai iszpūla lietuviams pasitaisyti, ir, atmetus tą supelijusį mokymą, imtiesi už tikrojo mokslo, kurs atidengia naujus dalykus, isztiria gamtą, įteikia visokias radynas, pramanumą, mokslą, kurs tautas veda į laimę, iszteklių, sveikatą, valnybę. Apsiszwietime kiuto lietuvių ateitė!



Pas M. Janku, Bitēnūse ^{per} Lumpēnus

galima pirkti szitas knygas:

Kas teisybē, tai ne melas	po	15 kap. = 15 cent.
Svieta pabanga	"	5 kap. = 5 cent.
Prusu lietuvos nusidavymai	"	5 kap. = 5 cent.
Grazi vaikų kniģelē	"	8 kap. = 8 cent.
Kaip ģygti pinigūs	"	10 kap. = 10 cent.
Perspējimas apie szv. tikējimā	"	10 kap. = 10 cent.
Griesznikas	"	10 kap. = 10 cent.
Lī tuvīszkss szupinys II laida	"	5 kap. = 5 cent.
Metinē dovanēlē antra	"	5 kap. = 5 cent.
Jūkaunos dainos	"	3 kap. = 3 cent.
Naujos dainos	"	8 kap. = 8 cent.
Tēvynīszkos giesmēs	"	10 kap. = 10 cent.
Katakizmai katalikīszkj su lementoriu	"	10 kap. = 10 cent.
Keturi svarbiausi reikalai aritmetikos	"	10 kap. = 10 cent.
Ziemos vakaro adynēlē	"	10 kap. = 10 cent.
Istorija Lietuvos. Skirmuntt	"	50 kap. = 50 cent.
Patkulis polytīszka tragoedija	"	25 kap. = 25 cent.
Keli žodžei apie auginimā	"	25 kap. = 25 cent.
Litvini i Polaci	"	25 kap. = 25 cent.
Byrutēs dainos	"	5 kap. = 5 cent.
Byrutēs praneszimas	"	20 kap. = 20 cent.
Polytīszkos kalendros Prusų Lietuvninkams	"	15 kap. = 15 cent.

Padūtos prekios iszsimano ant vietos. Už prisiuntimā reik a atmokēti kasztus.

Vienok imantiems už 10 rub., 5 dolerius ant sykio, prisiuntimo kasztas dykai.

Garbingiems mylētojamams sztukų galima apsisteliūti kas mėnesį iszeinantį laiszkelį „Tetutę“, kuri kasztūja ant metų tik 1 dorelį Amerikoje, Russijoje 2 rubliu.

Su augszta pagūda dėl brolių Lietuvnių

M. Jankus, Bitēnūse.

Adressas: M. Jankus, Bitēnai per Lumpēnus (Ostpreussen).

Apgarsinimai.

„Lietuvių Mokslo Draugystės“ izdavimai:

1. **Lietuvishkiejie rasztai ir rasztininkai**, Amerikoje 40 centų.
2. **Apie senovės Lietuvos pylis**, 20 c.
3. **Paveikslas D. L. Kuningaikszezio Vytauto**, 25 c.
4. **Bestiality of the Russian Czardom toward Lithuania**, 10 c.
5. **Praneszimas Liet. Mok. Draugystės ant 1891 m.**, 25 c.
6. **Apszvieta No. 2**, 25 c.

Ant pusės metų užmokant isz virszaus „Apszvieta“ kasztūja 1 dolerį.

Apart to galima gauti:

Istorija Lietuvos paraszyta K. Skirmuntt, 50 c.
Isganymas Vargdienio, 10 c.

Adresas: Dr. **John Szliupas**, P. O. Box 529, Plymouth,
 Luzerne Co., Penn'a (America).

arba **Martynas Jankus**, Bitėnai per Lumpėnus (Ostpr.).